

ઉપાધ્યાય શ્રી પદ્મનિઝયજીવિરચિત

સંવેગમાળા

અર્થ સહિત

જૈન બધુઓને-વાનક ત્રાસિકાઓન અત્યંત ઉપયોગી
તેમજ હિતકારી જાણીને શ્રી કુળાપગનિવાસી
એક ગૃહસ્થની આર્થિક મહાયતાથી

જ્ઞાની પ્રસિદ્ધ કવિનાર
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક મલા
ભાવનગર

પ્રીત મવત્ ૨૪૬૨ ૧

[વિક્રમ મવત્ ૧૯૯૨]

નંડલ ૨૦૦૦

કિંમત માત્ર છૂટાના

મુદ્રક શાહ ગુનાબચ દલનુભાઈ,
શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેમ, દાણાપીઠ-ભાવનગર

ખાસ સૂચના

જૈનધર્મની તમામ પ્રકારની છપાયેલી
બુકો ને પ્રતો અનેક સ્થાની એક સ્થળે
મળવાનું સાધન શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર જ છે મગાવનારને વ્યાજબી કિંમતે
તરતજ મોખ્તવામાં આવે છે મગાવીને
ખાત્રા કરે।

૦ — — — ૦ ૦ પ્રસ્તાવના ૦ ૦ — — — ૦

આ લઘુ જણાતી બુદ્ધ પણ આત્મમાધન કરવાના ખપી જીવોને કર્મ-
બંધ થવાના કારણો (હેતુઓ) જાણીને તેના નિવારણ માટે અત્યંત
ઉપયોગી છે એના મૂળનું પ્રમાણ ગૃહ્ય હરિગીત જદનું છે એની અદર
આઠે કર્મની મૂળોત્તર પ્રકૃતિને અંગે તે પ્રકૃતિ સા કારણ બધાય છે તે
બુદ્ધ સ્પષ્ટ રીતે બતાવેલ છે આ લઘુ કાવ્યકૃતિ આચાર્ય મહારાજશ્રી
નિજયનેમિસૂરીશ્વરજીના સિષ્ય ઉપાધ્યાયશ્રી પદ્માવિજયજી(દાન
આચાર્ય નિજયપદ્મસૂરિ)એ મવત્ ૧૯૬૦ ના કાર્તિક ગુદિ ૧ મે રચી
છે તે બ્રમને બહુ સુર અને ઉપયોગી જણાવાથી તેના મૂળની બે
ત્રણ આવૃત્તિઓ છપાવામાં જો તે અર્થ માથે છપાય તો મહુ
ઉપયોગી થાય એમ જણાવાથી તેના અર્થ ન્યામતિ લખ્યા છે અને
તેની અદરની કથાઓ પણ દૂરમાં લખી છે ને છપાવના ધાગણા કરી
તેવામાં શ્રોકળાપગના ગૃહસ્થ શેઠ જ્યેષ્ઠ હુસાજીએ તે છપાવવાની
મંજૂરા જણાવી પોતાની તરફના માધાગણખાતાના । ૧૦૦) અને
તેમના ધર્મપત્ની સ્વર્ગસ્થ બાઈ પ્રેમીના શ્રેયાર્થ રૂા ૫૦) રૂા
રૂા ૧૫૦) ની સહાય આપવા જણાવ્યું એટલે અમે આ છપાવનાનો
પ્રયામ કર્યો છે આ લઘુ કાવ્યમાં કૃત્તાંજી મોકમોદની ને ભયમોદનીના
પ્રમગમાં રોમદિ ન રના નિમિત્તે, શ્રીનવના મહસ્ત્વ સખવીપ્ર મગમાં

વસ્તુપાળાશ્રિના દષ્ટાંતો આપીને આક મદ ન કરવાના પ્રમગમા રેક
મદ કરનાગના નામો આપીને મૈત્ર્યાદિ ચાર ભાવના પૈકી મુશ્કા
ભાવનાના પ્રમગમા બહુ વિસ્તારથી મમજનીને ઉત્તમ મનુષ્યોના
નિચાગના પ્રમગમા ઉત્તમજનો કેના વિચારો કરે તે સ્પષ્ટ મતાવીને
આયુષ્યના મોપકમી નિરુપકમી નિજેર બેટોના પ્રમગમા તેને મારી
ગીતે મુકુટ કરીને તેમજ છ લેશ્યાના મલધમા મે દષ્ટાંતો આપીને
પોતાની વિદ્વાનુ આરુ દર્શન ઠસવ્યુ કે ભાષા રાચ તેમજ વૈરાગ્ય
ઉત્પત્ત કરે તેની અને પછ રચના મરન દોવાથી તેમજ ભાવાર્થ પણ
માથે જ આપરાથી મમજવામા મુશ્કેલી નડે તેણુ નથી અને આશા
ગાખીએ છીએ કે આ મવગમાના અર્થ સાથે સાદત વાચનાનો જે
ધર્મબધુ પ્રસાસ કરે તે જ ર સવેગગથી રજાશે અને તેનો
આત્મા મહિચારથી ન મનો

પ્રાગભમા ઇધાગે પ્રવચન ન કરતા મદત લક્ષપૂર્વક ના રી
જવા રી જ ભનામણુ રીને સિમણુ રોચ્ય લાગે કે

દિ ભાદ્રપદ સુદિ ૧૫

મ ૧ - ૨

}

કુ ૧૨૭ આા ૬૭

ભાવનગર

અનુક્રમણિકા

વિષય	કાવ્યમંજ્યા	પૃષ્ઠાક
૧ મગળાચરણ	૧	૧
૨ આ મમાગ્મા દુર્નિભ વસ્તુ શુ છે ?	૬	૨
૩ આ જીવ અશુભ કર્મના ઉત્પત્તિ જ દુ ખ પામે છે	૩	૭
૪ મીરકનમા ભાગ પડાવનાર કર્મમા ભાગ પડાવના નથી	૧	૧
૫ મમનિદદિ જીવો કેવા હોય ?	૧	૧૦
૬ જીવ નરકગતિમા કેમ જાય ? તેના બધહેતુ	૧	૧૦
૭ તિર્થ અગતિના બધહેતુ	૧	૧૧
૮ મનુષ્યગતિ ને દેવગતિના બધહેતુ	૧	૧૨
૯ જ્ઞાનાવગ્ણીય ૧૦ દર્શનાવગ્ણીય કર્મના બધહેતુ	૧	૧૨
૧૦ માતાવેદનીય કર્મના બધહેતુ	૧	૧૩
૧૧ અમાતાવે નીન કર્મના બધહેતુ	૧	૧૪
૧૨ દર્શનમોહનીય કર્મના બધહેતુ	૨	૧૪
૧૩ આગ્નિમોહનીય કર્મના બધહેતુ	૧	૧૫
૧૪ કાધારિ આગ કયાયના દૂળ દષ્ટાત માથે	૧	૧૬
૧૫ લોભકથાય માટે અવિગેષ સ્વરૂપ	૧	૧૬
૧૬ હાસ્યાકિ ૭ નોમ્પાયના બધહેતુ		
૧ (હાસ્ય મોહની)	૧	૧૭
૨ (ગતિ મોહની)	૧	૧૭
૩ (અરતિ મોહની)	૩	૧૮
૪ (જાય મોહની)	૧	૧૯

(વીર પ્રશ્નની કરુણા)

૧ ૨૦

૫ (શોક મોહની)

૮ ૨૦

(જીવન શુદ્ધિ ન થાય)

૧ ૨૪

(પ્રામગિક મદુષદેવ)

૧૦ ૨૫

૬ (જીગૃષ્ઠા મોહની)

૧ ૩૦

૧૭ શ્રી સધના મહત્વ વિષે

૧૨ ૩૦

૧૮ સ્ત્રીવેદ બાધવાના હેતુ

૩ ૩૬

૧૯ પુરુષવ બાધવાના હેતુ

૧ ૩૭

૨૦ નપુસંગને બાધવાના હેતુ

૧ ૩૭

૨૧ ચારિત્રમોહની બાધવાના સામાન્ય હેતુ

૨ ૩૮

૨૨ નરજાતિનું આયુ બાધવાના હેતુ

૭ ૩૯

(મેરુકુમા ની કથા સાથે)

૨૩ તિર ચગતિનું આયુ બાધવાના હેતુ

૪ ૪૨

૨૪ મનુષ્યગતિનું આયુ બાધવાના હેતુ

૨ ૪૪

૨૫ દેવગતિનું આયુ બાધવાના હેતુ

૪ ૪૫

૨૬ અદ્યુક્ત નામકમ બાધવાના હેતુ

૭ ૪૭

૨૭ શુભ નામકમ બાધવાના હેતુ

૩ ૫૦

૨૮ તીર્થ કરનામકમ બાધવાના હેતુ

૫ ૫૧

૨૯ નીચગોત્ર કર્મ બાધવાના હેતુ

૩ ૫૩

૩૦ આઠ મંત્ર ન કરના મળધી ઉપદેવ

૧ ૫૪

૩૧ હુળમ ન કરવા વિષે (અસ્થિના દષ્ટાત માથે)

૭ ૫૫

૩૨ જાતિમ ન કરવા વિષે

૧ ૫૮

૩૩ બળમંત્ર ને રૂપમંત્ર ન કરવા વિષે

૧ ૫૮

૩૪ તપમંત્ર ને ઐશ્વર્યમંત્ર ન કરવા વિષે

૧ ૫૯

૩૫ જ્ઞાનમંત્ર ન કરના નિષે	૧	૫૯
૩૬ પાત્ર પ્રકારના ૩ પટ્ટણે	૧	૬૦
૩૭ જ્ઞાનમંત્ર ન કરના નિષે	૩	૬૧
૩૮ ઉચ્ચગોત્ર ધર્મ જાધનાના હેતુ	૧	૬૨
૩૯ અતિગય ધર્મ જાધનાના હેતુ	૪	૬૩
૪૦ પાત્ર પ્રકારના આશ્રવની ઓળખાણ	૩	૬૫
૪૧ ચાત જાનનામા પ્રથમ મંત્રી જાનનાનું સ્વરૂપ	૧	૬૬
૪૨ ખીજી પ્રમોદ જાનનાનું સ્વરૂપ	૨	૬૬
૪૩ ત્રીજી વરણા જાનનાનું સ્વરૂપ	૧૦	૬૭
૪૪ ચોથી માધ્યસ્થ જાનનાનું સ્વરૂપ	૧	૭૧
૪૫ ઉત્તમ મનુષ્યોના વિચાર	૩૦	૭૨
(નિપુટીશુદ્ધ ધર્મ ધાતુનાંદીનું દષ્ટાંત)		૮૪
(મદનીઆની માણુનું દષ્ટાંત)		૭૬
(મુનિ દેહને વ્યાસુધી પાળે ?)		૮૧
(જ્ઞાત્રણની ને વણિકની સ્ત્રીનું દષ્ટાંત)		૮૫
૪૬ આયુષ્યના ઉપક્રમ મળવી નિચાર	૨	૮૭
૪૭ માત પ્રકારના ઉપક્રમો ને તેનું વિશેષ સ્વરૂપ	૩૧	૮૮
(ત્રણ પ્રકારના અધ્યવસાયરૂપ પ્રથમ ઉપક્રમ)		૯૧
(અતિગયથી આયુનો ક્ષય-કામની વાત જાગ્રો)		૯૨
(અતિરનેહથી આયુનો ક્ષય)		૯૩
(અતિભયથી આયુનો ક્ષય)		૯૪
(ગજસુકુમાર ને સોમિયનું દષ્ટાંત)		૯૪
(આયુ ઘટવાનું ખીજી, ત્રીજી, ચોથું, પાંચમું પ્રકાર)		૧૦૧

(આયુ ઘટનાનું છઠું, સાતમું કારણ)		૧૦૨
૪૮ આગામી જીવનનું આયુષ્ય ક્યારે કેમ બધાય છે ?	૨	૧૦૩
૪૯ સોપાનથી ને નિરુપાનથી, અપર્યાપ્તનીય ને અપર્યાપ્તનીય આયુષ્યની મમજાણ	૮	૧૦૪
૫૦ આયુના અપ્રાધા ાળની મમજાણ	૪	૧૦૮
૫૧ સ્વાસોશ્વાસ ને આનુસ્થિતિનો જિલ્લો	૩	૧૧૦
૫૨ અનસમયે જોવી નેરપા (મતિ) તેવી ગતિ	૨	૧૧૩
૫૩ ૭ લેક્ષ્યાઓના નામ ને દર્શાવ સાથે	૮	૧૧૩
(૭ જુજીના ફળ ખાતે ઇન્દ્રનાર ૭ જાણતું દર્શાવ)		૧૧૩
(ગામ લૂટવા જનાર ૭ જાણતું દર્શાવ)		૧૧૪
૫૪ કૃષ્ણનેરપાવાળાનું સ્વરૂપ	૧	૧૧૬
૫૫ શિવનેરપાવાળાનું સ્વરૂપ	૧	૧૧૭
૫૬ કાળેરપાવાળાનું સ્વરૂપ	૧	૧૧૭
૫૭ તેજનેરપાવાળાનું સ્વરૂપ	૧	૧૧૮
૫૮ રથનેરપાવાળાનું સ્વરૂપ	૧	૧૧૮
૫૯ નૃમ્બલેરપાવાળાનું સ્વરૂપ	૧	૧૧૯
૬૦ મધ લેરપાવાળા જીવ વર્તે ગતિને પામે ?	૨	૧૧૯
૬૧ કર્તાની નશ્વરિત, મનલ વિગેર	૧	૧૨૦

ઉપાધ્યાયજી શ્રીપદ્મવિજયજી વિરચિત

સંવેગમાળા

(ગુજરાતી અનુવાદ સહિત)

મ ગંગાચરણ

(હાગીન ૭૦)

જગતીતળે ચિતામણિ શ ખેશ્વગધીશ પાસને,
પગમોપકારી પૂજ્ય ગુરુવર વિજયનેભિસૂગીશને,
પ્રણુમી પ્રવર સંવેગમાળા હુ રચુ આગમખળે,
ભવિકા ! મુણ તા સપજે આનદમગળ પળપળે ૧

અર્થ — આ પૃથ્વીતળ ઉપર ચિતામણિ રત્ન સમાન
વાન્ઝિત પૂનાર શ્રી શ ખેશ્વગધીશ શ ખેશ્વરા પાર્શ્વનાથને
તેમ જ પરમ ઉપકારી અને પૂજ્ય ગુરુમહારાજશ્રી વિજય
નેભિસૂરિવરને નમસ્કાર કરીને હુ આગમાજ્ઞાસના ગળાવી
આ શ્રેષ્ઠ સંવેગમાળા રચુ છું હે ભવ્યજનો ! તે માલજતા
તમને પળે-પળે આનદમગળની પ્રાપ્તિ થશે ૧

આ પહેલાં છદ્મ કર્તાએ મગજ, અભિધેય, પ્રયોજન, અધિકારી ને મળધ બનાવેલ છે દેવગુરુને નમસ્કાર કરવાપડે મગજ, સવેગમાળા નામનું ગુર્જી કાવ્ય તે અભિધેય, ભવ્ય જનો પર ઉપમાર ત પ્રયોજન, ભયજનો અધિકારી અને આગમાદિમાલી ઉદ્ધરીને બનાવવાડપ મળધ નજીવે।

હવે આ મમામા દુર્લભ શુ છે તે બતાવે છે —

દુર્લભ મનુજ ભવ આ મળ્યો દષ્ટાત દશ સૂત્રે કહ્યા,
ગુભ આર્યક્ષેત્રે જન્મ પામ્યો સિદ્ધિના માધન મળ્યા,
ગુરુદેવ તાગ નિર્મળા નિર્નર્મ પામ્યો નિર્મળો,
શ્રી વીર અતિમ દેશનાની વાનકી આ માલજો ૨

અર્થ — સૂત્રમા કહેના દશ દષ્ટાતની જેવો દુર્લભ આ મનુષ્ય ભવ તને પ્રાપ્ત થયો છે, વળી આર્યક્ષેત્રમા જન્મ પામ્યો છુ અને મોક્ષના માધનો મળ્યા છે ‘ શુ મળ્યા છે ? ’ તે કહે છે કે-નિર્મળ-નિર્દોષ એના દેવ, ગુરુ અને ધર્મ તું પામ્યો છે તો હવે તેની સમ્મજના માટે ત્રી વીરનજીએ અતમમયે જે દેશના આપી છે તેની વાનકી હુ બતાવું છુ તે માલજ ૨

શ્રી વીર પરમાત્માએ અતમમયે પાવાપુરીમા પધારીને ૧૬ પહોર પર્યાંત અરિચ્છિત દેશના આપી, તેમા પુન્યનુ કળ બનાવનાગ અને પાપનુ કળ બતાવનાગ ૫૫-૫૫ અધ્યયનો કહ્યા અને છેવટે ૩૬ અધ્યયનો વગરપૂછ્યે કહ્યા કે જે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમા સુચેવા છે તેની વાનકી આ સવેગમાળામા બતાવુ છુ તે હે ભળ્યો । તમે લક્ષ દર્શને થવપુ કરો।

ધર્મ કરવામા પ્રમાણ કરનાર માટે આયુષ્ય અચાનક પૂરુ

થઈ જશે માટે માવધાન થવા સારુ આયુષ્ય ડોઢથી વધી શકતું નથી તે જતાવે છે —

યત્નો કર તા મેં કડો વધશે ન જીવિત તાહરુ,
તૂટતા ન મધાગે કદી આ જીવનદોગી કહું ખરુ,
તીર્થ કરો મુરનાયકો પણ મગણુ રોકી ના શક્યા,
ત્યા મત્ર ઔપધ યોગ વિદ્યા સર્વ અકળા મ પળ્યા ૩

અર્થ — હે ભન્ય ! મેં કડો યત્ન કરતા પણ તારું આયુષ્ય વધશે નહીં, આ જીવનદોરી તૂટશે એટલે કદી પણ સધાગે નહીં, જીઓ ! તીર્થ કરો અને ઇંદ્રો પણ મરણને રોકી શક્યા નથી ત્યાં એટલે આયુના મબધમા મત્ર, ઔપધ અને યોગ તેમજ નિત્યા જાધા નિષ્ક્રમ જાય છે એમાનો કોઈપણ પ્રકાર આયુ વધારી શકતો જ નથી ૩

આ રમગમા એક દષ્ટાત પ્રત્યક્ષ છે કે — શ્રી વીર પરમાત્માના અતસમયે ઔપધર્મે લગવતને વિનનિ કરી કે — ‘ હે ભગવત ! ભમ્મરાશિ નામનો ૩૦ મો પાપશ્રદ્ધ આપની જન્મગણિ ઉપર મકમવાનો છે તેને આપ જગ આયુ વધારીને સકમતો જીઓ તો તે આપની મતતિને — મુનિગણને સતાપ ઉપજાવનાર થવાનો સંભવ છે તે ઉપજાવી શકે નહીં ’

આવી ઇંદ્રની વિહસિના ઉત્તરમા પ્રભુએ કહ્યું કે — ‘ હે ઇંદ્ર ! ત્રણ કાળમા એવું જન્યુ નથી, જનતું નથી અને જનવાનું નથી, એટલે કે તીર્થ કરાદિ પણ પોતાનું આયુષ્ય એક ક્ષણ પણ વધારી શકતા નથી એ શક્તિ કોઈનામા છે જ નહીં વળી ભાવીકાળે જે જનવાનું છે, ભમ્મરાશિ ગ્રહના નિમિત્તે — મુનિગ-

છુને ઉપદ્રવ થવાનો છે તે મટાડી શકાય તેવું નથી, મારે તારી વિનયિ સ્વીકારી શકાય તેમ નથી ’

આવી આયુની અસ્થિરતા સમજીને બાળકોએ આયુ પૂર્ણ ન થાય ત્યાંમુધીમા ધર્મ કરે એ જોઈએ

હવે આ વસ્તુ જે ખામ દુર્લભ જતારી છે તે કહે છે —

નરપણુ શ્રવણુ જિનવચનનુ શ્રદ્ધાન વીર્યિય સયમે,
તે જીવ ચઉરગી કરી ન લહે પ્રમાદે જે રમે,
તુ એમ ધારીશ ના કદી હું ધર્મ સાધીશ વડપણે,
જેવી જરા દૂરે કરાયે તે ન રક્ષણુ તે સમે ૪

અર્થ — મનુષ્યપણુ, જિનવચનનુ સાંભળવું, તેના પર શ્રદ્ધા બેઠવી અને સયમમા વીર્ય ફેરવવું આ ચાર વાના હે જીવ ! પરમ દુર્લભ છે એ એકથી વધારે દુર્લભ છે તે જો પ્રમાદવડે પામ્યા પછી જોઈ નાખીશ તો ફરીને પામી શકીશ નહીં તુ એમ કદી પણ ન ધારીશ કે હું વૃદ્ધાવસ્થામા ધર્મ સાધીશ, કારણ કે વૃદ્ધાવસ્થામા ધર્મ સાધી શકાતો નથી અને જરાને દૂર રાખે એવું કોઈપણ પ્રકારનું રક્ષણુ તે સમયે મળી શકે તેમ નથી, તેથી આ યૌવનાવસ્થામા જ ધર્મરાધન કરી લે, ધર્મ કરવાનું વાયદા ઉપર રાખીશ તો પસ્તાઈશ

શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે—‘ ચત્તારિ પરમગાણિ દુર્લભાણિ જનુણો ! માનુસત્ત સુદ સદ્ધા, સજ્જમ ચલ્લીમિય ’ આ ધર્મના અગ છે તે અત્યંત દુર્લભ છે મનુષ્યત્વ, ધર્મનું શ્રવણુ, શ્રદ્ધા અને સયમમા બળ વીર્યનું ફેરવવું આ પ્રમાણે

નતબ્યા છના અનેક જીવો પ્રમાદને વગ થઈ મનુષ્યજન્માદિ મામત્રી પામીને તેને સુમાવી દે છે, તેનું ફળ લઈ શકતા નથી તે પન્તાય છે, કારણ કે એ ચાર વસ્તુ મોટી પુન્યગણિ એકત્ર થાય ત્યાં પામી શકાય છે, તે જો હારી જવાય તો ફરીને ચી ગીતે પ્રાપ્ત કરી શકાય ? ન જ કંઈ શકાય ૪

વળી જગ (વૃદ્ધાવસ્થા) કોઈ પણ રીતે અટકાવી શકાતી નથી તેવી પ્રમાદ ન કરવા માટે ઠહે છે —

આહાર ઉત્તમ તિમ ગ્સાયણ ખાય પણ ન જરા ટળે,
તુજ હાલ ધર્મારાધને જે શક્તિ તે ન પછી મળે,
માટે પ્રમાદ કરીશ ના રોગે જગએ જ્યાસુધી,
ન હણાય ઈન્દ્રિયબળ અમમ થઈ ધર્મ કર તુ ત્યામુધી. ૫

અર્થ — ઉત્તમ આહાર કરે અથવા ગ્સાયણ ખાય પણ તેથી જરા (વૃદ્ધાવસ્થા) નાશ પામતી નથી અને અત્યારે ધર્મારાધન કરવામા જે તાગી શક્તિ છે તે ગયા પછી પાછી મળે તેમ નથી, તેથી જ્યાસુધીમા રોગવડે કે જગવડે તારું ઈન્દ્રિયબળ હણાય નહીં અને તુ અત્યારમા આમંજિત ગદિત વધને ધર્મ કરી ગડે ત્યામુધી ધર્મ કરવામા પ્રમાદ કરીશ નહીં ૫

આ જીવના પરમ શત્રુ ઈન્દ્રિયોના વિચયો ને કષાયો ૪ છે તેને વશ વચેવ પ્રાણી છતી શક્તિએ વર્માગ્રાધન કરી શકતો નથી તેથી કર્તાએ પ્રમાદ તજીને ધર્મારાધન કરવાની સૂચના કરી છે

આ જીવને ધન ઉપાર્જન કરવાની નીત્ર લાલસા હોય છે તે બતાવે છે —

ધન તે જ ઉત્તમ લોકમાં ઉંચ નીચ પણ ધનથી બને,
 ધનથી જ કષ્ટ હણાય તેથી ધન કમાવું ઇગ મને;
 એવું વિચારી કુમતિ વશ થઈ કરી પ્રપચો આકંગ,
 દેખાવ ઝંઘુતાનો કરીને ધન ઉપાર્જે જે નરા ૧
 બહુ જીવ માયે વેર બાધી ભોગમાં પ્રીતિ ધરી,
 તે દુર્ગતિમાં સચરે જ્યાં વેદનાઓ આકરી,
 ધન હેતુ વધળાધાદિનો ધન કુગતિદાયક ઈશ કળી,
 ના માનજે પુરુષાર્થ ધનને ધર્મસાધક તુ જગી ૭

અર્થ — સસાગ્રયુગમાં આમજા પ્રાણી વિચારે છે કે—
 ‘આ લોકમાં ધન એ જ ઉત્તમ છે અને લોકોમાં ઉંચ નીચ
 પણ ધનથી જ નામ થાય’ કે એટલે કે ધનવાન ઉત્તમ
 ગણાય છે અને નિર્ધન નીચ ગણાય છે વગી કષ્ટ માન ધનવડે
 જ હણી શકાય છે માટે એક ચિત્તે ધન જ કમાવું ’ આ
 પ્રમાણે વિચારીને માઠી મતિને વશ થઈ, અનેક પ્રકારના આચાર
 પ્રપચો કરી, મરવતાનો દેખાવ ગળી જે મનુષ્યો ધન ઉપા-
 ર્જન કરે છે તે મનુષ્યો અને જીવો માયે વેર બાધી, નામા-
 રિક મુખભોગમાં પ્રીતિ ધરાવી, જ્યાં આકરી વેદનાઓ મહન
 કરવી પડે તે એવી તિર્યચની કે નગ્કની ગતિમાં ઉત્પન્ન થાય
 છે સામ્રાજ તો કહે છે કે ધન વધળાધનાદિનો હેતુ છે અને
 કુગતિને આપનાર છે એમ મમજીને ત ધનને પુરુષાર્થ તરીકે
 માનીશ જ નહીં અને તેને જગ પણ ધમના માધનમૂલ
 સમજીશ નહીં ૬-૭

જો કે ધનવડે દેટવાડ ધર્મઢાયો પણ થઈ શકે છે, ૫ તુ

તેમા ખરુ નિમિત્ત તે જીવની શુભ પરિણતિ છે, ધન નથી
ધન તો ઇદ્રિયસુખમા આસક્ત કરનાર છે અને લોભની વૃદ્ધિ
કરનાર છે ધનના લાભથી મતોષની પ્રાપ્તિ થતી જ નથી

આ જીવ અશુભ કર્મના ઉદયથી જ અનેક પ્રકારની પીડા
સહન કરે છે તે અપદ કરે છે —

ખાતગતણા બાકા વિષે અદર અને વળી બહાગથી,
પકડાયલો જિમ ચોર દુખી હોય કૃત નિજકર્મથી,
તિમ જીવ પોતે આચરેલા કર્મના ઉદયે સહે,
પીડા તણી જે દેખતા ડાહ્યા જનો કરુણા લહે. ૮

અર્થ — એક ચોરે કોઈ ગૃહસ્થના ઘરમા પ્રવેશ કરવા
ખાત- (બાકુ) પાડ્યુ તેના અવગતી ઘરઘણી બાળી ગયો ચોર
પગવડે તે બાકામા પેઠા એટલે ઘરઘણીએ તેના પગ પકડ્યા એમ
બાણુતા ચોરે પોતાની નાથે આવેલા બીજા ચોરને પોતાનુ માથુ
પકડી ગળવા કહ્યુ પછી અદરથી ને બહાગથી ખેચાખેચ થવા
માડી અને ચોરનુ શરીર ખાતગના બાકા માવે ઘમાવા માડ્યુ
તેથી તેને પોતાના પાપકર્મથી ઘણુ દુખ થવા માડ્યુ, પીડા
થવા માડી, તેમ આ જીવ પણ પોતાના દુર્લભ કર્મોના ઉદયથી
ઘણી પીડા સહન કરે છે જે જે ભેટા ડાહ્યા અને આર્દ્ર હૃદયના
મનુષ્યોને અત્યંત કરુણા આવે છે તેનુ દુખ ભેડ શકતા નથી ૮

કરેલા કર્મો ભોગવના જ પડે છે તે વિષે કહે છે —

અજાનથી ખાંધ્યા કુકર્મો ભોગવ્યા વિણ ના ખમે,
મજાપના સૂત્રે કહ્યુ અનુભવ કર્મહસિક મિપે,

ગળે અરે ! જેવું ડહાપણ કર્મતરુણ ચાખતા,
તેવું જરૂર તું ગળજે ભાઈ ! કર્મતરુને વાવતા ૬

અર્થ —હે આત્મા ! અજ્ઞાનાદિવટે પૂર્વ ભવોમા જાધેલા કર્મો ભોગવ્યા વિના નારા પામનાના નથી, એમ અનુભૂત કર્મ ફળ વિષે વાત કરતા શ્રી પદ્મવણા સૂત્રમા કહ્યું છે, માટે હે ભાઈ ! તું કર્મરૂપ વૃક્ષના ફળ ચાખતી વખતે જેવું ડહાપણ વાપરે છે તેવું ડહાપણ કર્મવૃક્ષને વાવતા—કર્મ જાધના જરૂર રાખજે ૬

આ છવ કર્મ ભોગવતી વખત તેનાથી ત્રાસ પામીને વિચારે છે કે—અરે ! જો માઠા કર્મના ફળ આવા ભોગવવા પડે છે એમ જાણ્યું હોત તો એવા કર્મ જાધત નહીં, તેથી કર્તા કહે છે કે એવું ડહાપણ જો નવા કર્મ જાધતી વખત રાખીશ તો ફરીને આવા માઠા ફળ ભોગવવા પડશે નહીં

દ્રવ્યની હાનિ થાય કે શરીર વ્યાધિશસ્ત્ર થાય અથવા પોતાના પ્રિય સ્ત્રી-પુત્રાદિનું અકાળે મરણ થાય ત્યારે આ છવ તેવા હુ જોયી ત્રાસ પામી ફરીને આના કડવા ફળ ભોગવવા પડે તેવા કર્મ ન જાધવાનો વિચાર કરે છે, પણ તે ડહાપણ પાછો જરા સાલે થાય, કાંઈક પૈસા મળે કે સળધીના મરણનું હુ ખ બૂલાઈ જાય એટલે ટકી ગકતું નથી, પાછો તેવા જ કર્મો જાધવા મડી પડે છે તેને માટે આ હિતશિક્ષા જાસ ઉપદાગક છે

પોતે જાધેલા કર્મો પોતાને જ ભોગવવા પડે છે, બીજા કોઈ તેમા ભાગ પડાવતા નથી તે સળધે કહે છે —

સસારી છવો આપ કાજે અન્ય કાજે પણ ધણા,
કરતા સમજ દૂરે કરી વ્યાપાર મિત્ર કૃપિ આદિના,

જે બાંધવોને કાજ કગ્તા પાપકર્મો આકરા,
દુઃખના સમે કર્મોત્પા ના ભાગ લેશે તે જના ૧૦

અર્થ — આ સમારી જીવ પોતાને માટે તેમ જ અન્ય સગામજાધીઓને માટે સમજણને દ્વં મૂકીને અનેક પ્રકારના મિલના તેમજ ખેતી વિગેજના કર્મોદ્ધાનને લગતા પાપબ્યાપારો કરે છે, પરંતુ જે બાંધવોને માટે અનેક પ્રકારના પાપકાર્યો કરીને આકરા કર્મો બાધે છે તે કર્મો જ્યારે ભોગવવા પડે છે ને દુખ આવી પડે છે ત્યારે તેમાના કોઈપણ મજાધીઓ ભાગ પડાવતા નથી ૧૦

ઉપર જણાવેલી હકીકત તો મર્વના અનુભવની હોવાથી તેના વિવેચનની જરૂર નથી ‘કરે તે ભોગવે’ એવો યોગ્ય સિદ્ધાંત જ છે

મીનકતમા ભાગ પડાવનાના કર્મમા ભાગ પડાવતા નથી તે કહે છે —

કર્મો કઠીને મેળવેલી માલમીટકત પામવા,
પુત્રો જઈ કોગટ વિષે ઝગડા જ કરશે નવનવા,
ધન ભાગ લેશે તે બધા ના ભાગ લેશે કર્મનો,
સૌ સ્વાર્થના ભેગા ભાજ્યા મેળો સમજજે પ ખીનો. ૧૧

અર્થ — અનેક પ્રકારના પાપકર્મો કરીને મેળવેલી માલ મીનકતનો ભાગ મેળવવા પુત્રો પણ પિતા વિરુદ્ધ કોર્ટમા જઈને નવીનવી તકરારો ભેગી કરશે અને ધનનો ભાગ મેળવશે, પરંતુ તે લક્ષ્મી મેળવતા બાધેલા કર્મોનો ભાગ પડાવશે નહીં હે

જીવ ! તુ ચોક્કસ સમજીને કે આ બધો પખીના મેળા જેવો
મેળો મળ્યો છે અને સૌ આર્થને માટે એકઠા મળ્યા છે
એમા તારા લાભનો જરા પણ વિષય નથી તારા કરેલા કર્મ
તો તારે એકલાને જ લોગવનાના છે ૧૧

આવા સસાગ્રમા વચતા છતાં સમકિતદષ્ટિ જીવો કેવા
હોય ? તે કહે છે —

સમકિતવતા જીવડા આ કેદખાના જેહવા,
ભવજાળમા વચતા છતાં તે ધાવમાતા જેહવા,
ન્યાગ ગહે આણુછટકે આરભ કરતા પણ ડરે,
સ્થાનાગ સૂત્રતણા વચનની પળપળે યાદી કરે ૧૨

અર્થ — સમકિતવત જીવો આ કેદખાના જેવા ભવજા
ળમા-સમારમા વચતા છતાં તેની સ્થિતિ ધાવમાતા જેવી હોય
જેમ ધાવમાના બાળકને ધવગાવે, રમાડે, જમાડે, ભમાડે, આન
ઉપજાવે પણ તના મનમા તેના પર ઉમળકો ન આવે, તેમ
સમકિતી જીવ સમારના કાર્યો હૃદયના ઉમળકાથી ન કરે
વેકરૂંપે કરે, બને તેટલા ન્યાસ રહે અને આણુછટકે આરભા
કરવા પડે તે કરતા પણ કર્મભયથી ડર્યા પડે વગી સ્થાનાગ
સૂત્રમા આપેની હિતશિખાને નિરતર સલાયા કરે-ભૂલે નહીં ૧૨

(તે હિતશિક્ષા સ્થાનાગસૂત્રથી જાણી લેવી)

હવે જીવ આ ગતિમા શા નિમિત્ત બાધ-
તેમા પ્રથમ નરકગતિમા કેમ બાધ ? ન

મભુ વીજ ગોચર આનંદ

ચઉ કાગળે છ

આરભ બહુ^૧ મમતા ધણી^૨ હિમા કરે પચે દ્રિની,^૩
આહાર કરતા માસનો^૪ પામે કુપીડા નરકની. ૧૩

અર્થ — શ્રી વી-પગ્માત્મા ગૌતમાદિ ચૌદ હજાર મુનિઓને કહે છે કે—આર ઠારણેવડે જીવો નરકગતિને પામે—નન્દાવાસામા ઉત્પન્ન વાય તે ઠારણે આ પ્રમાણે—૧ મહાઆરભ કરવાથી—જે કરવાથી ધણી જીવહિમા વાય તેવા કાર્યો કરવાથી, ૨ અત્યંત પરિશ્રમ પર મમતા ધરાવવાથી—કાયમ અસંતોષ વૃત્તિ ગળવાથી અને ધણે પરિશ્રમ મેળવવાથી, ૩ પચે દ્રિય જીવોનો વધ કરવાથી અને ૪ માસનો આહાર કરવાથી જીવ નરકગતિમા જઈ ત્યાંની મહાઆકરી—અમદા પીડાને સહન કરે છે ૧૩

હવે તિર્યચગતિના બધાંકેતુ કહે છે—

માયા કરતા જૂઠું વદતા તેમ ઉત્કચન કરે,
વિવિધ ઠગબાજી કરતા તિરિગમ્મા સચરે,
ઠગતા જ ભોળા જીવને પગપાસ વાત છુપાવતા,
થિંગ મૌન સેવન તેહ ઉત્કચન પ્રભુ ઇમ ભાખતા. ૧૪

અર્થ — ૧ માયા—કપટ કરવાથી, ૨ જૂઠું બોલવાથી, ૩ ઉત્કચન કરવાથી અને ૪ વિવિધ પ્રકારની ઠગબાજી કરવાથી—આ આર ઠારણે જીવ તિર્યચગતિમા જાય છે—ઉપર છે તેઓ ભોળા-જનોને ઠગતા અને અન્યની પાને પોતાની વાત છુપાવના તિર્યચપણ પામે છે ઉત્કચન એટલે જાદુ દુદયથી ચિરંયજ્ઞનો દેખાવ કરીને મૌન સેવવું તે, એમ પ્રભુએ કહ્યું છે ૧૪

હવે મનુચગતિ ને દેવગતિમા કેમ ઉપરે? તેના કારણો કહે છે—

ક્રમણા^૧ વિનય^૨ સરણ ભાવે^૩ નિરભિમાન દશા^૪ ધરે,
ચક્રિકારણે મનુજનયુ બાધી મનુજ ગતિમા સ ચરે,
સયમ સરાગ^૧ અણુવ્રતો^૨ નિષ્કામ નિર્જરણા બળે,^૩
વળી બાળતપ^૪ ચક્રિકારણે ગતિ દેવની જીવને મળે ૧૫

અર્થ — કરુણાવટે આર્દ્રહૃદય, વિનયીપણ, સરલ સ્વભાવ
અને નિરભિમાન દશા—એ ચાર કારણે જીવ મનુષ્યગતિનું આરંભ
બાધીને મનુષ્યગતિમા સ ચરે છે—તથા છે

સરાગમયમ, અણુવ્રત, અકામ નિર્જરા અને બાળ-
તપ—આ ચાર કારણે જીવ દેવગતિનું આયુષ્ય માધે છે અર્થાત્
સરાગસયમ તે મુનિનું પ્રમત્તાપ્રમત્તાપણું મમજવું, અણુવ્રત
તે દેશવિ તિપણું નમજવું, અકામનિર્જરા મિથ્યાત્વી અનેક
પ્રકાર તપજપાદિ કળ્યાણી કરે છે તે અને બાળતપ—અજ્ઞાન
તપ તાપસાદિ પચાત્રિ સાધન વિગેરેથી કરે છે તે આ દેવ
ગતિના ચાર કારણ મમજવા ૧૫

હવે આઠ કર્મની મૂળપ્રકૃતિના બંધના કારણો મનાવે છે —

પ્રથમ જ્ઞાનાવસ્થાને દર્શનાવગ્ચીયના બંધહેતુ કહે છે —

મુજ્ઞાન દર્શનવતની તિમ જ્ઞાનને દર્શનતણી,
આરાતના કળ્યાણકી તે બેડિના સાધનતણી,
મત્સર ધરે પૈગૂન્ય નિહવ વિદ્ર વાત ક્રિયા બળે,
જ્ઞાન દર્શન ઢાકનાગ કર્મ બાધી ભવ ફરે ૧૬

અર્થ — સમ્યગ્ જ્ઞાનદર્શનવાગ્દાની તેમ જ જ્ઞાન અને

દર્શનની આશાના કરવાથી, તે બનેના માધનની આશાના કરવાથી, તેના પ્રત્યે મત્સર ધાગ્ધુ ઠવાથી, તેમની ચાડી-પિશુનતા કરવાથી, નિહ્નવ કરવાથી એટલે ગુરુને ઓળવવાથી, વિઘ્ન-અતગચ કરવાથી, ઘાત કરવાથી તેમ જ એવા પ્રજારની અન્ય પાપક્રિયાના બળથી જીવ જ્ઞાનદર્શનને ઢાકનારા-આવગ્તારા કર્મો બાધી સસાગ્રમા પરિભ્રમણ કરે છે જ્ઞાનના અભ્યાસ કરનારને-ભણનાને અતરાય કરવાથી તેમ જ બીજા ઉપદ્રવો કરવાથી પણ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બધાય છે તેમ જ કાઈની અમુ વિગેરે ઇદ્રિયોને ઉપધાત કરવાથી કે નાશ કરવાથી દર્શનાવરણીય કર્મ બધાય છે એમ મમજ્ઞુ ૧૬

હવે સાતાવેદનીય કર્મ બાધવાના હેતુઓ કહે છે—

પ્રભુપૂજના^૧ ગુરુસેવના^૨ કર્ષણા^૩ દુવિહ સયમબળે,^૪
દેતા સુપાત્રે દાન^૫ ખતિ^૬ ગૌચ^૭ બાળતપોબળે;^૮
હોતા અકામે નિર્જરા^૯ દશ કારણો ઇમ સાધતા,
આસન્નમિદ્ધિક જીવ શાતાવેદનીને બાધતા. ૧૭

અર્થ —૧ જિનપૂજ, ૨ ગુરુસેવા, ૩ કર્ષણ, ૪ દેશવિરતિ અને ૫ મર્વવિગતિ સયમતુ બળ, ૬ સુપાત્રદાન, ૭ ક્ષમા, ૮ પવિત્રતા-અદત્તત્યાગ, ૯ બાળતપ-અજ્ઞાનતપ અને ૧૦ અકામ-નિર્જરા —આ દશ કારણો માધવાથી આસન્નમિદ્ધિ જીવ શાતાવેદની કર્મ બાધે છે માતા-સુખના ઇચ્છાંકે આ નિમિત્તો સેવના યોગ્ય છે ૧૭

હવે અમાતાવેદની કર્મના બાધહેતુ કહે છે —

દુઃખ^૧ મોકર^૨ વધ^૩ પરિદેવના^૪ સતાપ^૫ ને આકંઠના^૬
 નિન્નમા અને પરમા રહેલા તે અશાતા કર્મના,
 ગુરુદેતુ પદ પ્રભુએ કહ્યા દુ ય આપનારા જાણ્યો,
 તેથી રહીને દૂર ચેતન ગર્ભ માધન સેવ્યો. ૧૮

અર્થ — પોતાને અને પરને દુ ય, મોક, વધ, પશ્ચાત્તાપ,
 સતાપ અને આકંઠ કરવો ને કરાવવો—ઉત્પન્ન કરવો, વધારવો,
 એ છ મોટા બધારેતુ પ્રભુએ આશાતા વેદનીર્મ માટે કહેલા
 છે તેને તુ પણ દુ યને આપનારા જાણો તજવાનો ઉત્તમ કરજો
 અને હે ચેતન ! શર્મના એવે મુખના માધન જે ઉપર કહ્યા
 છે તેને મેનજો ૧૮

હવે દર્શનમોહનાય કર્મ બાધવાના ૧૫ કારણો કહે છે —
 તજજે જ પદર કાગળો તેવા જ દર્શન મોહના,
 પ્રભુ રાક્ષ મ ર મુધર્મના ને મુર અધિધાયકતણા,
 નિદા વચન મિથ્યાત્વ ને અપદ્માપ કેવળી સિદ્ધનો,
 વળી દેવનો અપનાપ ધાર્મિકના વદે નિત કૃપણો ૧૯
 ઉન્માર્ગની વળી દેશના દે તિમ કદાચહ રાખતા,
 ગુરુ આદિનુ અપમાન કરતા ને અસચત પૂજતા,
 સદ્મા કરતા કામ દર્શનમોહનીને બાધતા,
 હે જીવ ! પદર આશ્રવોને ડોડજે મુખ આદતા ૨૦

અર્થ—કર્તા કહે છે કે-હે બચ્ચ ! તુ દર્શનમોહના પદર
 કારણ આ પ્રમાણેના તજજે ૧-૫ વીર્ય કર, જેન ગાત્રો, શ્રીસદ,

સુધર્મ અને અધિષ્ઠાયક દેવ-એ પાચની નિંદા કરવાથી, ૬ મિથ્યાત્વથી, ૭-૮-૯ કેવળી, સિદ્ધ ને દેવનો અપવાપ કરવાથી, ૧૦ ધર્મી જીવોના દૂષણો નિગત બોલવાથી, ૧૧ ઉન્માર્ગની દેશના દેવાથી, ૧૨ કદાનહ રાખવાથી, ૧૩ ગુરુ આદિનું અપમાન કરવાથી, ૧૪ અસયતિની પૂત્ર કરવાથી અને ૧૫ કોઈપણ નામ મહા કરવાથી જીવ દર્શનમોહનીયકર્મ બાધે છે, માટે સુખને આહનાર છે જીવ । તુ એ પદ અત્રવોને છોડી દેજે-તજે ૧૬-૨૦

હવે આગ્નિમોહનીયકર્મના બધને અંગે કહે છે —

ક્રોધાદિના વ્યાપારથી બધાય સયમમોહની,
ભવને પમાડે જેહ એ વ્યુત્પત્તિ જાણુ કપાયની,
અહિ સોજા અહિસક ભેદ તેના સૂત્ર પત્રવણા કહે,
તેથી જ નિત અળગા રહે તે નાણુ કેવળને લાહે ૨૧

અર્થ — ક્રોધાદિ કપાયોના વ્યાપારથી આગ્નિમોહનીય કર્મ બધાય છે કષ કહેતા ભવનો-મમાગ્નો આય ઠહેતા લાભ જે પમાડે અર્થાત્ મમારની વૃદ્ધિ કરે તેને વધાય કહીએ આ કપાય શબ્દની વ્યુત્પત્તિ સમજવી એ વધાયના ચાર, મોળ ને ચાસક લેદો શ્રી પત્રવણા સૂત્રમા કહ્યા છે તે વધાયોથી જે નિગતર અળગા રહે-તેને તણુ દેય તે કેવળજ્ઞાનને મેળવે છે ૨૧

કપાયના ચાર લેદ—૧ ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા ને ૪ લોભ એ ચારના ૧ અનતાનુબધી, ૨ અપ્રત્યાખ્યાની, ૩ પ્રત્યાખ્યાની ને ૪ મનવલન એવા ચાર ચાર લેદ હોનાવી ૧૬ લેદો વાય છે એ સોજા પણ ચાર ચાર લેદવાળા હોવાથી એકદમ ૬૪

ભેદ થાય છે અથાત્ અનતાનુજંધી ક્રોધ અનતાનુજંધી
જેવો, અપ્રત્યાખ્યાની જેવો, પ્રત્યાખ્યાની જેવો અને જાનવડ
જેવો હોય છે આવા લોકો તેની નિયતિ વિગેરેને લઈને પડેલા છે
જેમકે બાહુબલિનું માન એક વર્ષ રહ્યું હતું સત્ત્વલત કહે

ક્રોધાદિ ચાર કપાયના ફળ હતાત માથે બતાવે છે —

ક્રોધે ગતિ તિગ્ધિયની જિમ માધુ મર્પપણુ લહે,
માને નૃપતિ મવણુ વણી આપત્તિ અહિંયા પણુ લહે
માયાબળે સ્ત્રીવેદ પામે તીર્થપતિ ઓગણીશમા,
લોભે જ મમ્મણુ આદિ જીવો સચરે મસાગમા ૨૨

અર્થ — અતિ તીવ્ર ક્રોધ કરનાથી જીવ અહકોશિક
તાપમની જેમ તિર્થયની ગતિ બાધે છે અને મરણ પામીને
સર્પ થાય છે, માનવકે રાવણુ નિતિવાસુકેવ આ ભવમા જ અનેક
પ્રકારની આપત્તિ પામ્યા છે, માયાના બળથી ઓગણીશમા
તીર્થંકર થી મંત્રિનાથજી સ્ત્રીવેદ પામ્યા છે અને અતિ
લોભથી મમ્મણુ શેડ વિગેરે જીવો કુર્મતિગામી થઈને આ
સમાગમા પરિભ્રમણુ કરે છે ૨૨

હવે લોભ કપાયને માટે સવિશેષ કહે છે —

રોસડીને આવતા સતોષ ના જે ગાજતા,
ચૂંચૂં કરે તે લોભથી ડેવટ છુછાણુ આવતા,
મતોષવતા તે જ મુખિયા પર્મ મોજે માધતા,
ન ચીડણુ કર્મને ભવ બેડિના ફળ પામતા ૨૩

અર્થ — જુઓ ! શેલડી ચાવનામા-ચૂમવામા ને સતોષ રાખતા નથી-ચુ-ચા ન કરે છે તે અતે મોઢામા છુછાળે ભાગ આવના ચૂ ન કરે છે અતિદોષીની અતે તે ન દયા થાય છે આ જગતમા મતોપી જીવો ને છે તજ સુખીયા છે અને તે આનંદનંદે ધર્મને માધે છે, બીજા ઈર્ષ્યા ધર્મ બાધતા નથી અને આ ભવમા ને પરભવમા-જને ભવમા ધર્મના ફળને ભોગને છે-નામે છે ૨૩

હવે હા-ચાર્લિઝ ૭ નોડપાયના બધેતુ જોતા પ્રથમ હાસ્યના જો છે —

હામી કરે^૧ સ્ત્રીઆદિની જેથી વિકાર વધે વણા,
કગ્તા જ ઠકા મરકરી^૨ નિષ્ફળ વચણ વહતા^૩ વણા,
દીનતા જણાયે^૪ જેહવી તેવા વચણ ઉચ્ચાગતા,
હમતા^૫ વણુ ઇમ હાસ્ય દાગણુ પચ પ્રભુજી ભાખતા ૨૪

અર્થ — હામ્યમોહની બાધવાના પાચ દાગણુ પ્રભુએ જણા છે ત આ પ્રમાણે - ૧ સ્ત્રી વિગેરની અત્યત હામી એવા પ્રકારની કંઈ છે જેવી વિગેરની વૃદ્ધિ થાય-વિકાર જાગે, ૨ જેની તેની ઠકા-મરકરી કરે, ૩ નકામા વચનો જોલે, ૪ જેથી દીનતા જણાય એવા વચનો ઉચ્ચારે અને ૫ ઘણુ હમે-આ પાસ ડારણોધી હામ્યમોહનો બધાય છે ૨૪

હવે ગતિમોહનીના બધેતુ જતાને છે —

બહુ જાત કીડા ખેલ કગ્તા^૧ નાટકાદિક પેખતા,^૨
પરચિત વગ કરતા^૩ અને બહુ દેશ જોવા ચાહતા,^૪

અર્થ — ૧ નિન્તર બીકણપણ રાખવાથી, ૨ જ યને
વેગવનાથી, ૩ અન્યને ત્રાસ ઉપજાવનાથી અને ૪ કોઈને
રાશ્વની ભાવના મનમા રાખનાથી—આ ચાર કારણે ભય
હોતો બધાય છે તેવી તનાથી બચીને હે જીવ ! તું નીકળ
તજો અને અન્ય જીવને ભય-રાસ ઉપજાવીશ નહીં, તેમ
સર્વ જીવને બચાવવાનો પ્રયત્ન કરજો—બચાવજો ૨૬

આ પ્રસંગે વીગ પ્રભુના સમઘની શ્રેષ્ઠ કરુણા બતાવે છે —

દેખી હતો તોયે બચાવે વીગ મ બલિપુત્રને,
અપરાધીની પણ ઉપર કરુણા ગળ જાણુ ગહસ્યને,
તે જ સાચો 'ધર્મ'ગગી જેહ જન અપગધીને,
પ્રેમે બચાવે ભેદભાવે ના જીએ નિજ અન્યને ૩૦

અર્થ — જીઓ ! મ બલિપુત્ર-ગોશાળો વીગ પગમાત્માનો
દેખી હતો, પ્રભુ ઉપર તેનેવેશનાનો મૂડનારા મહાપાપી હતો
છતા અચિત્ત્ય શક્તિવાળા વીર પરમાત્મા તેને બચાવે છે—જેતો
કહે છે, માટે આ હકીકતના રહસ્યને મમજીને તું અપરાધીની
ઉપર પણ કરુણા રાખતા રીખ શાસ્ત્રકાગ તેને જ માયો ધર્મ
રાગી કહે છે કે જે સર્વ જીવને પ્રેમપૂર્વક બચાવે છે, સ્વપરનો
ભેદભાવ રાખતા નથી—ભેદભાવે કોઈ પ્રત્યે જોતા નથી ૩૦

હવે ગોકમોહનીના બધહેતુ બતાવે છે —

મન ગોક રાખે વેણ તેવા ઉચ્ચે 'અજ્ઞાનથી,
પગચિત્તમાહે ગોડને પ્રકટાવતો 'અજ્ઞાનથી,
ઋદન વિપે આમજિ 'પગના એમ એ તણ હતુથી,
ગોડમોહની કર્મ બાધે હતુ છોડ ત્રિવેકથી ૩૧

અર્થ — ૧ મનમા શોક ધરાવે અને અજ્ઞાનવડે એવા વચનો બોલે, ૨ વગી અજ્ઞાનવડે પાગલ ચિત્તમા શોક પ્રગટાવે-ઉત્પન્ન કરે અને ૩ મદનાદિ ડગ્વામા આમંકિત ધરાવે-આ ત્રણ હેતુવડે જીવ શોકમોહની ડર્મ બાધે છે માટે તુ નિરેક ધારણ કરીને તેના હેતુને તજ દેજે ૩૧

શોક ન કરના નિમિત્તે ઉપદેશ આપે છે —

પ્રિય પદાર્થતણા વિયોગે તેમ રોગાદિક થતા,
હોવે જ પ્રાયે શોક તેને દૂર કરવા ચાહતા,
વસ્તુસ્વરૂપ વિચારણુ બાધી અશાતા વેદની,
તેથી ખરેખર ભોગણુ હું વેદનાને રોગની ૩૦

અર્થ — પ્રિય પદાર્થનો વિયોગ વાય કે રોગાદિ આવો પડે તેવે પ્રમગે તેને દૂર કરવા માટે પ્રાય આ જીવને શોક વાય છે, પરંતુ તે વખતે વસ્તુસ્વરૂપની વિચારણા કરવી કે-મે પૂર્વભવે અશાતાવેદની બાધી છે, તેથી ખરેખર હું રોગની-વિયોગની વેદનાને ભોગણુ છું આ તારા પૂર્વે કરેલા અશુભ કર્મના જ પશ્ચિમ છે ૩૨

વગી કહે છે કે તુ આનો વિચાર કર —

બાધ્યા કુમ્ભ વિણ ભોગવ્યે ક્યારેય છૂટવાના નથી,
ત્યા ગોક કરતા નવીન બાધે એમ જાણુ શાસ્ત્રથી,
એવા ક્ષણે મમતા ધરી રોગાદિની પીડા સહે,
તે અટપ મમયે હોય મુખિયો એમ વીર જિનવર કહે. ૩૩

દયારે દુઃખ થાય છે-પટે છે તો તું હર્ષ કેમ પામતો નથી ?
માટે તું નિરતર આવી ભાવના બાવીશ તો તારા પાપ કે
દુઃખ સ્થિર નહીં રહે-કૃપા આપીને જતા જ રહેશે ૩૭

ભય ત્રાસ ને દીના હરો પરજીવને પૂરવલને,
તેનો જ બદલો આ ભવે એવું જ આવે અનુભવે,
તેવો જ બદલો દાન જેવું જિમ તમારો ગાળનો,
એવું વિચારી યૈયં રાખી માર્ગ લેજે વર્મનો ૩૮

અર્થ — તે પૂર્વાભવે અન્ય જીવોને ભય ને ત્રાસ આપ્યા
હશે તેનો જ બદલો આ ભવે તેને મળ્યો છે, એવું અનુભવથી
સમજી શકાય છે જીવો ! આ જગતમાં જેવું દાન તેવો બદલો
મળે છે કોઈને ગાળ હે તેને તેના મલ્લામાં તમારો મળે છે-
તમારો ખાવો પડે છે આ પ્રમાણે વિચારીને તું યૈયં રાખીને
ધર્મનો માર્ગ લેજે-અધર્મ કે અન્યાયને તણ દેજે ૩૮

ચેતતા પરજીવને સુખિયો થવા મુખ આપજે,
હિલમા દિલામો પામવા શિક્ષા હ્રદયમા રાખજે,
અદપ જીવનને વધારો એમ મુન્યપતિ વિનવે,
શ્રીવીરજિન ઉત્તર દિગ્ધે તથા કાળ ઈમ ના સભવે ૩૯

અર્થ — હે જીવ ! તું ઉપર જણાવેલી શિક્ષાથી ચેતી જઈને
સુખીઓ વચાની ઈચ્છા હોય ના અન્ય જીવોને મુખ આપજે
અને દુઃખમાં જિવારો મેળવવા માટે આ શિક્ષા તારા હ્રદયમાં
કરજે, વિચાર કર કે-શ્રી વીર પ્રભુને ઈદ્રે વહુ કે-હે
! આપતું આયુષ્ય જરાક વધારો તો બહુ લાભ વાય

તેમ છે, પરંતુ પ્રભુ એ ઉત્તર દીધો કે-હે ૭૬ ! ત્રણ કાળમા
પણ એમ જાન્યું નથી, જનતું નથી અને જનવાતું નથી
અર્થાત્ દોષ તીર્થ જગદિ પણ પોતાનું આયુષ્ય અપ પણ
વધાની રાકતા નથી ૩૬

વસ્તુસ્થિતિ એવી છતાં બહુ કાળ જીવન કાગલે,
હીધેલ ત્રત નિયમો બગાડે જીવ ! તું શા કાગલે ?
વર્જિત પદાર્થો મેવવા વળી દોડ્યામ ઝણી કરે,
એ તો મતિભ્રમ તાહરો મોહિત થઈ આ શું કરે ? ૪૦

અર્થ — વસ્તુસ્થિતિ આ પ્રમાણેની છતાં પણ તું બહુ કાળ
સુધી જીવનાની વાછાવી હીધેલા ત્રત-નિયમો શા માટે બગાડે
છે ? શા માટે તેમા દોષ લગાડે છે ? વળી તું વર્જિત કરલા
અબક્યાઈ પદાર્થો મેરે છે અને યાચિતા નિવાજી માટે ઘણી
દોડ્યામ કરે છે આ બધો તારો મતિભ્રમ છે તું મોહિત-અજ્ઞાની
થઈને આ શું કરે છે ? આમ જુવું નને ઘટતું નથી ૪૦

વળા તું વિચાર કર કે —

સ યોગ જેનો સાપજ્યો હોગે વિયોગ જ તેહનો,
જિમ પ ખીનો મેજો તરુ પર તેમ મેજો સર્વનો,
મગ્નાર મળવાનો નથી શું કામ પાછળ તેહની,
મગ્વા કરે છે ધમપછાડા એ નિશાની મૂર્ખાની. ૪૧

અર્થ — હે જીવ ! આ જન્મમા-મરણમા જેનો સ યોગ
થયો છે તેનો વિયોગ થવાનો જ છે જેમ રાત્રે વૃક્ષ પર જીંદી
જીંદી દિગાએથી આવેલા પક્ષીઓનો મેજો મળે છે તેવો આ

લુપ્તી રુદન શા માટે કરે છે ? તે તો તને મારી શિખામણ આપીને પરલવમા ગયેલ છે તેણે એવી શિખામણ આપી છે કે-હે ભાઈ ! તું ચેતીને આવજે, મરણનો વિશ્વાસ કરીશ નહીં, તે અલુચ્છિતબધુ આવીને તને પકડી જશે, માટે તું જેમ અને તેમ જલદીથી ધર્મને પથે પડી જજે-બની શકે તેટલો ધર્મ કરવા લાગી જજે ૪૫

અનુત્તર સુરોનુ આઉષુ તેત્રીશ સાગરનુ કહ્યુ,
તેવા મુરો પણ મ્યવન પામે એમ જિનમતમા કહ્યુ,
નિશ્ચય મગણુ સ સાગીનુ તેથી નીકળ બિભે પગે,
ને સાધ મજમ નેમ કરતા ખ્હાદુરી છે ત્યા લગે ૪૬

અર્થ — અનુત્તર વિમાનના દેવા કે જેનું આઉષુ તેત્રીશ સાગરોપમનું અર્થાત્ અમખ્યાન વર્ણનું છે તેના દેરો પણ આયુ પૂર્ણ થતા ત્યાંથી મ્યવે કે અને મનુષ્ય થાય કે એમ જૈન શાસ્ત્રમા કહેલું છે વગી સમારી જીવેનું મરણ નિશ્ચય થવાનું જ હોય કે તો તું બિભે પગે નીકળ-મમાર છોડી દે અને મધમની સાધના કર તેમ કરવામા જ નારી ખખાદુરી છે એમ મમજ ૪

આડે પગે તો મર્વ નીકળે ત્યા ન હુશિયારી જરા,
આવ્યો મમય આલ્યો જગે મળગે ન આ તક ફગી ફરી,
મગના નરને જોઈને એ બોધ મનમા ગળજે,
હે જીવ ! જીવન મુધારજે તિમ અન્યને મ ભળાવજે. ૪૭

મગજ પામ્યા પછી ૧૨ કે તે આડે પગે ની ગવાનું છે

અર્થ —હે જીન ! જિલે પગે નીકળવાનું એટલા માટે કંઈ છે
 કે-આડે પગે તો બધા નીકળે છે એમા કાંઈ હુશિયાની નથી,
 પણ આ ધર્મ માધવાનો આવેલો સમય આત્યો જગે તો તે
 ફરી ફરીને મળવાનો નવી, માટે મરનાર મનુષ્યને જોઈને તુ
 આ ગિળામણ (આ બોધ) તારા હૃદયમા ધાન્ણ કરજે તારા
 જીનને મુધાગજે અને અન્યને પણ આ વાત સમજાવી-મ ભજાવી
 તારા દાખલો લેય તેમ કરજે ૪૭

મત્રીગ વસ્તુપાળને પૂછે કુશળ બીજા જનો,
 ‘ આયુ વટે છે નિત કુશળ ક્યા ? ’ દે જવાબ વિવેકનો,
 આશ્ચર્ય એ મગ્તા પ્રણા તોયે બીજા રહેવા ચહે,
 નિદ્રા ઝિડાડીને મુણી એ મુજન શિવપયે ગહે ૪૮

અર્થ —વસ્તુપાળ મત્રીશ્વરને જ્યારે અન્ય જનો કુશળ
 પૂછતા ત્યારે તે ઉત્તરમા કહેતા કે-‘ હે ભાઈ ! નિરતર આયુષ્ય
 ઘટતુ જાય કે ને મરણ નજીક આવતુ જાય છે ત્યા કુશળતા
 ક્યાથી હોય ! ’ આવો વિવેકયુક્ત જવાબ આપતા હતા વળી
 કહેતા કે-આ જગતમા આશ્ચર્યના વાત તો એ કે કે-પોતાની
 નજરે અનેકને મરણ પામતા જુએ છે હતા પોતે જીવવાને-
 કાયમ રહેનાને ઇચ્છે છે મજાજનો તો આ વાત સાલણી પ્રમાદ
 નિદ્રાને તણ દઈને મોક્ષમાર્ગેજ સચરે કે-પગલા ભરે કે ૪૮

લાગણીથી ધર્મ કરતા પાપકેગ જોરને,
 નિશ્ચય ઘટાડીગ ને વધારીશ પુણ્યકેગ સૌગને;
 બળવાન જન કમળેગ નરને જેમ ગીવ દબાવતો, ।
 તિમ પાપુ જ દબાય છે જો પુણ્ય બળિયુ હોય તો. ૪૯

અર્થ — હે બાઈ ! જો તું લાગણીપૂર્વક ધર્મ કરીશ તો જરૂર પાપના જોગને ઘટાડીશ અને પુણ્યના જાગને વધાવીશ. પછી તું જગતમાં જુઓ છે કે—અજ્ઞાન મનુષ્ય કમજોર માણસને દબાવે છે તેમ પુણ્યનું જાગ વધના તારો પાપનું જ દગાઈ જશે ૪-

હવે જુગુબ્ધા મોહનીના બધાંજેતુ કહે છે —

નિહા ^૧કરતા સવની તેને વળી ^૨તગડોડતા,
ઉત્તમ મદાચારીતણી નિત ખોદણીને ^૩સાપતા,
ત્રણ કારણે અજ્ઞાનજન બાધે જુગુબ્ધા મોહની,
નિહા કરીના કોઈદિન શ્રોસ ૫ ગુણી માનવતણી ૫૦

અર્થ — ૧ શ્રી મઘની નિહા કરતા તેમજ ૨ તેને તરગોડત — તેનું અપમાન કરતા અને ૩ ઉત્તમ મદાચારી મનુષ્યની નિરતર ખોદણી કરતા—આ ત્રણ કારણે અજ્ઞાનીજનો જુગુબ્ધા મોહની બાધે છે મારે છે બ યાત્રામાં ! તું કોઈ દિવસ પણ અતુરિધ સવની કે શુભી મનુષ્યની નિહા કે અપમાન કરીશ નહીં ૫૦

શ્રી સઘ ડેટયો બહુમાન આપવા લાયક છે તે બતાવે છે—

શ્રી સવના પદ્મમલકેરી ધૂળના પુજે કરી,
મુજ આગણ પાવન થગે ક્યારે પરમ હરખે કરી ?
મત્રીશ વસ્તુપાળ એવી ભાવના નિત ભાવતા,
ઉત્તમ વિવેકે મવને તસ ચગણ ધોઈ જમાડતા ૫૧

અર્થ — મત્રીશ વસ્તુપાળ પરમ હર્ષપૂર્વક એવી ભાવના નિરતર ભાવતા હતા કે—શ્રી મઘના ચરણકમળની ધૂળના પડે મારું આગણ ક્યારે પવિત્ર થશે ? આવી ભાવના સાથે

ત્યારે પ્રમગ મળતો ત્યારે વિવેકપૂર્વક શ્રી મધના ચરણમળ
યોનાને હાથે ધોઇને ઘણી લક્ષિત માથે જમાડના હતા ૫૧

હો સવપતિ મોટા તમે ઇમ લોક બોલે મત્રીને,
ત્યારે કહે વિનયે કરી શ્રી સવપતિના અર્થને,
સવ છે પતિ જેહનો હું તેહવો છું મનનો,
નાયક થવા લાયક નથી લઘુદામ હું છું તેહનો ૫૨

અર્થ — જ્યારે લોકો વસ્તુપાળ મત્રીને દહે કે-તમે તો
મોટા મધપતિ હો ત્યારે તે વિનયપૂર્વક મધપતિ શબ્દનો
આરો અર્થ કરતા કે-‘ સવ છે પતિ જેનો તેનો હું છું
અર્થાત્ હું મધનો નાયક વધાને લાયક નવાં પણ હું તો
સધનો લઘુદામ છું ’ ૫૨

વળી મધના મહત્તર સગથી કહેવું કે -

પૂજ્ય નદીસૂત્રમા જેની પણી ઉપમા કહી,
જે રત્નકેરી ખાણ સમ પ્રભુ જેહને નમતા સહી,
જિમ ખાણમા રત્નો પણા તિમ મવમા રત્નો વણા,
અરિહત કેવળી ગણપરા શ્રુતકેવળી આદિક પણા. ૫૩

અર્થ — પૂજ્ય એવા નદીસૂત્રમા શ્રીમધને ઘણી ઉપમાઓ
કહેલી છે જે રત્નોની ખાણ છે અને જેને પ્રભુ તીર્થકર પણ
નમે છે જેમ ખાણમા રત્નો અનેક પ્રકારના-પણા હોય છે
તેમ શ્રીમધમા પણ અરિહત, કેવળી, ગણધન અને શ્રુતકેવળી
વિગેરે ધનારા ઘણા રત્નો જીવે હોય છે ૫૩ વળી—

પામ્યો પશુ પૃથ્વી મધપતિની પદવી પામ્યો નથી, તેથી જો
તે પદવી તને પ્રાપ્ત થાય તો તે તારા ભાગ્યોદયની નિશાની
સમજવી, માટે મધપતિ યદને શ્રી સધની ભક્તિનો લાભ લે ૫૮

હવે મધપતિ યદની ચોગ્યતા ડોનામા હોય ? તે કહે છે -

માતાપિતાનો ભક્ત જે પરિજન સ્વજન સતોપતો,
શાત સ્વભાવે જોહ થહા ૨૨ પૂરે દીપતો,
મહ કનહ ટાળણહા ઉજ્જવળ શીલબુદ્ધિ ધારતો,
દાન વધીં તિમ દયાળુ પરવિભવ ગુણ પેખતો ૫
આનંદને ધરતો નિરન્તર તેમ પચ દહાગને,
દાક્ષિણ્ય ગુણથી રોભતો ત્રણ કાળ પૂજે નાથને,
તેવા ગુણો જે ચિત્ત પાર તેહ સ રપતિ મુણો,
એ ભાવ સહેપે કયો વિસ્તાર રાસ્ર ચિધે રાગો ૬

અર્થ — જે માતાપિતાનો ભક્ત હોય સ્વજન પરિવાર
સતોપ આપનાર હોય, શાત સ્વભાવી હોય, થહા ૨૨
મમૂહથી દીપતો હોય, મહ ને કનહનો ટાળનાર હોય, ઉજ્જવળ
શીલગુણને તેમજ નિર્મળ બુદ્ધિને ધારણ કરનાર હોય, દા
હોય, દયાળુ હોય, પારકા નેભવને તમજ ગુણને જોનારો હો
જોખને રાજ યનાર હોય, નિરન્તર આનંદી સ્વભાવવાળો હો
પાચ દહાર (દમ, દયા, દાન, દક્ષતા ને દીનતા-નમતા) ને ધાર
કરનારો હોય, દાક્ષિણ્યનાના ગુણથી ચોભીતો હોય અને ૨
૨ દેવગુણની પૂજ ભક્તિ કરનારો હોય આવા ગુણોને
ધારણ કરનાર હોય તેને નમાર સધપતિ યદને ચો

બાલુચો કતો કડે છે કે-મે આ ભાવ અહીં મક્ષેપથી કહેલ છે,
બાપી ગામમાં તો આને માટે ઘણો વિસ્તાર જોડેલો છે ૫૯-૬૦

વન્તુપાળ મત્રી શ્રી સઘની ભક્તિ કરતા ભાવના ભાવે છે કે —

આજ પૂરા ભાગ્ય ખીટયા આજનો અવસર ભડો,
આજે ફળી આગા જનકની માહતી માતાતણો,
આજે જ આશીર્વાદ કળિયો સિદ્ધગિરિમા આવતા,
યાત્રાળુઓની ભક્તિ કરવા સમય ઉત્તમ પામતા. ૬૧

હું ધન્ય વળી કૃતકૃત્ય માનુ જન્મ પાવન માહરો,
સકળી ઝડી મુજ આજની ને દિવસ પાવન માહરો,
ધમ મત્રી વન્તુપાળ ભાવી સવની ભક્તિ કરે,
બહુ લાભ પામે એ મુણીને સ રૂપિ શિક્ષા ધરે. ૬૨

અર્થ — આજે મારા ભાગ્ય પૂરેપૂરા ખીટયા, આજે મને
શ્રેષ્ઠ અવસર પ્રાપ્ત થયો, આજે જ મારા પિતાની આશા
ફળિભૂત થઈ અને આજે જ મારી માતાના આશીર્વાદ આ
સિદ્ધગિરિમા આવતા મને દુન્યા કે જેથી હું યાત્રાળુઓની
ભક્તિ કરવાનો અવસર પામ્યો હું ધન્ય છું, કૃતકૃત્ય છું,
આજે મારો જન્મ પાવન થયો એમ માનુ છું આ ઘડી
સફળ છે અને આજનો દિવસ પણ પવિત્ર છે આવી ભાવના
ભાવના સત્તા મત્રીશ્વર વન્તુપાળ શ્રી સઘની ભક્તિ કરે છે આ
પ્રમાણેની હકીકત સાબળીને જે સઘપતિની શિક્ષાને (યોગ્યતાને)
પોતાના હૃદયમાં ધાન્ય કરે તે ઘણો લાભ પામે ૬૧-૬૨

કોપાદિ તીવ્ર કપાય ધરતા એહવા અહિ કારણે,
કિ કર બનેલા મોહના બાધે નપુ મક વેદને ૬૧

અર્થ — ૧ સ્ત્રી અને પુરુષ બંને પર જે આસન્નિ રાખે
૨ ભાડવેલા કરે, ૩ સ્ત્રી આદિના મતોનો ભગ કરતો મતો
કામભોગની તીવ્ર ઇચ્છા ધરાવે અને ૪ કોપાદિ તીવ્ર કપાયેને
ધારણ કરે—આ ચાર કારણે મોહરાજના દાસ બનેલા જીવો
નપુ સંવેદ બાધે છે ૬૭

આગ્નિમોહની બાધવાના સામાન્ય સાત ન જો કહે છે —

નિદા કરતા માધુની^૧ વળી વિદ્ય કરતા ધર્મીને^૨,
નિત્ય અવિરતને વખાણે^૩ દેશવિગતિવતને,
બહુ અતરાય કરે^૪ વખાણે નિત્ય નાગી આદિને^૫,
આગ્નિમા દ્વપણે બતાવે^૬ નોકપાય કપાયને ૬૮

પ્રકટાવનારો^૭ સાત કારણ તીવ્ર સયમમોહની,
બાધે બચી એથી ન કરજે નિદના મુનિગાજની,
મહદ કરજે ધર્મીને ચારિત્ર નિત્ય વખાણે
હોતા કપાય સમાવજે બળ મોહનુ ૪ નિદાને ૬૯

અર્થ — ૧ માધુની નિદા કરતા ૨ ધર્મીને ધર્મમાર્ગમા વિદ્ય
કરતા, ૩ અવિગતિ મનુષ્યોને વખાણતા ૪ દેશવિ તિવાજાને
બહુ પ્રમારના અતરાય કરતા ૫ સ્ત્રી આદિના વખાણ કરતા,
૬ ત્રિવાનમા દ્વપણે બતાવતા અને ૭ નવા નોકપાય
૮ મત્તા—આ સાત કા જે જીવ ચાલે મ બાધે છે

માટે તેથી બચી જવા માટે મુનિરાજની નિદા ઠરીશ નહીં,
[મીં] જીવોને મદદ કરજે, ચારિત્રીના વખાણ કરજે અને કપાય
ગટ થતા જ તેને સમાવી દેજે તેમજ મોહનુ બળ ઘટાડજે
જેથી ચારિત્ર-મોહની બધાશે નહીં ૬૮-૬૯

હવે જન નગ્ધાયુ શા ઠારવે બાધે ત કહે છે —

૫ ચેન્દ્રિને હણતા^૧ યથા સાવત્ર આર ભે કડી,^૨
મૂર્છાં સ્વરૂપ પરિગ્રહ કરતા^૩ કૂરતાને આહરી^૪,
માસ ખાતા^૫ ગૈદ્રધ્યાને^૬ વૈરબુદ્ધિ થિગ કરી^૭,
પહેલા^૮ કપાયે કૃષ્ણનીલ^૯ કાપોત^{૧૦} લેશ્યા દિલ ધરી ૭૦
જૂઠ વફતા^{૧૧} ચોરી કરતા^{૧૨} ભોગ માધન સેવતા,^{૧૩}
ઇન્દ્રિયવરો બહુ પાપ કરતા^{૧૪} નરક જીવિત બાધતા,
હે જીવ ! પદર કાગણો એ છોડજે નિત ચેતતા,
નરકાયુને બાધ્યા પછી પગત્ર જન ના છૂટતા ૭૧

અર્થ — ૧ ૫ ચેન્દ્રિય જીવોને હણતા, ૨ યથા સાવત્ર
આવેલો ઢગ્ગા, ૩ પરિગ્રહની અતિશય મૂર્છા ધનવતા, ૪
કૂરતાને ધાણ કરતા, ૫ માસ ખાતા, ૬ ગૈદ્રધ્યાન ધ્યાતા,
૭ વૈરબુદ્ધિને થિગ કરતા, ૮ પહેલા અનતાનુબધી ઢપા
ધમા વર્તતા, ૯-૧૦-૧૧ કૃષ્ણ, નીલ ને કાપોત એ ત્રણ
અશુભ લેગ્યા ધનવતા, ૧૨ અમલ્ય ભોવતા, ૧૩ ચોરી કરતા,
૧૪ ભોગના માધનોને નાવા એવતા અને ૧૫ ઇન્દ્રિયોને
વરા થઈને બહુ પ્રકારના પાપો કરતા જીવ નરકગતિનું આયુ
બાધે છે, માટે હે જીવ ! તુ એ પદર કાગણો તથા તેનાથી

નિત્ય ચેતનો ન્દેજે, કારણ કે નગકાયુને બાધ્યા પછી તો પરત
થઈને તેનાથી છૂટી ગકાતુ નથી—નરકે જુવુ જ પડે છે ૭૦-૭૧

હવે ૭૫ જણાવેલા કારણો ન મેલવાનો હેતુ બતાવે છે

માકડ પકડતા દૂર ભાગે એહથી મમનય છે,
હવન જહાહુ માનનારા સર્વ હવ જણાય છે,
માટે કુણાગ ના કોઈને ન કરીગ આગ ભો કદી,
ધન આદિની મુઝઈ તણ સાચા વચણ નિત્યે વદી ૭

મન વચન ડાયાએ કડી કરુણા નિગ્નત પાળને,
સાત વ્યમનો ડોડજે વળી આર્ત-ગૌડ ન વ્યાવને,
કેવ ના ંદી રાખને હોતા જ ગીત ખમાવજે,
આલોચના રુદી જ દુષ્કર કહત ચૂર્ણિ નિશીથ ને ૮

ખેવા ડપાયો કૃણ નીલ ડપોત લેગ્યા ડોડને,
ચોગી કગીરા ના કોઈ દિન વિપયો બંધા તરડોડને,
માતાપિતાને મેડકુ વરે વિપય દુખદાયી કહ્યા,
છેવટ જવાબ સચોટ દેતા જનક જનની થિર વયા ૯

પુત્રભિક્ષા આપવા પ્રભુ વીગને તત્પર થયા,
મેડમુનિ સયમ ધરીને સર્વથા મુખિયા,
મોટા વિટેહે મિદ્ધિ લેરો એમ છકા અ
૩ સુણી વિપયાદિને ૧

આ ચાર કાવ્યમાથી શરૂઆતના અઢી કાવ્યમા નરકાયુ બંધના હેતુએ દૂર કરવા-તજવા સબ ધી ઉપદેશ આપ્યો છે અને પાછળના દોઢ કાવ્યમા મેઘકુમારની ટૂંકી કથા કહીને વિષયોનું ત્યાગ્યપણું અને સમારને છોડવા લાયક મનજાવ્યો છે તે આ પ્રમાણે —

અર્થ — માકડને પકડતા તે ભાગી જાય છે તેથી સમ જાય છે કે સર્વ જીવને જીવવું વહાલું છે, માટે હે ભગ્ય ! તું કોઈ જીવને હણીશ નહીં અને જીવોની વિનાશના વાચ એવા આરબના કાર્યો કરીશ નહીં દ્રવ્યાદિની મૂર્છા તજી દેજે અને મત્ય વચનો બોલજે, મન-વચન-કાયાથી નિરતર હયા પાળજે, સાત વ્યમનો તજી દેજે-સેવીશ નહીં, આર્ત-ગદગદ ધ્યાન ધ્યાયીશ નહીં, કોઈની માથે વેગ ગણીશ નહીં અને કાઈક અપ્રીતિનું કાગળ બનના તરતજ ખમાવી લેજે, પાપની આલોચના વારવાર કર્યા કરજે, શ્રી નિશિઘ મૂત્રની ચૂર્ણિમા આ વાર્ય કૃષ્ણ કહેલ છે પહેલા ચાર અનંતાનુબંધી જ્યાંયે ટાળજે-કરીશ નહીં અને કૃષ્ણ, નાંભ ને કાપોત લેશ્યા ઝોડી દેજે, એ લેશ્યાવાળા અધ્યવમાય એવીજ નહીં, ચોગી કરીશ નહીં અને ઇદ્રિયોના વિષયોને તજી દેજે અર્થાત્ તેના પર નિગદગ ભાવ રાખજે જો આ પ્રમાણે વર્તીંગ તા નરકાયુનો બંધ વશે નહીં

વિષયના ૮ ખઠાથીપણા ઉપર કર્તા મેઘકુમારનું દષ્ટાંત કહે છે — મેઘકુમારે વીંગ્રભુની દેશના માબગીને માતાપિતાને ઇદ્રિયોના વિષયો મહાદુ ખઠાથી કે એમ કહ્યું ત્યાગપછી પરસ્પર વિવાહ ચાલતા હોયે જ્યાં મેઘકુમારે સચોટ જવાળ દીધો અને પોતે સસાં છોડવાને જ ઇચ્છે છે એમ ચોક્કસ કહ્યું ત્યારે માતાપિતા સ્થિર થઈ ગયા પછી શ્રી વીંગ્રભુને

પુનઃલિખ્યા આપવા તત્પર થયા. લિખ્યા આપી મેઘકુમારે પ્રભુ
પાને ચારિત્ર અગ્રિકાર કર્યું ચારિત્ર પાત્રીને સુખી થયા મરણ
પાત્રીને સર્વાર્થસિદ્ધે દેવ થયા. ત્યાથી આવીને મોટા વિદેહમા-
મહાવિદેહએકમા મનુષ્ય થઈને મોમે જશે આ પ્રમાણે છઠ્ઠા
અગમા-જ્ઞાતાધર્મકથામા કહ્યું છે આ દષ્ટાન સાબળી માનમા
સમજી જઈને વિષયાદિને દૂર તણી દેશે જેથી તારું
કર્યાણ થશે ૭૨-૭૫

વળી આ મળધમા વિશેષ કહે છે —

પ્રભુવાણીને મુગવાયકી વગ થાય મનડપ વાદશે,
એમ કરવાથી જ નિદ્રિય હોય વગ કહે ગણધરો,
ઉપદેશ પદર કાગળોને ઝાડવા મક્ષેપથી,
મે સૂત્રને અનુસાર દીધો અગ પણ વિપરીત નથી ૭૬

અર્થ — પરમાત્માની વાણી માબજનાથી મનડપ વાનર
વશ વાય છે અને એમ કરવાથી જ નિદ્રિયોડપ અશ્વ પણ વશ
થાય છે એમ ગણધરો કહે છે જ્ઞાતા કહે છે કે-મે નરકાધુ
બાધનાના પદર કાગળો ન મેળવા માટે અમેપરી ઉપદેશ સૂત્રને
અનુસાર જ આપ્યો છે એમા જરા પણ વિપરીત કહે ન નથી ૭૬

હવે નિર્ધાર આપુના ૧૭ બધહેતુ કહે છે —

ઉન્માર્ગની દષ્ટ દેગના^૧ કરતા વિનાગ મુમાર્ગનો^૨,
પન્દ્રવ્યને સતાડતા^૩ આદર દ્વિતીય કપાયનો^૪,
કરતા^૫ કપટ^૬ પ્રત-ગીવને કરતા મલિન^૭ આર ભ ને^૮,
પરિગ્રહ કરતા^૯ આર્તધ્યાની^{૧૦} ચિત્ત રાખેશરયને^{૧૧} ૭૭

કાપોત^{૧૨} નીલ લેશ્યા^{૧૩} બળે તિર્યચ આયુ બાંધતા,
એ તેર કારણુ ગણધરો નિજ શિષ્યને સમજાવતા,
સન્માર્ગને નિત પોપવા શિવમાર્ગની શુભ દેશના,
હે જીવ ! દેજે છોડજે વ્યાપારને આગ લતા ૭૮

અર્થ — ૧ ઉન્માર્ગની દેશના આપવાથી, ૨ સન્માર્ગનો
વિનાશ કરવાથી, ૩ પરદ્રવ્યને સતાડવાથી, ૪ બીજા અપ્રત્યા-
બ્યાનાવગ્ણી કપાયનો આદર કરવાથી, ૫ કનટ કળવાથી,
૬-૭ વ્રત તથા શીલને મલિન કળવાથી, ૮ આગ લો કળવાથી,
૯ પગિગ્રહ વધારવાથી, ૧૦ આર્નધ્યાન ધ્યાવાથી, ૧૧ શયેને
ધરાવવાથી અને ૧૨-૧૩ નીલ તથા કાપોતલેશ્યાના બળથી
જીવ તિર્યચનુ આયુષ્ય બાધે છે તેથી આ તેજ કાગ્ણો
તજવા માટે ગણધરો-આચાર્યો પોતાના શિષ્યોને સમજાવે છે
હે જીવ ! તુ પણ સન્માર્ગનુ પોપણ કરવા માટે ગિગમાનની
દેશના આપજે અને આગ લતા વ્યાપારગદિ તજી દેજે કે જથી
તિર્યચ ગતિનુ આયુ બધાય નહીં ૭૭-૭૮

હવે ઉપન જણાવેલા કારણો તજના માટે ઉપદેશ આપે છે —
પરદ્રવ્યને ઢેકુ ગણી શુભ ધ્યાનને નિત સેવજે,
હિલમા અગ્નિતા ગળજે વ્રત શીલને સ ભાળજે,
પગિગ્રહ તજી મિથ્યાત્વ માયા ને નિયાણુ છોડજે,
કાપોત નીલ લેશ્યાતણા પગિણામ ન કદી ગળજે ૭૯
જેણે કમી શ્રાવકપણુ આ જીવડો પામે નહીં,
બીજા કપાયો નેહવા જાણી ઉદયવશ થા નહીં,

મનમા ય એવા અક્ષરો નિત કોતરીને ગાખજે,
મન વચન કાચ મુધારજે તિર્યંચના દુષ્ટ ટાળજે. ૮૦

અર્થ — પારમ દ્રવ્યને માટીના દેહ મમાન નિ માગ જાણીને તણ દેજે, શુભ ધ્યાનને નિરતર એવજે, દિવસ મરવના ગાખજે, હીધેવા જનનિયમાદિને બરાબર મનાવજે, પગિત્રદ તજજે—વગાડજે, માયામિથ્યા વ અને નિયાણાને તણ દેજે, માપોત ને નીવવેશ્યાના અધ્યવસાયો ધરાવીશ નહીં, જેના ઉદયથી જીવ ત્રાવકપણ પામી શકે નહીં એના મીઠા અમર્યાબનાવારની ક્યાયોના ઉદયને વશ થઈશ નહીં, મનમા પાત્ર એવા અમરો કોરી રાખજે, મન-વચન-કાચને મુધારજે અને અનેક તિર્યંચોના દુષ્ટો મનાડજ કે જેની તને તિર્યંચ ગતિના દુષ્ટ પ્રાપ્ત થયે નહીં ૭--૮૦

હવે મનુષ્યગતિનું આશુ કમ મધાય ? તના કારણો કહે છે —

આવો પંપારો એમ કહી બોલાવતા ગુણવતને,^૧
પોતે જ બોલાવે પ્રથમ 'ગાડી ગૃહસ્થ વિવેકને,^૨
હિતકાડી પ્રિયમિત વચન વહતા^૩ જાન પગને આપતા,^૪
દેવ ગુરુને પૂજતા^૫ તિમ ધર્મ^૬ ધ્યાને રાચતા^૭ ૮૧

આગ ભ^૮ પગિત્રદ^૯ અટપ કરતા સગતતાને^{૧૦} ગાખતા,
વ્યવહારમા મધ્યસ્થતા^{૧૧} કાપોત^{૧૨} પીત^{૧૩} લેજ્યા છતા;
મધ્યમ પરિણામે કરી^{૧૪} પગને મુખે મમતવતા^{૧૫},
ત્રીજા કપાયે^{૧૬} શ્રેષ્ઠ નરના આઉખાને બાધતા ૮૨

અર્થ — ૧ આવો, ૫ધારો, એવા મીઠા વચનોવડે પ્રથમ બીજા ગુણવતને બોલાવતા એટલે એવા ગૃહસ્થપણાના વિવેકને ધારણ કરતા, ૨ હિત, મિત ને પ્રિય વચન બોલતા, ૩ દાન દેતા, ૪-૫ દેવગુરુને પૂજતા, ૬ ધર્મધ્યાનમા તત્પર રહેતા, ૭-૮ આરભ પરિગ્રહને ઘટાડતા, ૯ સરલપણાને ધારણ કરતા, ૧૦ વ્યવહારમા મધ્યસ્થપણુ ધરાવતા, ૧૧-૧૨ કાપોત ને નીલ-લેશ્યામા વર્તતા, ૧૩ મધ્યમ પગ્ણિામને નેવતા, ૧૪ બીજાને સારી રીતે મમતવતા અને ૧૫ ત્રીજા કથાયમા વર્તતા જીવ મનુષ્યનુ આયુષ્ય બાધે છે ૮૧-૮૨

હવે દેવગતિનુ આયુષ્ય બાધનાના પદર ઝરણો કહે છે —

પદર સુગયુ કાળો એમ તીર્થપતિજી બોલતા,
સયમ સરાગે^૧ દેશ સયમ^૨ શુદ્ધ શ્રદ્ધા^૩ ગખતા,
કલ્યાણમિત્રતણો પરિચય^૪ શુદ્ધ તપને^૫ સાધતા,
તણ રતનને આરાધતા^૬ નિષ્કામ નિર્જગણા થતા ^૭ ૮૩

મૃત્યુકાળે પદ્મલેશ્યા^૮ પીતલેશ્યા^૯ ગખતા,
ધર્મ શ્રવણ કરવાતણો અભ્યાસ ઉન્નવળ ગખતાં,^{૧૦}
અવ્યક્ત સામાયિકબળે^{૧૧} અજાનતપને માધતા,^{૧૨}
શુભ પાત્રમાહે દાન^{૧૩} દેતા દેવભવને પામતા. ૮૪

મરતા^{૧૪} ગળે કાસો ઈઈ જળ અગ્નિ^{૧૫} આદિક માધને,
કેઈક લાયક જીવ પ્રાચે બાધતા મુગ આયુને,

સમભાવની જ્યા મુખ્યતા વિસ્તાર જોઈ ન જે વિષે,
તેવી પવિત્ર ક્રિયા કહ્યું અવ્યક્ત સામાયિક શ્રુતે ૮૫

પ્રથમ અહીં કા યમા દેવાયુ જાધવાના ૧૫ કારણો કહ્યા
છે અને તે તો જે પાદમા અવ્યક્ત સામાયિકનું મનરૂપ કહ્યું છે

અર્થ — દેવાયુ જાધવાના ૧૫ કારણો છે એમ તીર્થ
પતિએ કહેવ છે તે આ પ્રમાણે — ૧ મરાગ મયમયી, ૨ દેશ
વિરતિપણીથી, ૩ શુદ્ધ શ્રદ્ધા ધરાવવાથી (સમક્રિતથી), ૪
કન્યાણુમિત્ર(ધર્મ)નો પરિવ્રજ્ય નિરતર રાખવાથી, ૫ શુદ્ધ
તપ કરવાથી, ૬ ત્રણ રત્ન (નાન, હર્ગન, ચારિત્ર) ને આગ
ધવાથી, ૭ અકામ નિર્જાથી, ૮-૯ મૃત્યુ સમયે પમયેશ્યા
ને તજેયેશ્યામા વળવાથી, ૧૦ ધર્મ ધનજી કવવાનો અભ્યાસ
નિરતર ગાખનાથી, ૧૧ અવ્યક્ત સામાયિકના જાગી, ૧૨
અજ્ઞાન તર (કષ્ટ) કરનારી, ૧૩ શુભ વાતમા ઢાન દેવાથી, ૧૪
ગળે ફાંપો ખાઈને મરવાથી અને ૧૫ જળ અગ્નિ નિગેરેના
સાધનવડે મૃત્યુ પામનાથી કેટલાક ચોગ્યન વાળા શુભ દેવગતિના
આયુને જાધે છે

સમભાવની જ્યા મુખ્યતા છે પણ વિમ્ભુત બોધ નથી
એવી રીતે પવિત્ર ક્રિયા કરવી તેને શાસ્ત્રમંદે અવ્યક્ત સામાયિક
કહ્યું છે ૮૩-૮૪-૮૫

કયાણુમિત્ર ઝોને કહીએ ? તે મમજાવે છે —

સાગણા વળી વારણા તિમ ચોયણા પડિચોયણા,
ધર્મમા નિત્યે તને જે જોડવા કરતા સદા,

આયતનને મેવતા નિઃસ્વાર્થ તુજ હિત ચાહતા,
કલ્યાણુમિત્રો તેહવા તુ સેવજે પદ તેમના ૮૬

અર્થ —તને ધર્મમા જોડના માટે જે નિરત મારણા,
વારણા, ચોચણા (પ્રેરણા) ને પડિચોમણા કરતા હોય, ધર્મના
આયતનને મેવતાશ હોય અને નિરત તારુ હિત ચાહનાગ હોય
તેને તુ કલ્યાણુમિત્ર જાણજે અને નિરત તેના ચાણની
સેવા કરજે ૮૬

હવે જૂઠા નામકર્મના બધેતુ કહે જે —

જે ભેદ જૂઠા કર્મના તે અશુભ શુભ ભેદે મુણો,
પહેલા કહુ હેતુ અશુભના ત્યાગ કરજો તેહનો,

અર્થ —જૂઠા નામકર્મના જે ભેદ છે શુભ અને અશુભ
તેમા પહેલા અશુભ નામકર્મના દેતુ કહુ છુ તે વાળીને તેના
ત્યાગ કરજો

આની પછી બાકી છે કાવ્યમા અશુભ નામકર્મના હેતુ કહ્યા છે
તે આ પ્રમાણે —

મનમાહી રાખે વક્તા^૧ તિમ વઠ વચણો બોલતા,^૨
કુટિલ કિરિયા કાયથી કરતા^૩ બતાવી કુરાજતા. ૮૭
પરને જ છેતરતા^૪ તથા માયા પ્રયોગો સાધતા,^૫
મિથ્યાત્વ દિલમા રાખતા^૬ તિમ ચાડિયાપણુ આખતા^૭,
ચિત્તની ચપળતા ગખતા^૮ તિમ નોટ આદિ બનાવટી,
સીકા બનાવે^૯ તેમ રૂપિયા મહોર મર્વ બનાવટી ૮૮

ખોટી જ શાખો પૂરતા^{૧૦} બહુ વસ્તુના વાર્થાદિને,
 પવનવીને સાચી કહી^{૧૧} કરતા વિવિધ વ્યાપારને,
 ભૂતથાપમા નાખી અપગ્ને માન આપી લોભને,
 ભેગભેગ કરી કરતા^{૧૨} અન્નના વ્યાપારને ૮૮
 કાપતા^{૧૩} જ કપાવતા^{૧૪} પણ અગ તેમ ઉપાગને,
 નિર્દયપણે તિમ વેચતા માવડ પજગ^{૧૫} યત્રને,^{૧૬}
 ત્રાજવા^{૧૭} તોડા^{૧૮} જ ખોટા માપને^{૧૯} નિપજવતા,
 નિત એક ત્રણને વેચતા તિમ અન્ય જતને નિ દતા^{૨૦}
 હણતા^{૨૧} બહુ ખોસતા^{૨૨} કરતા જ ચોરી^{૨૩} અન્યની
 આજ ભ^{૨૪} પગિગ્રહ^{૨૫} મેવતા ચેટા કરતા^{૨૬} વિપયની
 વચગા કરતા આકગ^{૨૭} હલકા વયણ ઉચ્ચાગતા,^{૨૮}
 વિવિં વેપાદિ સજ^{૨૯} મ આભાનો ગખતા^{૩૦}
 ચોટ^{૩૧} કામણ^{૩૨} આદિ ને બડવાટ^{૩૩} કોડ^{૩૪} ઉદીગત
 સૌભાગ્યનો ઉપાત કરતા^{૩૫} ત્યાગને લજવાવતા,^{૩૬}
 દેતા ભૂપણ વેગ્યાદિને^{૩૭} ડાતુક પણ ઉપજવતા,
 હશ પાચ કર્મદાન^{૩૮} કરતા દિત કપાયો^{૩૯} ગખતા
 બહાને મદા દવાદિના ગધાદિ વસ્તુ ચોગતા,^{૪૦}
 વનમા યદ્વ સળગાવતા^{૪૧} ચૈત્યાદિને વિણમાવતા,
 નામકર્મ ખગળ આવે એ જ ગિજરા દેતુઓ,
 આગ વચાથી બાધતા શુભ નામકર્મ ભવિકજનો.

અર્થ — અશુભ નામકર્મ બાધવાના ૬૭ હેતુ આ માણે — ૧ મનમા વકેતા રાખે, ૨ વક વચનો બોલે, ૩ પરચી કુરાળતા બતાવતા અતા ડાયાવડે કુટિલ ક્રિયા કરે, ૪ મન્યને ડેનરે, ૫ માયા પ્રયોગો સાધે, ૬ દિલમા મિથ્યાત્વ રાખે, ૭ આડિયાપણ કરે, ૮ ચિત્તની અપજતા રાખે, ૯ નોટ બને મિકલ, રૂપિયા, મહેર સર્વ બનાવટી બનાવે, ૧૦ ખોટી માફી પૂરે, ૧૧ વસ્તુના વર્ણાદિ બદલાવીને ખોટી વસ્તુને સાચી વસ્તુ તરીકે વેચે-વ્યાપાર કરે, ૧૨ અન્યને ભૂલધાપ બવગવી, ડોધને માન આપી, કોઈને લોભ આપી, વસ્તુમા લેખેળ કરીને અત્રાદિનો વ્યાપાર કરે, ૧૩-૧૪ પરજીનોના અગ કાપે અવવા કપાવે, ૧૫-૧૬ નિર્દયપણે આવઘ એવા પગર (પાગર) તવા ચત્રાદિ વેચે, ૧૭-૧૮-૧૯ ત્રાજવા, તોવા ને માપ લેવા-દેવાના બુદ્ધા-ખોટા બનાવે, અને તે રીતે વસ્તુ લેય ને વેચે, ૨૦ અન્યની નિંદા કરે, ૨૧ હિંમ્મા કરે, ૨૨ અસત્ય બોલે, ૨૩ અન્યની ચોગી કરે, ૨૪-૨૫ આરભ પરિ શ્રદ્ધ મેરે, ૨૬ નિપયચેષ્ટા કરે, ૨૭ અન્યને ખેદ થાય એવા આકરા વચનો કહે, ૨૮ હલકા વચનો બોલે, ૨૯ વિવિધ પ્રકારના વેપો કરે, ૩૦-૩૭ આઠ મઠને ધાગણુ કરે, ૩૮-૩૯ ચોર ને કામણુ કરે, ૪૦ નકામો બકવાટ કરે, ૪૧ ક્રોધને હદીરે, ૪૨ કોઈના સૌભાગ્યનો ઉપઘાત કરે, ૪૩ ત્યાગને લજવાવે-ત્યાગીપણ લજવાય તેવા કાર્ય કરે, ૪૪ વેશ્યાફિકને કામહેતુએ ભૂપતો વિગેરે આપે, ૪૫ ડૌતુક ઉપજાવે, ૪૬-૬૦ ૫૬૨ કર્મદાનના વ્યાપારાદિ કરે, ૬૧-૬૪ ચારે કપાયો મેરે, ૬૫ દેવાદિના મિયે ગધાદિ વસ્તુઓ ચોર, ૬૬ વનમા દાવાનળ

મળગાવે, ૬૭ વત્યાદિનો વિનાશ કરે માટલા કારણથી છ
અશુભ નામકર્મ બાધે અને એનાથી ઠિવટા હેતુઓને રૂપ
વાથી શુભ નામકર્મ બાધે છે ભવ્યજનો । તમે આ વાત
ખરાબ સમજો ૮૭-૯૩

હવે તેથી નિપરીત ઠેવી ગીત વર્તવાથી શુભ નામકર્મ
બાધે તે કહે છે —

મનથી વચનથી કાયથી નિત્ય સરળતાને 'ગાંતા,
મન ધીર કરી ફરિન લટી ખોટા પ્રપચો છોડતા,
તિમ ત્રાજવા ને કાટલા માપા જ સાચા રાખતા,
મતોપવૃત્તિ ગાંધીને પાચે જ આશ્રવ ઠોડતા. ૬૪
પ્રિય મિત્ર વયણુ દિત બોવતા તિમ વેપ 'પ્રાર્મિક' ગાંધી
નમ્રતાને ગાંધી વાચાળતા ફર ટાળતા,
ગાંધી ક્ષમા મુઠ ચોટ કાર્મણુ દુઃખણુદિક ઠોડતા,
ડોળ ખોટો છોડતા વેરયા પ્રમુખ નહીં પોપતા ૬૫
ચૈત્યો ઉપાશ્રય ને પ્રતિમા નિત્ય માન્યવતા છતા,
ધન જેહ ધર્માદાતણુ તેને મદા મભાળના,
ના ઉપેક્ષા આદરે શ્રાવક સદા શક્તિ છતા,
તરતા જ કર્માદાન ધર્મ શુભ નામકર્મો ખાંડતા ૬૬

અર્થ — ૧-૩ મનથી, વચનથી ને કાયથી નિરતર મ
લત ને ધારણ કરવાથી, ૪ મન સ્થિર કરીને અમકિત દર્શ
મેગવનાથી, ૫ ખોટા પ્રપચોને છોડી દેવાથી, ૬-૮ નાજ

નદવા (તોલા) ને માપ માયા રાખવાથી, ૬-૧૩ પાચે આત્ર
 ને તજવાથી, ૧૪ પ્રિય, હિત ને પગિમિત વચન બોલવાથી,
 ૧૫ ધાર્મિક વેષ ગાખવાથી, ૧૬ નમ્રતા ધાગણુ કવવાથી, ૧૭
 માયાજતા તણ દેવાથી, ૧૮ ક્ષમા ગાખવાથી, ૧૯-૨૧ મુઠ,
 મોટ ને કામણદુમણ વજવાથી, ૨૨ ખોટો ડોળ તણ દેવાથી,
 ૨૩ વેશ્યાદિ ખમતીપોષણ નહીં કરવાથી, ૨૪-૨૬ ચૈત્યો,
 કપાશ્રય ને જિનપ્રતિમાનુ ગ્ણણુ કવવાથી, ૨૭ ધર્માદા દ્રવ્યને
 વિચારવાથી-વિનાશ વતા અટકાવવાથી-ગાફિલ છતા ઉપેક્ષા ન
 કરવાથી અને ૨૮ થી ૪૨ ૫૬૨ ધર્માનો તણ દેવાથી છવ
 યુગ્મ નામકર્મ બાધે ૭ ૬૪-૬૫-૬૬

તીર્થકગ્નામકર્મ બાધાના હેતુઓ જો છે —

તેમ શ્રેષ્ઠ દર્શન ભાવનાથી વીગ મ્યાનક મેવતા,
 પુણ્યગાળી શ્રેષ્ઠ પદ્ધતી તીર્થપતિની પામતા,
 દીપ્યમાન પ્રભાવરાળી ધર્મ દીવો છે છતા,
 માર્ગ ભૂલી મૂઠ જીવો ભવવને નિત ગખડતા. ૬૭
 તે સર્વ જીવોને પ્રવગ જિન ધર્મદીપ પ્રકાશથી,
 તેહ વનના પારગામી હુ ખનાવુ પ્રેમથી,
 એવુ વિચારી તેમ કગ્તા વીગ મ્યાનક સાધતા,
 અમૃત અનુકાને કડી જિનનામકર્મ ઉપાર્જતા ૬૮

અર્થ — શ્રેષ્ઠ એવી સમન્તિ દર્શનની ભાવનાવડે વીશ
 ધાનકનુ મેવન કરવાથી પુણ્યગાળી જીવ તીર્થપતિની શ્રેષ્ઠ
 ની પામે ૭ અર્વાત તીર્થકગ્નામકર્મનો બધ જરે છે તેનો

બધ કના- હવ એમ વિચાર છે કે-દેગીધમાન અને પ્ર
વશાતી નેનધર્મકેથી દીપક પ્રગટ હતા મૂઢ છયે માર્ગ ભૂટી
નિરત- ભવકેથી અરણના પન્થિમણ કહે છે તે મર્વ છે
એક એવા જોનધર્મકેથી દીપકના પ્રકાશવટે હુ પ્રેમપૂર્વક બ
રૂપી અ-રુધમાથી જાદો તનેા પા- પમાડુ મારી વિચાર
કનાવી અને વીગ મ્વાન-માહેના એક નવવા વધારે ન્યા
કોના નેવનની જ જિનનામકર્મનો બધ કરે છે હજુ-૮

હરે વીશ ન્યાનકોનુ વર્ણન કરે છે —

એહવા કમથી કહ્યા તે વીગ મ્વાનક શ્રુત વિષે,
અગિહ ત^૧ સિદ્ધ^૨ ગુરુ^૩ મ્યવિગ^૪ બહુશ્રુતતણી^૫ ભક્તિ મિ
ગમ્છ^૬ શ્રુત તપસીતણી^૭ તત્પરપણુ શુભ ભક્તિમા
અપ્રમાદ^૮ આવન્યક ક્રિયામા તેમ સયમ શીલમા^૯
વિનય^{૧૦} જ્ઞાનાભ્યામ^{૧૧} તપ^{૧૨} તિમ દાનકેરી^{૧૩} માધ
બહુ વા^{૧૪} ધ્યાન મુસેવના^{૧૫} જિનતીર્થનાં સુપ્રભાવનાં
શાંતિ પમાડી સવને^{૧૬} મુનિરાજ ચરણ ઉપાસનાં
ઉક્તાસથી ભણવુ નવુ^{૧૭} કરવાં સુહર્શન સાધના^{૧૮}
પ્રયમ અતિમ જિનપતિજી સર્વ સ્થાનક સાધના,
રોપ જિનપતિ દોય તણ વળી વીગ સ્થાનક સાધના
અન્ય મયે કમ જુદે નામો જુદા જ જણાય છે,
પૂર્વના ત્રીજે ભવે તમ બધ ગાઢો થાય છે

મર્થ — સિદ્ધાતમા આ કેમથી વીશ સ્થાનક કહ્યા છે

મહિત, ૨ મિદ્ધ, ૩ સુર (આચાર્ય), ૪ સ્થવિર, ૫ બહુ
 કૃત (વિશેષ જ્ઞાનાભ્યાસી), ૬ ગચ્છ (મુનિ મમુદાય), ૭
 મુન (જ્ઞાન), અને ૮ તપસ્વી એ આઠની ઉંચા પ્રકારની ભક્તિમા
 તપસ્વિ, ૯ આવશ્યકાદિ ક્રિયામા તેમ જ ૧૦ મયમની આરા
 નામા અપ્રમાદીપણ, ૧૧ વિનય, ૧૨ જ્ઞાનાભ્યાસ, ૧૩ તપ
 મને ૧૪ દાન આ આગની આરાધના, ૧૫ અનેક પ્રકારે ધ્યાનની
 ધાધના અને ૧૬ જૈન નીર્થની-શામનની પ્રલાવના-એટલા
 ાના કરના, ૧૭ શ્રી મધને યાત્રિ પમાડવી, ૧૮ મુનિરાજના
 રણની ઉપાસના (વૈશાવચ્ચ) કરવી, ૧૯ ઉગ્રામપૂર્વક નવુ
 નવુ ભણવુ અને ૨૦ સુદર્શન જે મમકિત તેની આધના કરવી
 આ વીશ સ્થાનકની આરાધનાથી જીવ તીર્થ કરનામકર્મ આધે
 ડિ પહેલા અને એલા તીર્થપતિએ વાગે સ્થાનકોની આરાધના
 કરી છે અને બીજા તીર્થ કરોએ એક બે યાવત તથી વધારેની
 આગધના કરી છે આ વીશ ધ્યાનકોનો ક્રમ અને ૧૧મ અન્યત્ર
 ફરફાર જણાય છે પણ તેનો માર એક જ છે આ વીશ સ્થા
 નકની આરાધનાથી પાછલા ત્રીજા બવે તીર્થ કરનામકર્મનો
 નેકાચિત બધ થાય છે ૬૬-૧૦૧

હવે જીવ નીચ ગોત્રકર્મ કેમ બાધે તેના કારણે જોડે છે —

નિ હા^૧ અવજ્ઞા^૨ અન્યની તિમ મરકગી કરતા છતા,^૩
 પગના ગુણો જ છુપાવતા^૪ બે બેદ દોષ બતાવતા,^૫
 નિજ ગુણ વખાણે^૬ દોષ ભેદે નિજ પ્રશસા સાધતા,^૭
 નિજ દોષ ઢાંકે^૮ આઠ ભેદે દુષ્ટ મદને સેવતા.^૯ ૧૦૨
 આ જીવ એ નવ કારણે બાધે જ હલકા ગોત્રને,
 એવુ વિચારી દિલમા નિ હા અપરની છોર^{૧૦}

હાસી અવજા અન્યની ન કચીગ આપબકાઈને,
પરગુણ વખાણી કોઈ દિન બોલીશ ના પરદોપને ૧

અર્થ — પરની-અન્યના ૧ નિંદા, ૨ અવજા તેમજ ૩ મરજી
કરવાવી, ૪ અન્યના ગુણો દુરાસવાવી અને ૫ છતાં અવ
બને પ્રમાણના દારો મનાવવાની, ૬ પોતાના ગુણના વખા
ઈ નાવી અને ૭ છતાં અછતા મને પ્રમાણ પોતાના ગુણ
પ્રશંસાને માધ્યમથી-કાવનાવાં, ૮ પોતાના દોષને દાખવા
અને ૯ બાકે પ્રકાશના મદ પ્રવાયો-આ નવ કાન્તો ૧૦ વ તી
ગોત્રને બાધે કે આ પ્રમાણે મમજીને પારકી નિંદા ૧
ઠોડા દેજે, અન્યનો દાગી ક અવના કરીશ નહીં, આપના
કરીશ નહીં, પાશ્વ ગુણના વખાણ કરજે અને કોઈ નિ
પણ પારખ દોઃ બોલોગ નહીં ૧૦૨-૧૦૩ વગી—

નિજ ગુણ પ્રશંસા ઠોડજે તિમ આક મહને ટાળજે,
પ્રશંસ મુખ અટકાવનાગ આક મદ હંમ જાણજે,
પ્રશંસરતિના વેળને પણ આ મમય ના ચૂકજે,
ચોગશાસ્ત્ર વિષે કહેલી વાતને ના ભૂલજે ૧૦૪

અર્થ — પાતાની પ્રશંસા કરીશ નહીં અને બાક મ
તણ દેજે, મરજી કે જે બાક મદ પ્રશંસ મુખને અટકાવના
કે એન સંનજજે પ્રશંસ તિ પ્રશંસા કહેવા તે મમ
વચનને આ વખત શ્રુતી જઈશ નહીં તેમજ ચોગશાસ્ત્ર
કહેલી હકીકતને પણ ચા- કરજે ૧૦૪

હવે આક મદ ન કરવા સંબધી ઉપદેશ આપે છે —

હે જીવ ! જેનો મદ કરે તે વસ્તુ હીન પમાય છે,
એવું વણાં શાસ્ત્રો વિપે વાચેલ યાદ કરાય છે,
કુળ જાતિ બળ રૂપ તપતણો ઐશ્વર્ય વિદ્યા લાભનો,
મદ આડ ભેદે જાણિયે ઇમ પાઠ પુઠકળ શાસ્ત્રનો. ૧૦૪

અર્થ — હે જીવ ! આ જીવ જે જે જાળતનો મદ કરે છે
તે તે જાળતમા હીનતાને પામે છે, આવું ઘણાં શાસ્ત્રોમા વાચ-
વામા આવેલું યાદ આવે છે તે મદ ૧ કુળ, ૨ જાતિ, ૩ બળ,
૪ રૂપ, ૫ તપ, ૬ ઐશ્વર્ય, ૭ વિદ્યા ને ૮ લાભ આ આડ
પ્રદારના કહ્યા છે આ પ્રમાણેનો પાઠ અનેક શાસ્ત્રોમા કહેલ છે ૧૦૫.

હવે પ્રથમ કુળમદ કરનાર મરીચિનું દષ્ટાંત કહે છે —

પ્રભુ આદિદેવ જિનેશ્વરા નયગી અયોધ્યા એકદા,
આવ્યા જ ત્યારે વાદવાને ભરત ચઢી આવતા,
મતોપ પામી નાયની વગ દેગનાને સાભળી,
ખે હાથ જોડી તીર્થપતિને પૂછતા પ્રીતિ ધરી ૧૦૬

આ પર્પદામાં ભગતક્ષેત્રે ભાવિકાળે પામશે,
જે તીર્થપતિની સપદા તે દ્રવ્યજિનનો જીવ છે ?
હે ભરતનય ! મરીચિ નામે પુત્ર જે આ તાહરો,
જે ત્રિદશી વેપ ગણે સયમે થઈ ગાભરો. ૧૦૭

તે આ જ ચોવીશી વિપે ચોવીશમો જિનપતિ થયો,
પ્રિયમિત્ર નામા ચક્રવર્તી વળી વિદેહે તે થરો,

પ્રવર મૂકા ગજધાની તેહની તુમે જાણુને,
આ ભગતક્ષેત્રે પ્રથમ વાસુદેવ હોરો જાણુને. ૧૦૮

અર્થ — આજિનાલ પ્રભુ એ-દા અયોધ્યા નગરીએ સુત વસ્યા ત વખત ભગતચકો વાદના માટે આવ્યા ભગવતે આપેથી એક દેશના માલગીને મતાપ પામ્યા પછી પ્રીતિપૂર્વકે એ હાથ જોડીને ભરત ચક્રીએ પરમાત્માને પૂછ્યું કે-‘હે પ્રભુ ! ભગતચેત્રમા બારીકાણે તીર્થ કરવાને પામવાનો હો ! એનો ડોમ છત્ર આ પદ્મમા છે ?’ પ્રભુએ કહ્યું કે-‘તે ભરતરાજ ! આ તારો પુત્ર જે મરીચિ નામનો છે અને જે મુનિપાણી રાજનાનો ગભરાઈ જઈને ત્રિહડી જાનેલ છે તે આ ચોરીરીમા આ ભ તચેત્રમા ચોવીશમા તીર્થ કર વગે અને મહાવિદ્યમા મૂકા નામની નજધાનીમા પ્રિયમિત્ર નામે ચક્ર વર્તી થશે, વગી આ ભરતચેત્રમા પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ નામે વાસુદેવ થશે આ પ્રમાણે તણ પદવી પામશે ૧૦૬-૧૦૮

એ સાબળી નજ થઈ તણ વાર દેઈ પ્રદક્ષિણા,
વદી મરીચિને કહું તુ લાભ પામીશ નિર્મળા,
તીર્થપતિતા ચક્રિતા વળી વાસુદેવની મ પદા,
હોરો તને જિનજીવ જાણી ‘હું કરું છું વદના ૧૦૯

અર્થ — આ પ્રમાણે પ્રભુ પાતેથી માલગી રાજ થઈને ભ તચક્રીએ મરીચિ પાને જઈ, તણ પ્રદક્ષિણા દઈ વાદી કહ્યું કે-‘તું નિર્મળ જાવોને પામવાનો છ અર્થાત્ તીર્થપતિપણ ચક્રીપણ અને વાસુદેવપણ પામવાનો છ તેથી તને જિનેશ્વરને છત્ર વગીને હું વદના કરું છું’ (તારા ત્રિહડીપણાને નમસ્કાર કરતો નથી) ૧૦૯

સ્તુતિ ઈમ કરી ચક્રી ગયા નિજ દાણ મરીચિ નાચતા,
ત્રિપદી પછાડી ખુશ થઈને વેણ આવા બોલતા,
હુ વાસુદેવ પ્રથમ વળી ચક્રી ચગમ તીર્થ કરો,
હોઈશ તેથી શ્રેષ્ઠ કુળ છે માહરુ મહ ઉછળ્યો. ૧૧૦
મારા પિતા સવિ ચક્રીમાહે ચક્રવર્તી પ્રથમ છે,
દાદા મકળ તીર્થ કરોમા પ્રથમ આદિ જિનેશ છે,
તેથી જ કુળ ઉત્તમ અહો મુજ એમ મહ મન આવતા,
બીજ જેવા અકુરો તિમ ગોત્ર હલકું બાધતા ૧૧૧

અર્થ — ઉપર પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને ભરત-ચક્રીના ગયા પછી મરીચિ પોતાને મ્યાને રહ્યા સતા હર્ષ પામીને નાચવા લાગ્યા ત્રણ વાર પગ પછાડી અત્યંત ખુશી થઈને આ નમાણું બો-યા કે-‘હુ પહેલો વાસુદેવ, મહાવિદેહમા ચક્રી અને બહી છેલ્લો નીર્વક વર્ણશ તેથી મારુ કુળ અતિ ઉત્તમ છે ’ આમ કહેવાનકે મહથી ઉછળ્યા વળી બોલ્યા કે-‘હુ વાસુદેવમા પહેલો, મારા પિતા ચક્રીમા પહેલા અને મારા દાદા તીર્થ કરમા પહેલા તેથી મારુ કુળ ઉત્તમ છે ’ આ પ્રમાણે કહીને મનમા અત્યંત કુળમહ કર્યો અને તેથી બીજ જેવા જ અકુરો વાય તેમ નીચગોત્રકર્મ બાધ્યુ ૧૧૦-૧૧૧

તે ગોત્રના અનુભાવથી અવતાર વિપ્રકુળે લહે,
જેને વિચારી તીર્થપતિને કર્મ બાધેલા નકે,
કુળમહ કર તા નીચ કુળમા જન્મ પામે જીવણ,
નીચ પણ ઉત્તમ અને નાના જ તે જે છે વડા. ૧૧૨

અર્થ — એની રીતે બાધેલા નીચ ગોત્રના પ્રભાવથી વીર પ્રભુ વિપ્રના દુગમા અવતર્યા આ ઉપરથી હે જીવ ! તું વિચાર કરજ કે તીર્થપતિને પણ બાધેલા કર્મો નડે છે—લોગવવા પડે છે કુળનો મ ઠગાવી જીવે નીચ કુળમા જન્મ પામે છે અને નીચ પણ ઉત્તમ જાને છે કે જે પોતે વડા છતાં નાના પણ એટલે પોતામા લઘુતા માને છે ૧૧૨

વળી નીચ ગોત્ર-ર્મના વિપાક પદ જાતિમદને અંગે હરિકેશીનું દષ્ટાંત આપે છે —

માગી જ ઉત્તમ જાતિ છે ના અન્યની ઈર્મ મદ વહે,
હવડા ગણતા અન્યને નીચ જાતિ હરિકેશી લહે,
જીવે ક્યાં બહુ જન્મ-મરણો મર્વ યોનિજાતિમા,
સર્વકુળમા સર્વ હાગે જીવ ! મમજ સક્ષેપમા ૧૧૩

અર્થ — ‘મારી જાતિ જ ઉત્તમ છે, અન્યની નહીં’ એમ પૂનબરમા જાતિનો મ કરતા અને અન્યને હવડા ગણતા હરિકેશીને વડાજ કુળમા-હીનજાતિમા ઉપજીવુ પડ્યું હે જીવ ! તું મક્ષેપમા વિચારી જજે કે મર્વયોનિમા, મર્વજાતિમા, સર્વકુળમા અને મર્વસ્વાતંત્ર્ય તે અનેક જન્મ-મરણો ક્યાં છે તેજ કુળ જાતિ, યોનિ કે ન્વાન ત બાકી રાજેલ તથા તેથી તાર મદ કરનાપણ છે જ નહીં ૧૧૩

ફોરે બાજ ને ઉપ મદ ઉપર દષ્ટાંત આપે રહે છે —

હુગિયાર યુદ્ધે જેહ તે બળવત બળમદ રાખતા,
વમુભૂતિ ત્રેણિત આકરી બહુજાત પીડા પામતા,

ચક્રી મનતના દેહની રોગિષ્ટતા મન ભાવતાં,
ડાહ્યા જનો રૂપમદ કરે ના દેખતા જ અનિત્યતા. ૧૧૪

અર્થ — મુદ્ધમા વધારે પ્રવીણ હોય, જળવત હોય તે જળનો મદ ને તે વસ્તુભૂતિ, શ્રેણિક નૃપતિ વિગેરે જળમદ ક્રવાથી જાદુ પ્રદાગ્ની પીડાને પામેલા છે વળી મનતકુમાર ચક્રીના દેહની રોગિષ્ટતા મળધી વિચાર કરતા ડાહ્યા મનુષ્યો રૂપનો મદ કરી પણ દગ્તા નથી તેઓ ગરીબની અનિત્યતાનો જ વાર-વાર વિચાર કરે છે ૧૧૪

હવે તપ ને અશ્વર્યમદ ઉપર દષ્ટાત સાથે કહે છે —

ભૂલી સ્વરૂપ મદ તપતણો ફરગડુ મુનીશ્વર સેવતા,
ન કરી શકે નાની તપસ્યા કર્મ એવું બાધતા;
અશ્વર્ય વસ્તુ અનિત્ય જાણી તેહનો મદ છોડજે,
દેવાત ગય દશાર્ણનો હ મેશ ખૂબ વિચારજે ૧૧૫

અર્થ — ફરગડુ મુનિએ પૂર્વભવે પોતાનું સ્વરૂપ ભૂલી જાતે તપનો મદ કર્યો જેવી ફરગડુ મુનિના ભવમા નાની તપસ્યા પણ ન કરી શકે એવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ વળી અશ્વર્યની વસ્તુઓ પણ અનિત્ય જાણીને દશાર્ણભદ્ર ગણની જેમ અશ્વર્યનો મદ ન કરતા ખૂબ વિચાર કરીને તે મદને પણ તજ દે ૧૧૫

હવે જ્ઞાનમદ ઉપર અંગભદ્રનું દષ્ટાત કહે છે —

અટપજ હું છું એમ લઘુતા ચિત્તમાહે ગાખજે,
સ્થૂણિભદ્ર વર્ણન સાભળીને જ્ઞાનનો મદ ટાળજે,

દ્રવ્યને માત્ર મેત્રમાં વાપરીને તારા અભિમાનને રૂ કરાગે, ૫ ॥
કે આવો અવસર ફરી ફરીને મળવો અત્યંત દુર્લભ છે ૧૧૮

વગી લાભમદને નેવના । મનુષ્યો ગિચારા નરકાદિ દુર્ગતિ
જઈને પીડા પામે છે આ મગધમાં છ ખડનો સદ્ધિ મન્યા
છતા બીજા છ ખડ સાધવાની ઇચ્છા ધરાવનારા સુખમ સંકીર્ણ
કષ્ટાત સામ્રાજ્ય પ્રતિદ્ધ છે તે વિચારવું કર્તા કહે છે કે-ને
આ રીત આઠે મનુષ્ય સ્વરૂપ દુકામાં પશુ નહતી વિવરણ
સાથે સિદ્ધાંતે બતાવ્યું છે તે વાગી મદોને ગણના છતાં
શુભ (ઉચ્ચ) ગોત્ર બાધ છે અને તે સમાવસયમુદ્રને તરીકે બધ
છે-તરી ગયા છે ૧૨૦

હવે ઉચ્ચગોત્ર કેમ બધાય છે ? તે વિશેષે બતાવે છે -

નાયગોત્રકેગ હતુને વિપરીત ભાવે મેવતા,
શુભદંવને શુભ બાવથી વાદી ત્રિકાળે પૂજતા,
નમ્રતા વિનયે કડી ઉપકાર પગનો માધતા,
સાધર્મીવાત્સલ્યે કડી ઝટ ગોત્ર ઉચ્ચ બાધતા ૧૨૧

અર્થ — ઉપર ગીચગોત્ર બાધવાના નવ હેતુ કહ્યા છે તેને
વિપરીત ભાવે મેવવાથી, શુભ ભાવે શુભને વદન કરવાથી અને
દેવાધિદેવની ત્રિાળ પૂજા કરવાથી, નમ્રતાથી, વિનયથી, પગ
પગ કરવાથી અને સાધર્મીજનોનું વાત્સલ્ય કરવાથી છતાં
ઉચ્ચગોત્ર બાધે છે ૧૨૧

હવે પાંચ પ્રકારનું અતરાય કમ શાથી બાધે ? તે કહે છે -

દાનમાહે વિદ્ય કરતા દાનવિદ્ય જ બાધતાં,
 લાભમાહે વિદ્ય કરતા લાભવિદ્ય જ બાધતા,
 ભોગમાહે વિદ્ય કરતા ભોગવિદ્ય જ બાધતા,
 ઉપભોગમાહે વિદ્ય કરતા ભેદ ચોયો બાધતા ૧૦૦
 વીર્યમાહે વિ ન કરતા વીર્યવિ ન જ બાધતા,
 ઈશ અતગચ સકાચે કાચુ વિના કરતા છતા
 ભડાગી જેવા આઠમા એ કર્મને જન બાધતા,
 નૃપ શુ કંઈ દાનાદિ જો ભડારીની પ્રતિકૂળતા ? ૧૦૩

અર્થ — કોઈને દાન આપવામા નિમ્ન કરવા તો-દાન દેના
 અટકાવનાથી દાનાત્રણ કર્મ બધાય છે, કોઈને લાભ ચતો હોય
 તેમા નિમ્ન કરનાથી લાભાત્રણ કર્મ બધાય છે, કોઈને ભોગ
 ભોગનામા નિમ્ન કરનાથી ભોગાત્રણ કર્મ બધાય છે કોઈને
 ઉપભોગમા અતગચ કરનાથી ઉપભોગાત્રણ કર્મ બધાય છે અને
 વીર્ય દેશનામા કોઈને અતગચ કરનાથી વીર્યાત્રણ કર્મ બધાય
 છે આમ મહાચુ કે નિષ્કારણ પ્રવૃત્તિ કરનાથી પાંચે પ્રકારનું
 અત્રણ કર્મ બધાય છે એ ગીતા આઠમે અત્રણ કર્મ આ
 રથ બાધે છે ત ભડારીની જેવું કે કાચુ કે કે-જો ભડારીની
 પ્રતિકૂળતા હોય તો ગત દાનાદિ કરી શકતો નથી તમ આ
 કર્મ સમજુ ૧૦૦-૧૦૩

હવે આ હકીકતને જ વિશેષે ન્યાય કરે છે—

દેવાય તેવી વસ્તુ છે શુભ પાત્ર મામો છે છતાં,
 કળ દાનનું જાણે છતા દાનાત્રણચોદય થતા,

જીવ ના દીયે તીર્થ કમે ઈમ પર્યાદામા યોજતા,
દનાગ્ને ઉત્પાદ દેતા જીવ બહુ મુખ પામતા ૧૨૪

અર્થ — દાનાતરાયના ઉચ્ચ સ્થાને કહે છે — દેવાય તેવો વસ્તુ છે, દાન વેનાનું મુખ પાન છે અને દાનનું કૃણ બદલે છે ત્યાં દાનાતરાયના ઉચ્ચવાળો જીવ દાન આપી શકે તેવી નથી એમ તીર્થ કરેલો મમનમરણ્યમા બાર પર્યાદા મમણ કહેલું છે જે મનુષ્ય દાન દેનારનો ઉનાડ વધારે છે તે દાનાતરાયને છે અને અનેક પ્રકારના મુખો પામે છે ૧૨૪

ઇષ્ટ વસ્તુ મળે નહીં લાભાન્તગયોદય થતા,
ભોજ્ય અર્થ ન વાપરે ભોગાન્તગયોદય છતા,
ઉપભોગ વિને કળ કરી ના વાપરે ઉપભોજ્યને,
વીર્યાવિ ને અત્પકાર્યે કોગ્ધે ના વીર્યને ૧૨૫

અર્થ — લાભાન્તગયોદય ઉચ્ચ વાચ ત્યાર જીવને ઇષ્ટ વસ્તુ લાભ મળી શકે તેવી નથી ભોગાન્તગયોદય થતા ભોગ્યો વ્યવસ્થાને ભોગ્યો શકતા નથી ઉપભોગાન્તગયોદય ઉચ્ચ વાચ વારવાર ભોગવી શકાય એવા વસ્તુનો ઉપભોગ લઈ શકે નથી અને વીર્યાન્તગયોદય ઉચ્ચ વાચ અન્ય કાર્યમા-સામાન્ય કાર્યમા પણ વીર્ય ફેરવી શકે તેવી નથી ૧૨૫

આ પ્રમાણે પાંચે પ્રકારના અતન્ત્ર્ય ધર્મના ઉદય થતી જીવનો પરિસ્થિતિ સમજાવી

હવે કર્મજઘના હેતુશ્રુત પાંચ પ્રકારના આશ્રવો છે આશ્રવના સંબંધમા રહે છે —

એ કાગ્જોનું આશ્રવો એણે જ બીજું નામ છે,
એથી જ સસારે વણી આપત્તિ નિત્ય પમાય છે;
૧૨૬ ગઢનાળા સમા એ આશ્રવોને જાણુને,
જીવડપ તળાવ પાણી કર્મ છે ઇમ જાણુને. ૧૨૬
૧૨૭ ગઢનાળે કરી જળનો પ્રવાહ તળાવમાં,
તિમ આવતો તિમ આશ્રવે કરી આત્મડપ તળાવમાં;
કર્મડપ જળ આવતુ તે રોકવાને સવરો,
નિત સેવવા શુભ ભાવથી ઇમ યોગતા તીર્થ કરો. ૧૨૭

અર્થ — કર્મબંધના હેતુઓનું બીજું નામ આશ્રવ છે
આશ્રવોના મેવનથી જ આ સમારમા જીવ ઘણી આપ
ઓ પામે છે એ આશ્રવોને તારે મોટા ગઢનાળા (ગરનાળા)
માન જાણના, જીવડપ તળાવ જાણવું અને કર્મડપ પાણી
જાણવું એ મોટા ગઢનાળાઓવડે જળનો પ્રવાહ જેમ શહેર
કોર રહેવા તળાવમાં જાય છે તેમ આશ્રવોએ કરીને આત્મ
પ તળાવમાં કર્મડપ જળનો પ્રવાહ આવે છે તે આવના
જળને રોકવા માટે લગવતે સવરો બનાવ્યા છે અને તેને શુભ
ભાવથી નિરતર સેવવાનું શ્રીતીર્થ કરોએ ઉપદેશોનું છે ૧૨૬-૧૨૭

આશ્રવ ને સવરની વિશેષ નમજણ આપે છે —

મન વચન કાયાની ક્રિયા તે યોગ લક્ષણ જાણિયે,
યોગ આશ્રવ તેમ બંધન હેતુ ભિન્ન ન જાણિયે,
૧૨૮ મૈત્રી વિગેરે ભાવનાથી કર્મ શુભ બધાય છે,
વિકથા દુપાયો સેવતાં કર્મો અશુભ બધાય છે. ૧૨૮

અર્થ — મન, વચન ને કાયા ત્રિ ક્રિયા તે યોગ્યુ કષ્ટ
જાણુયુ યોગ્યુપી આશ્રય ન જ બાધના હેતુ છે, તેથી એ જાને
એક જ સમજવા મૈત્રી પ્રિયે લાવનાઓથી મુન ક્રમ બધ
છે અને વિધ્યા કપાયાદિનુ મેવન કરતા અગુભ કર્મોજ ધાય છે ૧૨૮

હવે મૈત્રી પ્રિયે ચાર ભાવનાનુ સ્વરૂપ કહે છે —

દુઃખિ કોઈ ન આશ્રયે મરણા જનો મુખીઆ બનો,
સર્વ પામો મુખ એવા ભાવના મૈત્રી મુગે,
આ ભાવનાવાળો ખમાવે અન્યને પોતે ખમે,
નિજ પગ વિષે ના ભેદ માને મર્વને પ્રેમે તમે ૧૨૯

અર્થ — 'કોઈ મનુષ્યો કે જીવો પાપ ન કરે અને મર્વે જીવે
મુખી વાળો — મર્વ જીવો મુખ પામો, કોઈ દુઃખ ન પામે
આવી ભાવના તે મૈત્રી ભાવના સમજવી આ ભાવનાવાળો
પોતે ખમે ને અન્યને ખમાવે, સ્વપગમા ભેદ ન માને અને
સર્વને પ્રેમપૂર્વક નમસ્કાર કરે ૧૨૯

હવે પ્રમોદ ભાવનાનુ સ્વરૂપ કહે છે —

મર્વ દોષો ટાળનારા વસ્તુતરત વિલોકતા,
ધમ નાણુકિંગિયા બેઠિને નિર્વાણ હેતુ માનતા;
ગુણુવત જનના ધૈર્ય દમ ગમ ઉચિતતા ગ લીંગતા
વિનયાદિ ગુણને નેધને પોતે હરખવી વાદતા. ૧૩૦
આવો પધારો આસને મીઠા વચન ધમ ઉચ્ચરે,
ગ્રણ પામવા તે પૂજ્યના ગુણુના વખાણુ મ્તુતિ કરે

દ્રવ્ય ભાવે ભક્તિ કરતા હર્ષ સાચો મન ધરે,
એ ભાવના સુપ્રમોહની શ્રાવક પ્રભાતે ઉચ્ચરે. ૧૩૧

અર્થ — મન દોષોને તજનારા, વસ્તુતત્ત્વનો વિચાર કર
તા, તમજ નાન-ક્રિયા બનેને મોક્ષના હેતુપત્તે માનનારા
એવા શુભીજનોના ધૈર્ય, ઇન્દ્રિયદમન, ગાંતિ, ઉચિતતા, ગભી
રતા અને વિનયોદિ શુભો જોઈને કહે કે—આવો, પધારો, આ
માનને ગિરાજો આવા મીઠા વચનો બોલે અને તેવા શુભ
સમરા માટે તે શુભીજનોના વખાણ કરે—તુતિ કેરે, દ્રવ્ય
શ્રાવની ભક્તિ કર અને મનમા સાચો હર્ષ ધાગણ કરે આવી
ભાવનાને પ્રમોહ ભાવના કહીએ શ્રાવક દગ્ગેજ પ્રભાતે આ
ભાવના બોલે—તે સંબંધી વિચાર કેરે ૧૩૦-૧૩૧

૬૧ પ્રશ્ન ભાવનાનું નવરૂપ કહે છે —

નિજ કર્મના ઉદયે થયા દુઃખિયા જનોને જોઈને,
ભવજલધિ તરવા તુ બડા એ એમ દિલમા ભાવીને,
કરુણા કરે એ ભેદથી નિજ દ્રવ્યના ભોગે કરી,
પગે બચાવે દ્રવ્ય કરુણા પાળવી હોગે કરી. ૧૩૨
નરિ ધર્મ પામેલા જનોને શુદ્ધ ધર્મ પમાડવો,
નિત ધર્મ પામેલા જનોને સ્વૈર્ય ભાવ પમાડવો,
પ્રેમપૂર્વક શાંતિથી નિત સ્માગણા મુખે કરી,
પૂણ ઉત્સાહી બનાવે ભાવના કરુણા ખગી. ૧૩૩

અર્થ — પોતપોતાના પૂર્વગદ્ધ કર્મના ઉદયવેડે દુઃખિયા

થયેના જીવોને જોઈને, ભવમયુદ્ધ તરવા માટે આ તુળડા સમાન છે, એમ જિલ્લા વિચારીને પોતાના લોભે કળીને પણ એવા જીવો ઉપર જાને પ્રમાણી એટલે પ્રથમ તો એવા જીવોને ચરીર વિગેરેના બંધન બંધાવના પ્રમાણે હોશયી કરવું તે દ્રવ્ય જેવું છે.

હવે ભાવજરૂણા કહે છે-ધર્મ નહીં પામેના જીવોને ધર્મ પમાડવો અને જૈનધર્મ પામેલાઓને ધર્મમાં ફેરવા પ્રેમપૂર્વક ચાલિશી નિરતર આવી ભાવના લઈને પોતાના આત્માને એવા ધર્મમાં પૂર્ણ ઉત્સાહી પાનાવે છે એણા ભાવના કહે છે ૧૩૨-૧૩૩

અજ્ઞાનથી શાંત્રો પ્રવર્તિવે કળી કુવિકલ્પના
પોતે દૂષે પાને દુષાવે દેધ જોટી દેશના,
કરુણાજનક તે દીન જીવો એ પ્રવૃત્તિ છોડીને,
મનમાં પામો એમ ભાવો નિત્ય કમણાભાવને
પ્રભુ વીરજિન મરીચિ ભવે ઉન્માર્ગકેળી દેશના,
દેધ બે ભવમા ભમે માગર સુધી બહુ કાળના,
તો પાપપુ બે ભાધનારા આ ભિચારા જીવની,
શી ગણુત્રી એમ ભાવો ભાવના એ દીનની ?

અર્થ - અજ્ઞાનવડે કુવિકલ્પવાળા પ્રવર્તિવે અને જોટી દેશના દુષ્ટોને દુષ્ટો એવા જીવો કરુણા પોતાની આવી નિરતર.

તુએ વીરપદ્મમાત્માનો જીવ પણ મગીચિના ભવમા અને
પડીના ભવોમા પણ ઉન્માર્ગની દેશના આપીને બહુકાળ
એક કોડાકોડ સામરોપમ પર્યંત સસારમા ભમ્યો,
સહી આ બિચારા પાપના પુએને એકર કરનારા જીવોની
પારે શું ગણતરી છે ? આ પ્રમાણે વિચારવું તે કઠણ
ના મમજની ૧૩૪-૧૩૫

વગી કઠણા ભાવના વિષે જ વિશેષ કહે છે —

જો માધન પામવાને દોડધામ કરે વણી,
મળ્યા તે ભોગવી તૃષ્ણા ધરે ઊરમા ધણી,
જી જેહ જન હિતકાળી વસ્તુ કોઈ દિન ના સેવતા,
સહિત વસ્તુ ના તજીને વિવિધ પીડા પામતા. ૧૩૬

ન પામવા પીડા સહે પામેલ દ્રવ્ય બચાવવા,
પીડા મહે વપગય તો સ કટપ કરતા નવનવા,
માથ બાગે ચોર ચોરે રાજદંડે ધન જતા,
વેવિન પીડા ભોગવે તે આર્તજન જિન બોલતા. ૧૩૭

તેવા જનોને જેઈ આ ચચળ હૃદયના માનવો,
મહુ કાળ વિપયો ભોગવે તોયે વિકટપ કરી નવો,
મનોપ પામે ના બિચારા માખી જિમ બળખા વિષે,
ચોંટે વિપય બળખા વિષે ચોટી બુઝ્યે ચારે દિગે. ૧૩૮

પય કયે તે આર્તજનને પ્રગમ અમૃત પાઈને,
વીતગગપણુ હુ તો પમાડુ ચરણપથે બેડીને;

એવો મનય પામી ન જ્યારે મકળ તે દિનગતને,
માનીગ ભાવો એમ કરુણા ભાવનાના ભેદને ૧૩

તીર્થ ઠગપણ પ્રાપ્ત કરાવનારી અનુપમ કરુણા ભાવના જનાવે છે.

અર્થ — આ જગતના ઝોલો લોગના સાધનો મેળવશે
મોટે ધારે દોડાદોડ ૫-૬ જે મળે છે તે લોગવે જે અને
તેની તૃષ્ણા હૃદયમાં રધા તા જ જાય છે વળી પોતાને દિનગત
વસ્તુને ડોઢ વિવેક નવના નથી તેમ અહિતકારી વસ્તુ તા
નથી તેથી ઘણી પીડા પામે ૮ વળી ધન મેળવવા માટે
પીડા સહે ૮, પામેનાનું કશું કરવા માટે પણ ઘણી પીડા
સહે છે અને સંભાવી વસ્તુ ૯ તો અનેક પ્રકારના સંક
વિક ૫ ઠરે છે તેમજ અગ્નિ લાગવાથી, ચોરના ચોરી તથા
કે રાજઠક ધવાથી જ્યારે ધન જાય છે-નાશ પામે છે ત્ય
પણ તે આત્મજનો ઘણી પીડા સહન કરે છે એમ જિનેશ
કહે છે તેવા મનુષ્યોને જોઈને આ ચમત્કાર હૃદયના
મનુષ્યો બહુ કાગ ધુની વિરથો ભોગવે છે છતાં તવા
વિદ્યો-મનુષ્યો ઠરે છે સતોપ પામતા નથી તે વિવેક
માણી જેમ જગજ્ઞામા ચોટે છે તમ વિષયરૂપ બળબામ
છે અને પડી ચાહે દિશા તરફ અકળવકળ જોયા કરે
તીર્થ ઠગ ધનાર જન આવા જીવોને જોઈને વિચાર છે
'આના મમારમા પીડાતા જીવોને કઈ રીતે પ્રશમામૃત
અને આરત્રને માર્ગે જોડીને વોતરા પાડુ પમાડુ ? હું
એવો મનય પામીશ ત્યાર ત દિનસને તેમજ 'રાત્રીને
માનીગ' હો જીવો ! તમે પણ આની અપૂર્વ કરુણા ભાવના
તમે પણ તેથી વનો અપૂર્વ લાભ મેળવો ૧૪

વળી એ જ ભાવના ભાવે છે કે —

વિવિધ ભયનો હેતુથી બીકણ બનેલા બાળને,
તિમ વૃદ્ધને નિર્ભય બનાવુ નિત પમાડી ધૈર્યને,
અન્યને ના ત્રાસ દેતા ભય દીયે ના જે નગ,
તેઓ ન પામે ત્રાસ ભય ને સડો વળી આકગુ. ૧૪૦
મગણ સન્મુખ જે ગહેલા સ્વધન આદિ વિયોગને,
મણતા અનિષ્ટ મગણતાણા જે ભોગવે બહુ દુઃખને,
ભય ટાળનારા જિન વચનને સભળાવી તેમને,
નિર્વાણ લાયક હું બનાવુ એમ કરુણા ભાવને. ૧૪૧

અર્થ — વિવિધ પ્રકારના ભયના હેતુ ત્રાસ થવાથી બીકણ બની ગયેલા મનુષ્યોને-બાળકને તેમજ વૃદ્ધને નિર્ભય બનાવુ, તેમને નિરતર ધીરજ આપુ, તેમને મમતવુ કે-અન્ય જીવોને જે ત્રાસ કે ભય આપતા નથી તેઓ ત્રાસ કે ભય તેમજ આગ સડો પામતા નથી.

વળી મગણને સન્મુખ થયેલા જે મનુષ્યો સ્વધન આદિનો વિયોગ વનાના કારણે મગણને અનિષ્ટ માને છે અને બહુ પ્રકારના માનસિક તેમજ કાર્યિક દુખો ભોગવે છે, તેને સર્વ ભયને ટાળનારા એવા જિનવચનો સભળાવોને નિર્વાણને-મોક્ષને લાયક બનાવુ બાવી કરુણા ભાવના નિરતર ભાવવી ૧૪૦-૧૪૧

ફરે થોથી માધ્યમ ભાવના મળથી કહે છે —
ઋપિ નાગની હત્યા કરે જે બાળની હત્યા કરે,
ખાતા અભક્ષ્ય અપેય પીએ દેવગુરુ નિહા કરે,

જોડી બડાઈ નિજતણી જે જન કહે પર તેહની,
રાખે ઉપેક્ષા ભાવ ને માધ્યસ્થતાની ભાવના ૧૪૦

અર્થ — જે મનુષ્યો સ્વચ્છતા કરે, સ્ત્રીકૃત્યા કરે, બાળકૃત્યા કરે, અભક્ષ્યનું ભક્ષણ કરે, અપેયનું પાન કરે, દેવશુભની નિહાઈ અને પોતાની જોડી બડાઈ કરે એવા જનોની જે ઉપેક્ષા કરી ત માધ્યસ્થ ભાવના કહેવાય છે ૧૪૦

ઉત્તમ મનુષ્યો વિચાર કરે એ કે —

જિનધર્મથી ચૂકાયલો હું ચક્રીપણુ ના વાછનો,
જિનધર્મથી વામિન થયેલું હામપણુ હું ચાહતો,
જિનધર્મહીણા ચક્રીઓ બહુ માર પાપો આચરી,
નરકે સીખાયે તેહની એ ચક્રિતા ગણુ ના ખરી ૧૪૧

અર્થ — જેન ધર્મથી રહિત એવું ચક્રીપણું પણ હું
ધર્મનો નવો, પરંતુ જિનધર્મવામિન હામપણું હું ઇચ્છું
છું, કારણ કે જેનધર્મ રહિત એવા ચક્રીઓ અનેક પ્રકારના
પાપો કરીને મુમૂક્ષુ ને બ્રહ્મા ત્ત ચક્રીની જેમ નરકે લાયક છે
અને ત્યાં અનેક પ્રકારના દુઝોલો ગીગાય છે તેથી તેવા ચક્રી
પણાને હું માત્ર ચક્રીપણું માનું જ નહીં ૧૪૧

લાભાન્તરાયનામા જ ઉદ્ધયે જીવ હામપણુ લહે,
જિનધર્મની શુભ સાધનાથી કર્મ આઠે ઝટ દહે,
ધર્મ ભાનના નિત ભાવતા તિમ તે પ્રમાણે વર્તતા,
જીજનો શુભ કર્મ બાધે નિર્જગ પણ સાધતા ૧૪૨

અર્થ — લાલાનરાયના ઉદયથી આ છા દાસપણ પામે અને જૈન ધર્મની મારી રીતે આનાધના-સાધના કરવાથી વળી પ્રકારના કર્મોને આ પ કાળમા જાળી નાખે છે આવી વચના નિગત ભાવતા અને તે પ્રમાણે વર્તતા અનેક લગ્ય મો શુભ કર્મ જાધે છે અને નિર્જરા પણ કરે છે ૧૪૪

આત્મો સખથી જ વિશેષ કહે છે —

મુત્રને અનુમાર માયા વચણ નિત્યે ખોલતા,
શુભ કર્મ ખાંધે અશુભ પણ વિપરીત ભાવે વર્તતા,
ગયાવક્રી શુભ કાર્ય કરતા કર્મ શુભ બધાય છે,
આગમથી હિ મા થતા કર્મો અશુભ બધાય છે. ૧૪૫

અર્થ — મૂત્રને અનુમગીને માયા વચનો ખોલવાથી જીવ કર્મ જાધે છે અને તેથી વિપરીતપણે અમત્ય વચનો મિલગથી અશુભ કર્મો જાધે છે ગયાવક્રી પણ શુભ કર્મ કરના શુભ કર્મ બધાય છે અને કાયાવક્રે આગમ કે હિમાદિ કરવાથી અશુભ કર્મો બધાય છે ૧૪૫

વિષય યોગ પ્રમાદ અવિગતિ આર્તરૌદ્ર ધ્યાન એ,
મિથ્યાત્વ મોખ કપાય જાણે અશુભ કર્મ નિમિત્ત એ,
દે હર' એ મ સાગમા રખડાવનાગ જાણીને,
તેથી મદા અજગો ગહી આગમ શ્રી જિનપ્રભને. ૧૪૬

અર્થ — પાત્ર ઇદ્રિયોના વિષયો, મન-વચન-કાયાનાં યોગ, નિદ્રા, વિ વા વિગેરે પ્રમાદ, અવિગતિ, આર્તરૌદ્રધ્યાન, મિથ્યાત્વ અને મોખ વગેરે અશુભ કર્મનાં નિમિત્ત બને છે

સમન્તવવાને સ્પષ્ટ વટના હુ કહું તે સમજાવે,
શ્રુતબોધ દીવો તેહ મળરો કર્મલાવથી જ ને;
તેથી કળીને માર્ગ શિવનો જીવ પ્રમાદ કરે પડી,
યે ના ખખર તે દીપની જુઝી ગયો તિણુ તે વડી. ૧૫૦
જાય મિથ્યાભાવ તિમિરે લોભ સર્પ કસ્યો તિહાં,
પ્રગતિ ખાડે પડી ખોલે મુપથ ગયો કિહાં ?
ગી ગયો જિન ધર્મ પામ્યો પણ ન પામ્યા જોહનો,
વેતાદિની આસક્તિથી પામે ન અવસર જોહનો. ૧૫૧

અર્થ — ગાંધ ધાતુવાદી મનુષ્યો ત્યા ગયા કે જ્યા જાય
તે ઘણો હતો હાવમા દીનાઓ, લઈને પર્વત ઉપર જતા ને
મામા પ્રવેશ જતા પ્રમાદના કારણથી દીવાઓ જુઝાઈ ગયા
તે પ્રભુએ કહ્યું છે કે આ જીવનો પ્રમાદ જ ખરો મનુ છે તે
કેમન અહીં સિદ્ધ વધ, કેમકે પ્રભુની વાણી નિશ્ચિત જ હોય
કે પડી તે ધાતુવાદીઓ જાયકર માર્ગમા આવી પડવાથી
આમનેમ આધરના લાગ્યા પૂર્વે માર્ગ દીઠેલો છતા પણ અધ
કાર થઈ જવાથી તેમને ગોતતા પણ તે માર્ગ જાયો નહીં એટલે
તમાથી પ્રજા-ને સર્વોએ કહ્યા, કેટલાક ખાડામા પડી ગયા અને
પાંચામે જ્યા યમરાજના અતિથિ વચા-મનુષ્ય પામ્યા છે
જીવ ! આ પ્રમાદે પણ તારી એવી દશા કરી કે આમ પ્રભુ
કરી નવા છે હવે તને સમન્તવવાને આ દશાતની હુ સ્પષ્ટ
વટના દરુ છ તં તુ જરાખર સમજાવે અને ધ્યાનમા લેજ

શ્રુતબોધદૂષ દીવો તે આ જીવને કર્મોની લાઘવતાથી પ્રાપ્ત
પાપ જ તે દીવાવડે મોયનો માર્ગ જાણ્યા છતા પ્રમાદમા પડીને

જે છો તે નીચી ખમર ન લેય તો તે દી
 એટલે જ્ઞાનનો અભાવ થતા અને મિથ્યાભા
 વિસ્તાર પામતા જીવ મુઝાય છે, તેને લોભરૂપ
 દુર્ગતિરૂપ ખાડામાં પડે છે, પછી બોલે છે કે-અરે
 સુપવ-મન્માર્ગ જ્યાં ગયો? હું જૈન ધર્મ પા
 ન પામ્યા જેવું વયુ? હું ભવ હારી ગયો? !
 આમજ્ઞાન વડે ગયો? હવે ફરીને મને એવો
 મુશ્કેલ માર્ગ પડ્યો ૧૪૮-૧૫૧

જે વખતે જીવ વિચાર કરે છે કે —

સૂચે કદી અવિવેકી જીવો તુ ન સૂઝીશ
 ગાડર પ્રવાહે મુખ નહીં ઇમ માનતા કા
 મદનિયાની કાણુમા રાણી નૃપતિ આદિ
 ખીના ગધેડીના શિશુની સામળી દિલગીર

અર્થ — કે જીવ! જો અવિવેકી જીવો ભવ
 દમાં પડે ત્યજી તુ તર્કશ નહીં-પ્રમાદમાં પડીશ ન
 કાદ્યા મનુષ્યો ગાડરપ્રવાહે ચાલનામાં મુખ માનતા ન
 માંદીયા પ્રવાહ હિપર મ નીચાની કાણુનું દહાન આ

એક નીચી રાણીને કોઈ કુલારણની સાથે જો
 હતા તે દરેક રાણી પાસે આવતી ને કલાક જે
 આનંદ પ્રાપ્તી એક દિનમ તે ન આની તેથી રાજ
 ખમ કાદ્યા મોડી તેણે જોયું તો ઘરના બારણા
 બહાર કુલારણ પોતાના મદનીયાને મારે રૂએ છે
 આની પાવ કરી રાણીએ વિચાર્યું કે-અ

મુખને અગદ્ગતાદિના દહાન શ્રી ગુન્ની કને,
ઉદયે ધની તગડાને દુઃખદાયી એક પ્રમાદને,
જે ઉચિત કાર્યો ગીત માધે આશુપ્રજા તે ભાવને,
તેના જનોનો મગ પામી અપ્રમાદી તુ થને ૧૫

અર્થ — હે જીવ ! તુ ધર્મિભલ ચન્તિાન્તિમા મગ્ય
મુનિ વિગેરેની કથા આવે છે તે સાભાગને, તેને દુઃખના ધા
કરે અને દુઃખાયી એવા પ્રમાદને તરછોડે-તણ કરે
મનુષ્યો ઉચિત કાર્યો શીઘ્રપણે માધે છે-કરે છે તને
આશુપ્રજા મમજવા તુ તેના જનોનો મગ કરીને-૧૫

હે કાળ ગેદ દગ્ધ કરે પ્રાણુતુ નિર્ઘયપણે,
તેને ન છોડે કોઈ બળથી જાણુને નિશ્ચયપણે,
વટની જ જાયે ગાંધિ તનુની કાળ અવસર્પિપ્રીતપી,
હંભાઈ માટે માનજિખમુજ મમયઆ તુજ હિતતપી

અર્થ — હે ભાઈ ! આ કાળ મજાભય કરે છે તે નિર્ઘય
પણે અને એવા પ્રાણુતુ દરજી કરે છે, તેને કોઈપણ પ્રાણી
બળવટે છતી શકે એમ નથી, એ તુ નિશ્ચયથી જાણુને વગી
આ અવસર્પિપ્રી કાળ હોવાયા દિનપરદિન શરીરની શક્તિ પણ
ઘટતી જાય તે માટે તુ મારી જિખામણુ માનીને ધર્મકરણીમા
કારણુ કે આ વખત તારા હિતનો છે
૭ ઉદયમવત્
૧૫૫

અપ્રમાદી કહેવા ઉપર ભારડ પક્ષીનું દષ્ટાંત આપે છે —

કંઈક જુદી ચરણ ત્રણ તિમ ઉદર જેને એક છે,
લાડી મનુજના જેહવી ભારડ પક્ષી તેહ છે,
મન કળ ખાવાતણી ઇચ્છા થતા મૃત્યુ લહે,
પ્રેય જીવનકાળે તેહ પક્ષી સાવચેત સદા રહે ૧૫૬

અર્થ — કોઈ એટલે મુંઝાળે, પગ ત્રણ અને ઉદર-પેટ એક છે, ભાષા મનુષ્ય જેની બોલે છે તેનું નામ ભારડ પક્ષી કહેવાય છે તેમા જીવ બે હોવાથી તેને જ્યારે ભિન્ન ભિન્ન ખાવાની ઇચ્છા વાય છે ત્યારે તે મરણ પામે છે, પરંતુ જાતાના પ્રિય જીવનને માટે તે નિઃશય સાવચેત રહે એ-કાયમ પ્રમાણે રહે છે તે પક્ષીને નિદ્રા જ હોતી નથી, માટે તે પશુ પોતા અપ્રમાદી વા ૧૫૬

ત નિમિત્તે જ ઉપદેશ આપે છે કે —

તુજ ધર્મજીવન કાજ ચેતન ! અપ્રમાદ દશા ધરી,
શામન બગીચામા સફર કર એજ કરણી છે ખરી,
પરવસ્તુનો અભિલાષ તે દુઃખ આકરુ તુ જાણજે,
નિઃસ્પૃહા ગુણ ધારીને સાચા સુખોને પામજે. ૧૫૭

અર્થ — હે ચેતન ! તુ તારા ધર્મજીવનના રક્ષણ માટે અપ્રમાદ દશા ધારણ કરીને શામનરૂપ બગીચામા-ફૂલવાડીમા ભ્રમણ કર એ જ મારી કરણી છે આ જગતના જીવોને પરવસ્તુનો અભિલાષ તે જ મહાદુઃખ છે, એમ જાણીને તુ નિઃસ્પૃહતા ગુણને ધારણ કરી મત્ત્ય સુખને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરજે ૧૫૭

સુણને મન જિનવચણને એથી જ આત્મિક ઉન્નતિ,
જિનવચણ ત્રિપુટીશુદ્ધ તે આપે મદાયે મન્મતિ,
ફર હઠાવે આધિ વ્યાધિ તિમ ઉપાધિ ઝેરને,
નોખવેવ સમુ કલુ તીર્થ કરે એ કારણે ૧૫૮

અર્થ — હે આત્મા ! તું નિરતજ જિનવચનને સાભાળે,
તેના વડે જ આત્મિક ઉન્નતિ યવાનો મહાવ છે જિનવચન કે
જે ત્રિપુટી શુદ્ધ છે ત જ આ જીવને નિરતજ સન્મતિ આપનાર
છે અને તે આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિના ઝેરને ફર હઠાવનાર
છે તીર્થ કરે એ ત જ કારણે તે ત્રિપુટીશુદ્ધ ધર્મને નોખવેલ
મમાન કહેલ છે નોખીયાને સાપ ડશ મારે ત્યારે તે નોખ
વેલ નામની વનમ્પતિ-ઔપધિને સુધી આવે છે જેથી સર્પદં
ઝેર તેને ચડતુ નથી, તેમ આ ત્રિપુટીશુદ્ધ વીરવચન પણ
એવું છે કે જે જીવોને આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિરૂપ ઝેર
ચડવા દેતુ નથી-તેના ઝેરનો વિનાશ કરે છે ૧૫૮

દોરા પ્રમુખને પાસલા જેવા બાણી ભાગ ડ આ,
આલે યથા તિમ કુદ સકટપો તથા ભાપા ક્રિયા,
કર્મબંધન હેતુ બાણી અપ્રમાદી થઈ સદા,
ચારિત્રરૂપી બહાણની રક્ષા કરી લે સપા ૧૫૯

અર્થ — ભાગ ડપક્ષી જેમ સામાન્ય દોરા પ્રમુખને પણ પાસલા
જેવા બાણી તેનાથી ફર રહે છે તેમ છે જીવ ! તું પણ કુદ

* અહીં મ યમજ્ઞાન દત્ત ન ચારિત્રરૂપ ત્રિપુટી મમજ્ઞાની અથવા
કપ, છે ને તાપવડે શુદ્ધ ધર્મ તે ત્રિપુટીશુદ્ધ ધર્મ મમજ્ઞાને

સપો, અનિષ્ઠ લાપા અને અશુભ ક્રિયાને ઝર્મણ ધનના હેતુરૂપ
જાણી, તેનાથી દૂર રહી અપ્રમાદી થઈને નિરતર ચારિત્રરૂપ
મવહણની રક્ષા કરી આત્મસપદાને મેળવ ૧૫૯

આ દેહ દોષોથી ભરેલો છે સદાયે તે છતા,
જ્ઞાનાદિનો શુભ લાભ તેથી જ્યાસુધી મુનિ પામતા;
ત્યાસુધી તનને ટકાવે અન્નપાનાદિક બળે,
ઉપક્રમ અકાળે જિમ ન લાગે તેમ વરતે પળપળે. ૧૬૦
એવટ સમય મુનિ એમ જાણે આ શરીરતણા બળે,
પેદાશ શુણની ના થતી ને નિર્જંગ પણ ના મળે,
હોવે ન ધર્મધ્યાન ઉત્તમ એમ નિર્ણય શુભ કરી,
કર્મમળ દૂરે કરે સાપેક્ષતા તનની હરી ૧૬૧

અર્થ — આ શરીર જો કે દોષોથી ભરેલું છે તથાપિ
તેનાવડે જ્ઞાનાદિનો શુભ લાભ પામી શકાય છે, એમ જાણી
જ્યાસુધી મુનિ તેનાથી જ્ઞાનાદિનો લાભ પામી શકાય ત્યા
સુધી તેને અન્નપાનાદિવડે પાળે છે ને ટકાવે છે કે જેથી
અકાળે કાઈ ઉપક્રમ ન લાગે આણુ વર્તન કાયમ રાખ્યા વરે
એવટ જ્યારે મુનિ એમ જાણે કે હવે આ શરીરના બળવો
કાઈ પણ શુણની-લાભની ઉત્પત્તિ-પ્રાપ્તિ થતી નથી અને
નિર્જરા પણ થતી નથી તેમજ ઉત્તમ ધ્યાન પણ થઈ શકતું
નથી ત્યારે એ વાતનો નિર્ણય કરીને, જનીની સાપેક્ષતા તણ
દઈને કર્મમળને દૂર કરવાનો-અનશન કરવાનો વિચાર કરે
અર્થાત્ આ શરીરને પણ તણ દે છે ૧૬૦-૧૬૧

પ્રભુ આ પ્રસંગે ઉચ્ચરે મહિકના દષ્ટાતને,
 લૂટેલ ધનને પામવા મૂળદેવ નૃપ એ ચોરને,
 નિજ પાસ રાખે કામ મગ્તા શૂળીની શિક્ષા કરે,
 કામ લાભ જાણી દેહ રક્ષણ સર્વદા ગુણીજન કરે ૧૬

અર્થ — પ્રભુએ જા પ્રસંગ ઉપર મહિક ચોરનું દષ્ટાવ
 દેહુ છે તે આ પ્રમાણે — એક મહિક નામે ચોર હતો તેને
 મૂળદેવ નામના રાજાએ પકડી, પોતાને વડા કરી કાંઈ પણ
 શિક્ષા ન કરના પોતાનો પારે રાખ્યો અને તેને મનાવી
 સમજાવીને તેણે જેટલું દ્રવ્ય ચોરીવડે પ્રજાજનોનું હુટ્યું
 હતું તે બધું મેગળ્યું પછી કામ સરો રહેના તેને શૂળીની શિક્ષા
 કરી એમ શરીરથી થતો જ્ઞાનાદિનો લાભ જાણીને ગુણીજનો
 પ્રભુ આ શરીરનો સર્વદા રક્ષા કરે છે અને ત્યારે તેનાથી લાભની
 પ્રાપ્તિ થતી બધા યાચે છે ત્યારે તેને ચોમિરાવી દે છે અહીં
 ઉપરનું દષ્ટાવ ધરાવવું ૧૬૨

ગુરુબુદ્ધિને અનુસાર સરળા સૂત્રના અર્થો વતા,
 એવું વિચારી ભવ્ય જીવે આણુ ગુરુની પાળતા,
 ખોટા કદાચહ રજ ન રાખે એમ ટાળી કલેશને,
 કર્મબંધનથી બચી જે સાચવે શુભ શીલને ૧૬૩

તે નિર્જરા પુષ્કળ લહે નિર્વાણ થોડા સમયમા,
 જનતા ગણે કલ્યાણ તેના નામકેરા જાપમા,
 આપમતિએ ચાલનારા જન કદાચહમા પડી,
 પામે અનતા ભવ અનર્થો ભોગવે બહુ ગી રડી ૧૬૪

અર્થ—શુભદ્વારાજની બુદ્ધિને અથવા બોધને અનુસારે
જેના સૂત્રાદિના અર્થો થાય છે એવું વિચારીને ભવ્ય જીવો
શુભદ્વારાજની આના પાળે છે અને તેમની પાસે રહી બોધ
માગે છે એવો કદાચહુ રજમાત્ર પણ રાખતા નથી, કહેવાને
|| તથા જ દે છે તેવા શુભ આચારને પાળનારા જીવો કર્મ-
પ્રાપ્તિ બધી બધ છે અને કર્મોની નિર્જરા પણ પુષ્કળ કરે
। પ્રાતે અ પ કાગમા મોક્ષસુખને મેળવે છે જનતા-જન
મુદ્ધ એવા ઉત્તમ જનોના નામના જાપથી પણ કલ્યાણ માને
। આ પ્રમાણે ન વર્તતા જેઓ કદાચહુમા પડી જઈ આપ-
નિયમે ચાલે છે, તેઓ અનતા ભવમા ભમે છે અને અનેક
માનના અનર્થો રડી રડીને ભોગવે છે—મહન કરે છે ૧૬૩-૧૬૪

છઠ્ઠું અક્રમ દસમ દુવાલસ અર્થ મામખમણ કરે,
આણુ ગુરુની ઓળવે તો લાલ તેથી ના મળે,
માટે ગુરુની આણુ માની આપમતિને છોડિયે,
તો નાણુ દર્શન ચરણની ચિન્તા અપૂરવ પામિયે. ૧૬૫

અર્થ —જે મુનિ છઠ્ઠું, અક્રમ, દસમ, દુવાલસ, પાસખમણ
માસખમણની તપચ્ચા કરે પણ ગુરુની આના માને નહીં
|| તે તપનુ દુઃખ સંપૂર્ણપણે મેળવો ગટે નહીં, માટે આપ-
મતિને તથા દર્શને ગુરુમાત્રા માનવી દે જેવી જ્ઞાન, દર્શન ને
ચારિત્ર શુણુની અપૂર્વ ચિન્તા મેળવી શકાય ૧૬૫

આ પ્રશ્નગ ઉપર અશ્વનુ દેહાત આપે છે —

શિક્ષકતણી શિક્ષા લહી નિમ અશ્વ અખતર ધારીને,
શિક્ષકતણા વચને ગદીને પામતો ઝટ વિજયને,

તોફાની ઘોડો હાર આપે ઇમ વિચારી સર્વદા,
અપ્રમત્તપણે વિચરીને પામિયે શિવસપદા. ૧૬૬

અર્થ — શિક્ષક પાનેથી શિક્ષા મેળવીને બાજતરધારી ઘોડો શિક્ષકના વચન પ્રમાણે વર્તે છે તો તે જલ્દી વિજયને મેળવે છે અને તોફાની-અશિક્ષિત ઘોડો યુદ્ધાદિમા હરાવે છે તમ વિચારીને જો શુરની શિક્ષા પ્રમાણે અપ્રમત્તપણે વિચરીએ તો જરૂર શિવસપત્તિ મેળવી શકીએ ૧૬૬

તે ખિન્ન ના હોવે પછી શરૂઆતમા જે ચેતતા,
ઇમ ના કરે તો અતસમયે દિલગીર બહુ થતા;
ધર્મ પાછળથી કડીશુ ઇમ વદે નિરુપકમી,
પણ ઇમ ન માને કોઈ દિન સુણી માનવો સોપકમી ૧૭

અર્થ — જે મનુષ્યો શરૂઆતમાથી જ ચેતે તેને પાછળથી ખિન્ન થવું પડતું નથી અને જે તમ નથી કરતા-પહેલાથી તર્થ ચેતતા તેને પાછળથી દિલગીર થવું પડે છે-પસ્તાવું પડે છે જેઓ નિરુપકમી આયુષ્યવાળા હોય તે તો કદી એમ જાહેરે હમણા તો વિષય સેવી લડે પછી પાછલી અવસ્થામા ધર્મ કરીશ, પરંતુ સોપકમી આયુષ્યવાળા મનુષ્યો એમ કદી જાહેર નહીં અને માને પણ નહીં ૧૬૭

મે ધર્મ રજ ના આચર્યો પાપો અદારે આચર્યા,
મુખ ચાહના મનમા વણી પણ તેહના કારણ તજ્યા,
હુ ખી થવા ઇચ્છા નહીં પણ હુ ખ કારણ ના તજ્યા,
ઇમ ગોઠ કગતા મૂર્ખ જીવો ચેતનાર મુખી થયા ૧૬૮

અર્થ—મૂર્ખ મનુષ્યો એવો શોક કરે છે કે મેં આખા
/ મમા ૨૪ માત્ર પણ ધર્મ ન કર્યો અને પાપસ્થાનકો અઠારે
પાપાર્થ—મેં યા દિલમા મુખની આહતા ઘણી છતાં મુખના
પણે તથા હીવા અને હુ ખની આહતા ૪૨૫ પણ નહીં છતાં
ખના મ હોત ત્યાં નહીં તેથી હું હું ખી વાઉ છું જેઓ પ્રથમથી
ને છે તેઓ આમ હું ખી વતા નથી પણ મુખી થાય છે ૧૬૮

અભ્યાસ સારો પાડજો વિષયો બધા તગ્છોડજો,
મમ માન શત્રુમિત્રને લોકસ્વરૂપ વિચારજો,
દુર્ગતિના સાધનોથી અલગ આત્મા રાખજો,
દયાત પ્રાણી વાણિયાની નાગ્નુ અહીં જાણજો. ૧૬૯

અર્થ—જીવને ઉપદેશ આપે છે કે—તુ મારા કાર્ય કર
નો અભ્યાસ પાડજો અને છદ્ધિયોના વિષયોનું પોષણ કરીશ
કો, તેને તગ્છોડજો વગી દુર્ગતિના સાધનોથી તારા આત્માને
રાખજો અને આ સગ્રાધમા પ્રાણીને વાણીઆની સ્ત્રીનું
પાન વિચારજો ૧૬૯

એ પ્રાણીની સ્ત્રી નિરતર આભૂષણો પહેરી ગપડતી
તી તના પતિએ તેને વારવાર વહુ કે—‘આભૂષણો અવસરે
હિરાય, કાચમ ન પહેગય વગી એવી ડોઠ વખત ચોર નિગે
ધી તને હેગન વધુ પડશે ’ પ્રાણીએ માન્યુ નહીં અને
વહુ કે—‘ચોર આનંદ ત્યારે કાઢી નાખીશ ’ અન્યદા ચોર
આ યા ગરીબ પુત્ર ઘણી હાથ માથે ચોરી ગયેલા આભૂષણો
ન નીમી ગમ્વાથી ચોરોએ કાઢા કાપી નાખ્યા ને ધરેણા લઈ
ગયા પ્રાણી મરણ પામી આ પ્રમાણે ચીંગોળામા
આમુખ જીવે હું ખ પામે છે

એક બલિક ગૃહસ્થને એક સ્ત્રી હતી તેને ઘર સોંપીને તે પરદેશ ગયો પાછાં તેણીએ ઘરની સલાખ ન લીધી પોતાના શરીરની શોભામા જ મશગુલ રહી નોકરોને પેણુ કામ બતાવ્યું નહીં તેથી તે પેણુ બેઠકાર બન્યા શેઠ પરદેશથી આ યા તો ઘરની સ્થિતિ ખરાબ થઈ ગયેલી જોઈ તેનું કારણ પૂછતા શેઠાણીની ગેરમલાખ વિગેરે બતાવીને તેને કાઢી મૂકી બીજી સ્ત્રી પરણ્યો તેને ઘર સોંપીને પાછો પરદેશ ગયો એ સ્ત્રી મુઘઠ ને અમ્ર માઠી હતી તેણીએ ઘરની બનાબર મલાખ કરી ને નોકરો પાસે સાફમુદ કરાયા કર્યું તેથી ઘરની સુઠરતા કાયમ રહેતા સાથે બાવટી વધી શેઠ પરદેશથી આવતા ઘ ની શોભા જોઈને ખુશી થયા અને તે સ્ત્રીને ઘરના તમામ કામની સ્વામિની બનાવી પ્રમાદી ને અમ્રમાદીપણાનું આ કૃણ સમજી અમ્રમાદી થવું

અઋચિકર શબ્દાદિમા મુનિ અઋચિ કરગો નહી,
રુચિકર રમાઈ પામીને રાગી કદી બનગો નહીં,
મંથસ્થ ભાવે નિત રહી ચાગ્રિ ચોખુ ગાખલુ,
વિન્તાઈ દશમા અગમા બન તજીને ચાલલુ ૧૭૦

અર્થ — હે મુનિ ! તમે ઋચિ ઉત્પન્ન કરે એવા શબ્દાદિ-
પાથે ધ્વનિયોના વિષયોને પામીને તેના અઋચિ ન કરશો અને
રુચિકર-મનગમતા રસાદિ વિષયો ગમીને તેના રાગી બની
ન જશો તમે તો નિન્નર મધ્યસ્થભાવે રહીને ચાગ્રિને
ચોખુ રાખગો-દોષ ન લગાડશો આ મળધમા દશમા અગ
મ્રી પ્રમ્નન્યાકરણસૂત્રમા આશ્રવ, સવર વિગેરે દશ મેકહેલા
છે તે વિચારીને કર્મબંધનના સાધનને ૧૭૦

શબ્દાદિ પચ મુઝાવતા કાહ્યા પુરુષને પણુ યથા,
પુષ્કળ જનોને ખેચતા નિજ પક્ષમાં નિત્યે તથા,
લોભાવનાગ તિણુ કહ્યા ત્યાં ધ્યાન દેશો ના તમે,
માન જીતો નમ્રતાથી ક્રોધ જીતો ઉપરામે. ૧૭૧

અર્થ — શબ્દાદિ પાચ ઉદ્વિયોના વિષયો કાહ્યા માણુમને
પણુ મૂઝવે છે અને અનેક જનોને પોતાના પક્ષમાં ખેચી જાય
છે, તેથી તને જીતેને લોભાવનારા કહ્યા છે, માટે તમે તેના પર
ધ્યાન ન દેશો—તેમાં આસક્ત ન થશો અને માનને નમ્રતાથી
તથા ક્રોધને ઉપશમથી જીતી દેશો. ૧૭૧

જન્મથી ધારણ કરે જે નિત્ય કૂટ સસ્કારને,
પ્રખળ રાગદ્વેષથી ખીડિત તે સવિ વાદીને,
જાણી અધર્મી મર્વયા તેઓ તણી સોખત તજી,
જીવતા મુધી ગુણુ ચાહજે ધમ ખોલતા નિરતરાજી. ૧૭૨

અર્થ — જન્મથી જ જેઓ ખોટા સસ્કારને ધારણ કરે છે
અને પ્રખળ રાગ-દ્વેષથી જેઓ નિરતર ખીડિત રહે છે એવા
પરવાહી મર્વને અધર્મી જાણીને તેની મગત મર્વયા તજી દેજો
અને જીવિત પર્યંત ગુણની તેમજ ગુણીની ચાહના કરજો
એમ નિરતર કહ્યું છે. ૧૭૨

હવે આયુષ્યના ઉપક્રમ મળધી રહે છે —

આયુષ્યના ઉપક્રમનુ વર્ણન
ખીન ભવે પણુ ભોગવે આયુ વિના મવિ કર્મને,
આયુષ્ય આધ્યુ નેહ ભવનુ ભોગવે ત્યાં તેહને,

તેના બળે ઇચ્છા છતાં ન જવાય બીજા ભવ વિષે,
બેડી મમા તે આયુના બે ભેદ જિનશામન વિષે ૧૭૩

અર્થ — આયુ વિનાના બીજા માત્ર કર્મો આગામી ભવમા
પણ ભોગવાય છે, પરંતુ આયુકર્મ તો જે ભવનું પાઠ્યુ હોય તે જ
ભવમા ભોગવાય છે. વળી જેના જગદી અન્ય ભવમા ઇચ્છા છતાં
પણ જઈ શકાતું નથી એવું બેડી મમાન જે આયુકર્મ તેના શાસ્ત્ર
કારોએ મોપકર્મી ને નિરુપકર્મી એવા બે ભેદ કહ્યા છે ૧૭૩

લાગે ઉપકર્મ જેહમા તે આયુ મોપકર્મ કહ્યું,
ઉપકર્મ વિનાનું જેહ તે આયુ નિરુપકર્મ કહ્યું,
જેથી વટે આયુષ્ય તે કારણ ઉપકર્મ જાણિયે,
પરિણામ આદિ ઉપકર્મો તે સાત છે ઇમ જાણિયે. ૧૭૪

અર્થ — જે આયુને ઉપકર્મ લાગી શકે છે તે આયુ મોપકર્મી
કહેવાય છે અને જેને ઉપકર્મ લાગી શકતો નથી તે આયુ નિરુપ
કર્મી કહેવાય છે. જેનાવડે આયુષ્ય ઘટે તને ઉપકર્મ કહે છે એવા
ઉપકર્મ આયુષ્યને અગે પરિણામાદિ માત્ર પ્રકારના ૫૬ છે ૧૭૪

તે સાત પ્રકાર કહે છે —

ત્રિવિધ અધ્યવસાય^૧ કારણ^૨ વેદના^૩ તિમ રૂપના^૪થી,
ભોજન^૫ પરાવાતે^૬ કઠી તિમ વિકૃત આસો^૭ શ્વામથી^૮
આ જીવ યોડો કાળ જીવન ભોગવે ઇમ જાણ્યો,
એથી બચી જિન ધર્મ ઉત્તમ પૂર્ણ હોયો સાધ્યો ૧૫

અર્થ — ૧ ત્રણ પ્રકારના રાગ, રોગ ને ભયના અધ્યવ

સાયથી, ૨ કારણ એટલે વિષ-શસ્ત્રાદિ નિમિત્તોથી, ૩ અત્યત વેડનાથી, ૪ અર્પાદિના વિપકન્યા વિગેરેના અપર્શથી, ૫ અતિ સોજનથી, ૬ જળરો પરાધાત-ઉપધાત લાગવાથી અને ૭ વિકૃત પક્ષે ધણા શ્વાસોશ્વાસ લેવાથી-આ સાત કારણોથી જીવ બાધેલા બાધુ કરતા એાધુ બાધુ ભોગવે છે-બાધેલ નિથિતિ કરતા થોડા મળમા મનુષ્ય પામે છે એમ જાણીને તેનાવી જાયવા સારુ પૂરી હોશથી ઉત્તમ એવા જૈન ધર્મનુ આરાધન કર્ને ૧૭૫

વળી આ વિષયમા જ વધારે મમજાવે છે —

જે બધસમયે શિથિલ બાધ્યા ત્યા હુવે અપવર્તના,
આયુતણી પેરે બીજા તે કર્મ સોપકમ વણા,
ભોગવાયે અટપકાળે બાધ્ય ઉચિત નિમિત્તથી,
દષ્ટાત બળતા દોરડાનુ જાણુજે સિદ્ધાતથી ૧૭૬

અર્થ —જે કર્મ બાધતી વખતે શિથિલ બાધ્યા હોય તેની જ અપવર્તના વધ ચડે છે આયુકર્મની જેમ બીજા પણ બધા કર્મોની અપવર્તના વાય છે બાધ્ય નિમિત્તને લઇને જે કર્મ બાધેલ નિથિતિ કરતા અટપકાળે ભોગવાઇ જાય તેને અપવર્તના કહે છે એને માટે બળતા દોરડાનુ દષ્ટાત સિદ્ધાતમાથી જાણી લેવુ ૧૭૬ તે દષ્ટાત આ પ્રમાણે છે —જેમ લાખુ કરેલુ દોરડુ એક છેડેથી મળગાવના લાળે કાળે બાધુ બળી ગે છે અને તે દોરડાને જો લેણુ કરીને મળગાવ્યુ હોય તો થોડા વખતમા બળી જાય છે તેમ કર્મોના પ્રદેશો તો બધા ભોગવવા પડે છે પરંતુ સ્વિનિની અપવર્તના યવાથી ભોગ કરેલા દોરડાની જેમ થોડા વખતમા ભોગવાઈ જાય છે

એ જ વાત કાવ્યમાં કહે છે —

બહુવાર લાગે સજગતા છૂટી કરેલી રજાનું,
વાન થોડી સજગતા ભેગી કરેલી રજાનું;
એ ભાવ સોપકમતણો ભાખ્યો વિશેષાવશ્યકે,
સાવચેતી ગખનારા દીર્ઘ આયુ ધરી શકે ૧૭૭

અર્થ — છૂટી લાગી કરેલી દોરડીને મજગના ઘણી વાર લાગે અને ભેગી કરેલી દોરડીને મજગના થોડી વાર લાગે. આ પ્રમાણે સોપકમ કર્મોના ભાવ શ્રી વિશેષાવશ્યકમાં કહેવો છે, જેઓ સાવચેતીથી વર્તનારા હોય છે તેઓ દીર્ઘ આયુ ભોગવી શકે છે ૧૭૭

બધસમયે તીવ્ર ભાવે બદ્ધ કર્મ અનુક્રમે,
ભોગવાયે તેમ હોતા ભૂરિ કાળ વ્યતિક્રમે,
સ્થિતિનો ઘટાડો રસતણો જેમાં કદી ના સભવે,
બાધ્યા પ્રમાણે ભોગવે તે આયુ નિરુપક્રમ હુવે ૧૭૮

અર્થ — બાધની વખતે જે કર્મ તીવ્રભાવે બાધ્યુ હોય તે અનુક્રમે ભોગવાય છે, તેથી તે ભોગવતા ઘણો કાળ વ્યતિક્રમે છે જે બાધેલા કર્મમાં રમ કે સ્થિતિનો ઘટાડો (અપવર્તના) કરી પણ ન થાય-ઉપક્રમ લાગ્યા છતાં પણ ઘટે નહીં તે માયુ તેમ જ બીજા કર્મો નિરુપક્રમ કહેવાય છે તે બાધ્યા પ્રમાણેની જ સ્થિતિએ ભોગવાય છે ૧૭૮

પુષ્કળ નરો તિર્યચ એવા જેમનું અણચિત્તવ્યુ,
મૃત્યુ ઉપક્રમ લાગતા હોવે પ્રભુએ એમ કહ્યું,

ત્રિવિધ અન્યવસાય તે એ રાગના તિમ સ્નેહના,
ભયના કુઅન્યવમાય ઇમ ત્રણ ભેદ જાણો તેહના. ૧૭૬
અર્થ — પુરુષ મનુષ્યો ને તિર્યચો? એવા હોય છે કે
જેમ મનુષ્ય ઉપક્રમ લાગતા અણુચિન્મયુ-અચાનકે વાય છે,
તેમ મનુષ્યે કદુ છે તે પ્રથમ અન્યવમાયરૂપ ઉપક્રમ ત્રણ
માનના ધ્વો છે રાગના, સ્નેહના તેમજ ભયના નિમિત્તથી
જાયુય થયે છે-તે છે ૧૭૬

હવે તે ત્રણ પ્રકાર વિવરીને કહે છે —
અતિગગ તિમ અતિસ્નેહ ભય પણ મૃત્યુદાયક જાણજો,
બહુ રાગ કરતા પરખવાળી નાર સમ સ્થિતિ જાણજો,
જળપાન કરવા પરખ ઉપરે એક માનવ આવિયો,
પરખવાળી નાગને બહુ ગગ જોતા જાગિયો. ૧૮૦
જળ પી જતા તે પુરુષ બાનુ નાગ તે બહુ દેખતી,
આરો જતા ના દેખવાથી મગણ બુરુ પામતી,
કામકેમ પ્રખળ માંડન ગગ ઇમ જિનવગ કહે,
ગગી માનવ કામની અતિમ દશા મૃત્યુ લાડે. ૧૮૧

અર્થ — હે શવ ! અનિનગ, અતિસ્નેહ અને અતિભયને
મૃત્યુદાયક જાણજો-અમજજો બહુરાગ કરવાથી પરખવાળીની જેવી
સ્થિતિ માય એમ ધ્યાનમાં રાખજો એક પરખે જળપાન કરવા

૧૨૧ ૧ ૧૧૧ ૨૧૧ ૩૧૧ આશુ નિરુપક્રમ નાવ છે, અને તેની
અવગતના મતી નથી

ક્રોધ અતિ સુંદર પુરુષ આવ્યો તેને જોતા પરમવાળીને
 તેના ઉપર બહુ રાગ ઉત્પન્ન થયો પેલો પુરુષ જળ પીને જતા
 પરમવાળી તેના તરફ જ ઝોકીટશે જોઈ રહી જ્યારે તે પુરુષ
 નજરથી દૂર થયો ત્યારે અતિરાગના આઘાતથી તે પરમવાળી
 મરણ પામી જિનેશ્વરે કહ્યું છે કે-ગગ એ કામોત્પત્તિનું પ્રમાણ
 સાધન છે, તેથી અતિરાગી મનુષ્ય આવે પ્રમદે પ્રમતી
 છે ની-દશમી નૃત્યુદયાને પામે છે ૧૮૦-૧૮૧

હવે તે કામની દશ દશાઓ કહે છે —

તે કામની છે દશ દશાઓ પ્રથમ ચિતવના કરે,
 બીજી દશા તે જાણવી જે દેખવા ઇચ્છા કરે,
 ત્રીજી નિસાસા નાખવા એ જાણવી ત્રીજી દશા,
 તાવ આવે એહ ચોથી તનુ દહે પચમ દશા ૧૮૨
 બોજન ઉપર હોવે અરુચિ છટ્ટી દશા પ્રભુ બોલતા,
 સાતમી મૂર્છા કહી તિમ આઠમી છે રેક્ષણ,
 બેનુદ્ધિ નવમી મરણ પામે એહ દશમી જાણિયે,
 મળ કાગળ ગગ સવિત્ર તિણ એ રાગ ન રાખિયે ૧૮૩

અર્થ — કામની દશ દશા આ પ્રમાણે છે-પ્રથમ તો જેના
 પર રાગ થયો હોય તેની ચિતવના કર્યા કહે પછી બીજી
 દશામાં તેને વારવાર જોવાની ઇચ્છા કરે, ત્રીજી દશામાં તેના
 વિન્દયી-તેને ન જોનાથી લાગા નિનામા મૂર્છે, ચોથી દશામાં
 તાવ આવે અને પાચમી દશામાં શરીરમાં દાહ થાય, છટ્ટી
 દશામાં બોજન ઉપર અરુચિ થાય, સાતમી દશામાં મૂર્છા

આવે અને આઠમી દશામા ગાડપણ થઈ જાય—ઘેલો જની જાય,
નવમી દશા પ્રાપ્ત થતા બેશુદ્ધ થઈ જાય અને દશમી દશા પ્રાપ્ત
થતા મૃત્યુ પામે આ જઘાનું મૂળ કારણ રાગ છે તેથી તીવ્ર રાગ
કોઈની ઉપર ન રાખવો એમ શ્રી જિનેશ્વરે કહ્યું છે ૧૮૨-૧૮૩

હવે જહુ સ્નેહ કરવાથી આયુનો ક્ષય થાય છે તે જનાવે છે -

જહુ સ્નેહ કરતાં આયુનો ક્ષય આ પ્રમાણે જાણજે,
સાર્થવાહી નાગને દષ્ટાતરૂપે જાણજે,
પરદેશથી પતિ આવતા તે નારને પતિ ઉપરે,
નેહ કેવો તે પરીક્ષા કાજ મિથ્યા ઉચ્ચરે ૧૮૪

તુજ આજ કં ત મરી ગયો એવા વચણ સુણતા છતાં,
તે જ સમયે મરણ પામી સ્નેહ અતિશય રાખતા,
સાર્થવાહ મરણ લહે નિજ સ્ત્રી મરી ઈમ સાલજી,
નેહ ખૂરો જાણીને ના રાખજે દિલમા જરી ૧૮૫

અર્થ — ‘ જહુ સ્નેહથી પણ આયુનો ક્ષય થાય છે એમ
જાણજે તેના પર સાર્થવાહીનું દષ્ટાંત છે તે આ પ્રમાણે —
એક સાર્થવાહને અને તેની સ્ત્રીને અત્યંત સ્નેહ હતો સાર્થવાહ
પરદેશ ગયો હતો તે પરદેશથી આવ્યો તે પ્રસંગે તેમના
સ્નેહની પરીક્ષા કરવા સારુ એક માણસે સાર્થવાહની સ્ત્રી પાસે
આવીને ખોટી રીતે કહ્યું કે— ‘ આજે તારો સ્વામી મરણ
પામ્યો ’ તે માલજતા તે જ સમયે સાર્થવાહની સ્ત્રી મરણ પામી
પછી સાર્થવાહ પણ પોતાની સ્ત્રીને મરણ પામેલી સાલજીને મરણ
પામ્યો જહુ સ્નેહ ગળવાથી આ પ્રમાણે આયુનો ક્ષય થાય છે

તે ઉપર આ આર્થવાદ- આર્થવાદીનું દષ્ટાન્ત નાનગી મને-ને નસા
બેસે નાનીને હે છત્ર ' તુ તેને દિવસા નાખીશ નર્તી ૧૮૪-૧૮૫

હરે અતિભયથી યત્ના મુ મુ ઉપ દષ્ટાન્ત કહે છે —

અતિભય યદોઃ આયુને દષ્ટાન્ત ગજમુકુમાળનુ,
સુભાઈ ને નૃપ કૃ'ણના ઇમ વયળુ અપ્રમ અગનુ;
વર્ગ ત્રાન્તમા કલુ ત્રા નેમિનાથ ત્રિનેશ્વર,
દાગિકા નગરી પંચાંગે કૃષ્ણ નૃપ અચિન્ત્ય ખમ ૧૮૬
સુભાઈ માયે લેઈ વદનકાન્ત હોને આવતા,
પ્રભુ દેશના મુળના જ ગજમુકુમાર મયમ ભાવતા,
માતાપિતાને વિનયથી મયમ વિચાર જાગાવતા,
મસાગ્રાદે ગમવાને તેહ પથ મમન્તવતા ૧૮૭
ગન્ત કીરી એવુ કહી નૃપ કૃ'ણ પળ મમન્તવતા,
વિનયપૂર્વક વાર ત્રાણ સુભાઈ ઉત્તર આપતા,
કામભોગ વિપાક દામણ દુર્ગતિને આપતા,
મસાગ્રે ગમરાનિયા સહુ સમો ભતવાવતા. ૧૮૮
તુજ ગજયન્ત્રમી એકે દિનની દેખવાની આહના,
પૂર્ણ કર એ પુત્ર ' એનાઈવયળુ માતા જનકના;
માતાપિતાના આગ્રહે તે એક દિન ગન્તપણુ,
શ્રીમહાબળની પેરે પામે અગણુ મોહામણુ ૧૮૯
તે જ દિન મંથાણકાળે નેમિગિનને પૂછીને,
નામે મહાકાળ રમવાને શુદ્ધ સ્થળ પડિલેહીને;

લઘુનીતિ ને વડીનીતિની જગ્યા વિમળ પડિલેહીને,
કાઉસગ્ગ મહાપ્રતિમા આદરે નિશ્ચળપણે ૧૯૦

અર્થ — અતિ લયથી આયુ ઘટે છે તે ઉપર ગજસુકુમાળને
મરણાત ઉપસર્ગ કરનાર મોમિલ વિપ્રનું દષ્ટાત છે તે આ
પ્રમાણે — ગજસુકુમાળ કૃષ્ણવાસુદેવના નાના ભાઈ હતા તેની
કથા આઠમા અગ કાપ્પયાના ત્રીજા વર્ગમાં કહેલ છે એકદા
શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ ઠારિકા નગરીએ પધાર્યા—મમનસર્યા ત્યા
કૃષ્ણ રાજા શુદ્ધ સમ્યક્ત્વની રુચિને ધારણ કરનારા હતા તે
ખમ્બ માલગીને નાના ભાઈ ગજસુકુમાળને માથે લઈને ઘણી
હોશથી પ્રભુને વદન કરવા આગ્યા પ્રભુએ દેશના આપી તે
સાલગતા જ ગજસુકુમાળ સયમ લેવાની ઇચ્છાવાળા થયા પછી
તેણે પોતાના માતાપિતાને વિનયપૂર્વક પોતાનો મયમ લેવાનો
વિચાર જણાવ્યો. માતાપિતાએ તેને સમાજમાં રહેના માટે
ઘણા મમજાવ્યો. કૃષ્ણે રાજા બનાવવાની લાલચ આપીને
સમજાવ્યો, પણ તે લઘુ બધુએ વિનયપૂર્વક ત્રણ ગાં ઉત્તર
આપ્યો અને કહ્યું કે—‘ આ કામલોગના વિપાક મહાનારુણ છે અને
દુર્ગતિને આપનારા છે આ મમાર તો સ્મગાનના લાડુ જેવો
સ્વાદ વિનાનો છે ’ છેવટે માતાપિતાએ કહ્યું કે—‘ તારી એક
દિવસની પણ રાજ્યલક્ષ્મી જોવાની અમારી ઇચ્છા છે માટે
તે પૂર્ણ કર ’ માતાપિતાના આગ્રહથી તે વાતનો તેણે સ્વીકાર
કર્યો. કૃષ્ણે એક દિવસ માટે તેનો ગળ્યાલિપેક કર્યો પછી
મહાબળકુમારની જેમ તેણે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું તે જ દિવસે
નેમિનાથ પ્રભુની આજ્ઞા લઈને ગજસુકુમાળ મુનિએ મહાકાળ
નામના સ્મગાનમાં જઈ શુદ્ધ સ્થડિલ પડિલેહીને, લઘુનીતિ વડી-

નીતિની જમીન નિર્જીવ જોઈ રાખીને કાયોત્સર્ગકૃપા પ્રતિમાને
નિશ્ચળપણે આદરી ૧૮૬-૧૯૦

એક ગત્રિ પ્રમાણવાળી તે કહી છે શાસ્ત્રમા,
પ્રતિમાવહન કિમ સભવે ? આ પ્રથમ દીક્ષા દિવસમા,
ઉત્તર ઇંદ્રા ઇંદ્ર મળણવો પ્રભુ નેમિન્નિન એ સાધુને,
લાયક ગણી આજ્ઞા દીયે તિણ જણ શુભ એ કાર્યને ૧૯૧

અર્થ — આ સાધુની બારમાં પ્રતિમા એક રાત્રિના પ્રમાણ
વાળી કહી છે 'જહીં ઘાઈ પ્રશ્ન કરે કે—' દીક્ષાના પ્રથમ દિવસે જ
આ પ્રતિમા વહન કેમ સભવે ? ' તેને ઉત્તર આપે છે
કે—' નેમિનાથ પદ્માત્માએ એ મુનિને પ્રતિમા વહન ચોગ્ય
જણીને આજ્ઞા આપી છે, એવે એ કાર્ય શુભ જણવું એમા
વિરાધ સમજવો નહીં ' ૧૯૧

હવે તે રાત્રીમા નું બન્યું તે કહે છે—

સાજે જ તે રસ્તે થઈ સોમિત આહ્વાણ નિજ વરે,
જાતા મુનિને દેખતા બહુ ક્રોધથી ઇંદ્ર ઉચ્ચરે,
આ તે જ મુનિ લજ્જા વિનાનો મૃત્યુને પણ આહતો,
જેણે તણ મુજ નિરપરાધી બાળિકા ઇંદ્ર ઓવતો ૧૯૨
તે વિષ્ણુ માથે પાળ બાધે લાવ અગારા ભરે,
વર વાળી એમ નિજ રસ્તે પડે મન બહુ ડરે,
મુનિ આકર્ષી એ વેદના સમતા ધરીને ભોગવે,
દીક્ષા દિવસની પ્રથમ રાતે નાણુ કેવળ મેળવે ૧૯૩

આ મુનિ શુભ ચરણ સાધી અતગડ નાણી થયા,
એવુ વિચારી નજીકના દેવો ઘણા ખુશી થયા;
વૃદ્ધિ સુગ ધોદકતણી તિમ પચરગી ફૂલની,
વસંતી વૃદ્ધિ કરે શરૂઆત ગાયન નૃત્યની. ૧૬૪

અર્થ — હવે સધ્યાગળે સોમિલ નામનો બ્રાહ્મણ-ગજસુકુમારનો સસરો-તે ગ્તે થકને ઘરે જતો હતો તેણે મુનિને દીડા જોટલે તેને ઉચ્છ્ર ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો તે બોલ્યો કે-‘આ તે જ લગ્ન વિનાનો અને મૃત્યુને આહવારો મુનિ ઁ કે જેણે મારી નિરપરાધી જાતિગણોને ‘તથા દીધી છે’ આમ બોલીને ક્રોધે ધમધમતા તેણે મુનિના મથા ઉપર માટીની પાગ કરી પડી તેમા નજીગની ચિતામાગી લાલચોળ અગાગ લખ્તને ભર્યા આ પ્રમાણે વેર વાગીને તે ગ્તે પડ્યો પડ્યુ મનમા બહુ ડર લાગતા માન્યો, ગરચુ કે મહાધોર પાપ કર્યું હતું અહીં તો તે મુનિએ ઘણી આકરી વેદના સમતાભાવે સહન કર્યું અને તેને પગિલામે દીક્ષાના દિવસની જ નત્રીએ ધાતિકર્મન બાગી દઈને કેવળજ્ઞાન મેળવ્યું, અને અધાતિકર્મનો પણ ક્ષય કરી અતદૃતકેવળીપણે મોક્ષે ગયા નજીકના ક્ષેત્રદેવો મોક્ષ ગયાની હકીકત જાણીને બહુ ખુશી થયા તેમણે સુગધી જળની, પચરગી પુષ્પોની તથા વસંતોની વૃદ્ધિ કરી અને તેમના પામે ગીત-નૃત્ય કરવા લાગ્યા ૧૬૨-૧૬૪

૧ સોમિલ વિપ્રની આડ પુત્રીઓને ગજસુકુમારને યોગ્ય ગણી મહારાજ ગજમહેન્દ્રમા લગાડવા હતા, તેને તથા અને ગજસુકુમારે રિત્ર લીધું હતું

હવે પ્રભાનકાળે શુ વયુ ? ત ખે ૭ —

કૃષ્ણ નૃપતિ સવાનમાહે હૃમ્નિ ઉપન જોસીને,
પ્રભુ નેમિ વદન કાજ નીકળે ગખતા બહુ હાકને,
બહારથી ઠટા ઉપાડી વગ મૂકે જે હાકતા,
તે દુહ જનને માર્ગમા જોઈ દયા નૃપ પામતા ૧૬૫

પોતે ઉપાડી ઈટને તેના વગે નૃપ મૂકતા,
ભપના બહુમાનથી ઈમ નોકરો પણ મૂકતા,
પ્રભુ પાસ આવી વાદતા લલુખધુને ના દેખતા,
વાદવાને ચાહતા વાદી પ્રભુને પૂછતા ૧૬૬

અર્થ — મને કૃષ્ણ વાચુદેવ પ્રા. ૧ કાળે હાવી ઉપન જોમીને
નેમિપ્રભુને ના વા માટે બહુ હાક સાગે ની જ્યા માર્ગમા એક
વૃદ્ધને બહારથી એકે- ઠટ ઉપાડીને પોતાના મનમા મૂકતા ને
હાકતો જોયો, એજે તેના ઉપ દયા આપવાથી કૃષ્ણે એક ઈટ
ઉપાડીને તેના ઘરમા મૂકી, એટલે રાજના બહુમાનથી માથેના
દરેક માણનોએ એક એક ઈટ લઈ તેના વગમા મૂકી એજે તેણે
તો કામ પતો ગયું પત્રી પ્રભુ પાસે આવા, પ્રભુને વાદતી વખત
આવુબાવુ જોતા પોતાના લલુખધુને નીકા નહીં એજે તેને
વાદવાને ઈચ્છતા કૃષ્ણે 'તેઓ કયા છે?' એમ પ્રભુને નમસ્કાર
કરીને પૂછ્યું ૧૬૫-૧૬૬

ભાઈ ગજમુકુમાળ કિમ દેખુ ન આ સમુદાયમા ?
તુજ ભાઈએ નિજ અર્થ સાધ્યો પ્રભુ કહે સક્ષેપમા,

એક જાણ ઉપમર્ગ કરતો તેહ સમતાથી મહે,
 મુનિગજ ગજસુકુમાળ અ તગડકેવળી મિદ્ધિ લહે. ૧૯૭
 ઉપસર્ગના કરનાર નરની ઉપર કોઈ અતિ ધરી,
 નૃપ નાથને પૂછે ક્યો નર ? તેહ જમ બુદ્ધિ ફરી,
 અહિ આવતા જિમ મદદ કરતો કૃષ્ણ ! તુ તે વૃદ્ધને,
 તેણે કરી છે મદદ તિમ શિવ પામવા તુજ બાધને. ૧૯૮
 મોટે નૃપતિ ! ના કોઈ કરીએ એમ પ્રભુ મમજવતા,
 કિમ જાણવો ? તે પુરુષને ઈમ કૃષ્ણ નૃપ ફરી પૂછતા,
 પ્રભુજી કહો અહીંથી જતા નયગી તરક સામો મળે,
 જોઈ તને ભયથી મરે તે માગનાગે જાણને ૧૯૯

૨૧૪ — ‘ હે પ્રભુ ! આ મુનિમમુદાયમા માન બાધ
 ગજસુકુમાળ કમ દેખાતા નથી ? ’ પ્રભુએ જણાવે ‘ તારા
 બાધએ તો એક દિનસમા જ કાર્ય નાધી લીધું ’ આમ મશે
 પમા કહ્યું ફરી વિગત પૂછતા કહ્યું ‘ તારા બાધ રાત્રે
 સમગાનમા જઈને કાયોત્તમર્ગે રહ્યા ત્યાં એક જાણાએ તેને
 ઉપમર્ગ કર્યો, ત તેમણે મમતાથી સહ્યો અને તે ગજસુકુમાળ
 મુનિ અતકૃતકેવળી વધને મોક્ષે ગયા, પણ હે કૃષ્ણ ! આ
 હમીકન મામગીને તુ તે ઉપમર્ગ કરનાર ઉપન કોઈ કરીગ
 નહીં ’ કૃષ્ણે પ્રભુને પૂછ્યું ‘ કે-’ તે એવો ઠોણ મનુષ્ય છે
 કે જેની આંખી દુષ્ટબુદ્ધિ થઈ-બુદ્ધિ ફરી ગઈ ? ’ પ્રભુએ
 કહ્યું ‘ કે-’ હે કૃષ્ણ ! તે અહીં આવના જેમ પેલા વૃદ્ધને મદદ
 કરી તેમ તેણે તારા બાધને મોક્ષે જવામા મદદ કરી છે,

માટે હે નૃપતિ ! તારે તેના પર ક્રોધ ન કરવો ' પ્રભુએ આ પ્રમાણે મમજાવતા કૃષ્ણે પૂછ્યું કે-‘હે પ્રભુ ! તે પુરુષને હું કેમ ઓળખીશ ?’ પ્રભુએ કહ્યું કે-‘અહીંથી નગરી તરફ જતા તને જે મનુષ્ય સામો મળે અને તને ભેઠીને તારી ધાસ્તીથી મરણ પામે તેને તું તારા ભાઈને મારનારો જાણે’ ૧૮૭-૧૮૯

નિસુણી પ્રભુને વદીને હાથી ઉપર નૃપ બેસીને,
નયત્રી તરફ સામે મળ્યો મોમિલ ત્યા ધમિ ચિતવે;
પ્રભુ નેમિનાયે કૃષ્ણને એ વાત ગજસુકુમાળની,
કીધી હરો મુજ શુ થયે ? ચિતા થતા ધમ ભયતણી ૨૦૦

તે જ સમયે મળ્યું પામ્યો કૃષ્ણ નૃપતિ દેખતા,
મુજ ભાઈને આ મારનારો દુષ્ટ એમ જણાવતા,
મૃતકને બાહિર કઢાવી ભૂમિ શુદ્ધ કરાવતા,
ભાઈકેરા ગોઠ હ્રદયે ધાનતા ન આવતા ૨૦૧

અતિ ભય પડાડે આયુને તે ઉપર ગજસુકુમાળની,
બીના કહી ધમ પૂર્ણ થઈ બીના ત્રિવિધ પરિણામની,

અર્થ — કૃષ્ણ વામુદેવ આ પ્રમાણે પ્રભુ પામેથી સાબળી હાત્રી ઉપર બેઠીને નગરી તરફ પાછા વળ્યા તેવામા મોમિલ સામો મળ્યો તે એમ ચિતવના લાગ્યો કે-‘નેમિનાથ પ્રભુએ કૃષ્ણને જે ગજસુકુમાળને ઉપમર્ગ કર્યો એ વાત કરી જ હશે તો હવે મારું શું વશે ? કૃષ્ણ મને કેવા મળ્યો મારશે ?’ આમ ભયભ્રાંત થઈને ચિતા કરના તે જ વખત તેના પ્રાણ નીકળી

ગયા-તેમણ પામ્યો કૃષ્ણ તને દેખતા બોલ્યા કે-‘ આ હુદ માગ
ભાઈને મારનારો છે, માટે તેના મૃતકને અહીંથી દૂર ફેંડી દો
ને આ જમીન શુદ્ધ કરો ’ એવકોએ તે પ્રમાણે કર્યું પછી
ભાઈના મગજનો ચોક હૃદયમા ધારણ કરતા કૃષ્ણ ઘરે આવ્યા

અતિભય આયુને ઘટાડે છે તે હિત આ ગજસુક્રમાળની
કના કડી અને પ્રમ કાળુ તરીકે ત્રણ પ્રકારના અધ્યવસાય
આયુને ઘટાડે છે-નેની અપનર્તના કરે છે એ કડીકન પૂર્ણ
ધમ ૨૦૦-૨૦૧

હરે બીજા યા યા કાળુથી આયુની પ્રાપ્તિના થાય છે
તે કહે છે —

વિષ શસ્ત્ર આદિક કાળુ આહાર અતિ આરોગતા,
સ્નિગ્ધ વિકૃત અદિત ભોજન રુક્ષ અતિ આરોગતા ૨૦૨
ન પચી શકે તેણ જ ભોજન કરત આયુ ઘટાડતા,
ખાડમા પડવાથકી શૂળાદિ પીડા વેદતા,
કરતા જ ઝપાપાત જળમા દુષ્કતા કાસાથકી,
એવા પગાતે કરી આયુ ઘટે નિશ્ચયથકી ૨૦૩

અર્થ — આયુ ઘટનાના કાળુના બોણ કાળુ વિષ
શસ્ત્રાદિ નિમિત્ત છે, તેથી પણ આયુ ઘટે છે રીતુ કાળુ
ભોજન છે તે અત્યત આહાર કરનાથી, અનિરુક્ષ આહાર કર
વાથી અને ન પચી શકે તેવો આહાર કરવાથી આયુ ઘટે છે
ચોથું કાળુ વેદના છે તે ખાડામા પડી જવાથી, શૂળાદિક
વાળી જવાથી અત્યત વેદના થનાને લીધે આયુ ઘટે છે તથા

પર્વતાદિ ઉપરવી ઝા માતા કરવાથી, પાણીમાં પૂગી જવાથી
અથવા ગળાકાળે ખાનામાં-ત્યાદિ ઉપાતોરડે આયુ ઘટ છે
આ ઉપદાત ત આયુ ઘટવાનું પાત્રમ્બુ ઢાલ્યું છે ૨૦૩

૫૪ છઠ્ઠું ને માતમ્બુ નમ્બુ કહે છે —

મર્પ આદિ કન્ડતા વિપખાનિઝને અડકતા,
દેહમાં ય વિકાર હોતા શ્વામ પુષ્કળ આવતા,
ઝટ શ્વામનું રોકાણ હોતા આયુ વટતું ઇમ થતા,
એમ સાને કાગણે આયુ રો પ્રભુ ભાખતા ૨૦૪

અર્થ — જુદું કારણ સ્પર્શથી આયુ ઘટે છે ત મર્પા
હિને સ્પર્શ વળા તા કરકારી અવવા વિપ ન્યાનું રાત
કરતા તેના સ્પર્શથી આયુ ઘટે છે માતમ્બુ કારણ દેહમાં
વિપા ધવામાં શ્વામોમ્બુવામ પુષ્કળ લેનાય ત્યારે અથવા
શ્વામ એકાએક રોગઈ જાય ત્યારે આયુ ઘટે છે આમ મા
કારણે આયુ ઘટનાનું પ્રભુજીએ કહ્યું છે ૨૦૪

નિરુપકમાયુ જીવને પણ એ ઉપક્રમ લાગતા,
ખધકસગિના જેમ ગિધો યત્રપીક્ષન પામતા,
દુ ખ આવતા તેના ઉપક્રમ ના વટાડે આયુને,
મજાપના વસ્ત્રત્રકેરા જાણુ એહ રહસ્યને ૨૦૫

અર્થ — નિરુપકમાયુના જીવને પણ માવા ઉપક્રમે
લાગે છે-જેમ ખધાનુરિના પૃથ્વીને પાલકે ઘાણીમાં
પીનીને પ્રાણ લીધા તેમ, પરંતુ તેવા ઉપક્રમથી માત્ર દુષ્ટ
ધાય છે, આયુ ઘટતું નથી, એવું આયુ અનપવર્તનીય કહેના

છે પ્રજાપના મૂત્રમા કહેલા આ ગુહ્યને હે આત્મા ! બરા
બરા સમજ ૨૦૫

આગામી ભવનુ આયુ ક્યાં જે બવાય ? તે કહે છે —

નિમ્બકમાયુ કેઈ જન સોપકમાયુ બહુ જના,
બે ભેદ ઈમ જીવોતણા સોપકમાયુ તે જના,
નિજ આયુના બે ભાગ જતા પગભવાયુ બાધતાં,
વર્ષ તેત્રીશ આયુવાળા જિમ વગ્મ બાવીશ જતા ૨૦૬

અર્થ — જનના જીવોમા નિમ્બકમાયુવાળા જીવો બહુ
અપ હોય છે, પણ જીવો તો સોપકમાયુવાળા જ હોય છે
આ પ્રમાણે જીવોમા બે ભેદ છે તમા સોપકમાયુવાળા જીવો
પોતાના આયુધ્યના બે ભાગ ગયા પછી એટલે તેત્રીશ વર્ષના
આયુવાળા બાવીશ વર્ષ ગયા પછી પરભવનુ આયુ બાધે છે
ત્યાર અગાઉ બાધતા નથી ૨૦૬

ઘોલના પગિણામથી બધાય પગભવ આયુને,
ઘોલના પગિણામ જાણો મિશ્ર અધ્યવમાયને
પગભવ જીવન બધાય છે એ ઘોલના પગિણામમા,
તેવા જ અધ્યવમાય પણ ન પમાય સરળા કાળમા ૨૦૭

અર્થ — પરભવનુ આયુ ઘોલના પગિણામથી બધાય છે
ઘોલના પગિણામ તે મિશ્ર પગિણામ જાણવા કે જે ઘોલના
પગિણામમા પરભવનુ જીવન (આયુ) બધાય છે એવા અધ્ય-
વમાય આળા આયુમા સર્વદા પમાતા નથી, માત્ર અતર્મુદ્ધર્ત
જેટલા કાળમાં જ પમાય છે ૨૦૭

અત્ય ત્રીન્ત ભાગમા નુ દ્વાપુ અધન મોગ્યતા,
 બે ભાગમા આધે જ નદી એ વચનદેરી અપદતા,
 પન્નવણ્ણવન ના આપતા જે મેષ ત્રીન્ત ભાગમાં,
 પન્નવાયુ નદ માધે અત્ય નવના ભાગમા ૨૦૮
 કદી ન ના । અ સાય ના નો અત્ય મત્તાવીનમે,
 ભાગે હવન પન્નવનળુ આધે કુદુ નિન આગમે;
 કદી ન દ્વાપુ અધાય ના નો અતિને એકાગીમ,
 ભાગે હવન પન્નવનળુ આધે કુદુ નિન આગમે ૨૦૯
 ન કાળ ના અધાય નો અત્ય અમે તે તાળીમ
 ભાગે હવન પન્નવનળુ આધે કુદુ નિન આગમે
 ગત માત મોગ્યત્રીગમે ભાગે જના તે આધતા,
 પન્નવાયુ પૂર્વકાળે જે જના ના આપતા ૨૧૦
 હેત્રદતાના અતર્મુદર્ત મુધી ત્રિગુની એ અપદતા,
 હેત્રા કુદુ વિન્તાગ મારે માળેના પ્રજાપના
 આધે જ આયુ નિધમે અતર્મુદર્તે અતિને,
 તે વિના પન્નવ ન નવે ઈમ પ્રભુના આગમે ૨૧૧

અર્થ — ઉર કથા પ્રમાણે જે જના ને આયુ ૧૧ હેત્રા
 ત્રીન્ત ભાગમા પન્નવાયુ અધતાની મોગ્યતા મધ્ય પ્રથમતા
 બે ભાગના તો ન જ માધે તે ત્રીન્ત અપદતા દ્વાપુ જે હવ
 શેર ત્રીન્ત ભાગમા પન્નવાયુ ન આધે તે હેત્રા નવ ૧૧ ભાગમા
 અધે, કદી તે દ્વાપુ પળ ન અધાય નો હેત્રા નત્તાવીશમા ભાગે

પરભવનુ આયુ બાધે એમ આગમમા કહ્યુ છે તે ક્ષણે પણ જો
 ન બધાય તો ઠેલા એકાશીમે ભાગે પરભવનુ આયુ બાધે,
 એમ આગમમા કહ્યુ છે તે કાળે પણ જો ન બધાય તો બને ને
 તતાગીશમે ભાગે પરભવનુ આયુ બાધે એમ ત્રિનાગમમા કહ્યુ
 છે તે કાળે પણ જો ન બાધે તે સાત મો ન જો ।ણત્રીસમે ભાગે
 બાધે એ પ્રમાણેના પૂર્વકાળે જે પરભવાયુ બાધતા નથી તેને
 માટે છેનટના અતર્મુદ્દર્ત સુધી ત્રીન્ત ત્રીન્ત બાગની વ્યવના
 કરવી એનો નિન્નાર શ્રીપ્રજાપના સૂત્રવી જાણવો છેવટ અત
 મુદ્દર્ત શેષ આયુ રહે ન્યારે તો અનરથ પરભવનુ આયુ બાધે
 છે, તે નિના-આયુ બાધ્યા નિના જીવન-અભવમા જતો નથી,
 એમ પ્રભુના આગમમા કહ્યુ છે ૨૦૮-૨૧૧

યુગલિક મનુજ તિર્યચ જે જીવન અસખ્યાતુ ધરે,
 ચમ્બદેહી નિરચ સુર તેસક શલાકા પુરુષ એ;
 અનુપકમાયુવત જાણો અન્ય સ્પરિગણ ઉચ્ચરે,
 દેવ નિગ્ય જિનેશ્વરા તે ના ઉપકમથી મરે. ૨૧૨

શેષ જીવોનુ મરણ એ ભેદ ઇમ તત્ત્વાર્થની,
 ટીકા વિષે ઉલ્લેખ એવા તેમ કર્મપ્રકૃતિની,
 ટીકા વિષે છે પાઠ એ કોઈક યુગલિક ભૂમિમા,
 તિર્યચરે ઉપજે અથવા મનુષ્ય સ્વરૂપમા. ૨૧૩

ઉપજ્યા પછી અતર્મુદ્દર્ત મિવાયનુ ત્રણ પદ્યનુ,
 આયુ ઘટાડે વેણ એવુ મલયગિરિ આચાર્યનુ,

પ્રશ્ન એ અપવર્તના કિમ ? આ નિકાચિત આયુની,
અપવર્તના ન્યાતે નિકાચિત વાણુ એદ વિગેરની ૨૧૪

અથ — યુગલિક મનુષ્ય અને નિર્મલ કે જેમનું આયુ
અતઃ પ્રાપ્ત થવાનું હોય છે તેઓ તા ૥ અન્નમગ્ની (તે જ
બનમા માત્ર જવાનામાં) નાન્કી અને દેવતા તથા ત્રેમણ
રાલામાં પુનઃ ૥ એ બધા નિન્નકમાયુવાળા જાણુવા અન્ય આચાર્ય
એમ કહ્યું છે કે-દેવતા, નાન્કી ને ત્રિનેશ્વરા ઉત્કમથી ન જ
પામતા નથી, એવું હવાનું મ જાને પ્રશ્ન ઉપક્રમથી ને
ઉપક્રમ વિના વાચ ૭ એમ તરનાથની વૃત્તિમાં કહ્યું છે, તમ જ
કર્મવૃત્તિનાં દીનામાં જાણુ એ પ્રમાણે જુનું ૭ કામક યુગલિક
ભૂમિમાં નિયત ૧૫૦ ૭ મનુષ્યપણું ઉપજેવ હોય તા ૥ ઉપજ્યા
પછી મતમુદ્ધર્ત મિવાયનું વણુ ૫ યોગમનું આયુ ૫૦૫ થઈ
શક ૭ એમ મલ્લયગિરિ આચાર્યનું કથન છે અર્થા પ્રશ્ન થાય
કે- એમન (યુગલિકના) આયુ તા નિકાચિત હોય છે તેની
અપવર્તના કમ થાય ? કમ નિકાચિત આયુની અવર્તના થતી
નથી એમ સાચીમાં કહ્યું છે તને આવી વિગત આપે છે
અપવર્તના ને નિકાચિત જે શા માથે થતના નથી' ૨૧૨-૨૧૪

હવે તેને નીચેના કાવ્યવડે ઉત્તર આપે છે —

ઉત્તર ઇહા એ જાણવો ૭ આ નિકાચિત બવના,
પણિભ મિથિત દીડ અમ ખ્યાતિણુ નિકાચિત આયુના,
એના રણા ઇમ જાણુવું તિણુ હોય પણ અપવર્તના,
કેઈક નિકાચિત આયુની ગણીગ વયગો શાસ્ત્રના ૨૧૫

અર્થ — અહીં એ ઉત્તર જાણવા કે-નિકાચિત આયુષ ધના
પણ પરિણામ, (અધ્યવસાય) દૃષ્ટિ સ્થિતિ દીક અસખ્યાતા
કે, તરી નિકાચિત આયુના પણ ઘણા ભેદો થાય છે, માટે
એમ જાણવું કે કોઈક નિકાચિત આયુની અપવર્તના પણ થઈ
શકે છે, કાળ કે રાસના વચનો અતિ ગંભીર હોય કે ૨૧૫

એ ભેદ કીધા આયુના તત્ત્વાર્થકેરી વૃત્તિએ,
અપવર્તનાને ઉચિત આયુ તેમ અનુચિત આયુ એ;
અપવર્તનાને ઉચિત આયુ નિશ્ચયે સોપકમી,
એ ભેદ બીજા ભેદના સોપકમી નિરુપકમી. ૨૧૬

અર્થ — શ્રીતત્ત્વાર્થસૂત્રની વૃત્તિમા આયુના એ ભેદ બધા
કે અપવર્તનાને યોગ્ય અને અપવર્તનાને અયોગ્ય તેમા જે
અપવર્તનાને યોગ્ય હોય તે તા નાપકમી જ જાણવું અને
અપવર્તનાને અયોગ્ય તે સાપકમી ને નિરુપકમી એમ જે
પ્રકારનું જાણવું ૨૧૬

કાળ જીવન જાણ તે મૃત્યુ અકાળે જે હોવે,
દલિક નિશ્ચય ભોગવે સ્થિતિ ગમ વિકલ્પે અનુભવે,
યુગલિક મનુજ તિરિ દેવ નિગ્ય છ મામ ગેધે આયુએ,
પરભવતણુ આયુષ્ય બાધે જાણ તેમ મતાતરે ૨૧૭
બહેલામા બહેલા નિગ્ય જીવ છ મામ ગેધે જીવિતે,
મોડામા મોડા અતિમે અતર્મુદ્ધર્તે જીવિતે,
પરભવતણુ આયુષ્ય બાધે અભયદેવસ્રગિ કહે,
પચમાગે અઉદમે શતકે પ્રથમ ઉદ્દેશકે ૨૧૮

નિરુપકંભાયુ જીવ ત્રીજા ભાગમાં નિજ આયુના,
 પરભવાયુ બાધતા ઇમ આગયે પર સ્ત્રિના,
 છ માસ ગેપતણો નિયમ ના જાણિયે એ આગયે,
 તત્ત્વ જાણે કેવળી ઇમ ભાવ ચોખ્ખા રાખિયે ૨૧૬

અર્થ -- જીવનનો ડાળ તે આયુ તેમાં જે અનાજે-આયુ
 પૂરું વળા અગાઉ મરતુ થાય તે અડાળમરતુ કહેવાય તે
 જીવ કર્મના નિષેધ નો બધા અનુભવે, સ્થિતિ ને નમ અનુભવે
 અથવા તે પણ અનુભવે, એમાં વિદ્યુત મમજીવો, કાણુ કે
 સ્થિતિ ને રમની અપનર્નના થઈ શકે છે

યુગલિ- મનુષ્ય અને નિર્ધન્ય તેમજ દેવતા ને નાન્કા ૭
 મામ શેષ રહે ત્યારે પરભવનુ આયુષ્ય બાધે છે હવે તેમાં
 પણ મતાનુ છે તે જોઈ કે દે-નારકીના જીવ હવામાં વહેલુ છ
 માસ આયુ શેષ રહે સગ પરભવનુ આયુ બાધે છે અને મોડામાં
 મોડા અતર્કી, ર્ક શેષ રહે ત્યારે પરભવનુ આયુ બાધ છે,
 એમ શ્રી અભયદેવન્યુનિ પાચમાં અગ શ્રીભગવતો સૂનતા ચોદમાં
 શતકના પ્રથમ ઉદ્દેશમાં જોઈ છે નિરુપકંભાયુ જીવ પોતાના
 આયુના પાંજરા ત્રીજા ભાગમાં જીવનનું આયુ બાધે છે આ
 પ્રમાણેના અન્ય સ્ત્રિના આશયમાં છ મામ શેષે નિરુપકંભાયુ
 ધાળા પરભવનુ આયુ બાધે એ નિયમ ગ્રંથાનુદા આ મામતમાં
 તત્ત્વ કેવળી જાણે એમ વિવાદી જ્ઞાનને ચોખ્ખા રાખના ૨૧૭-૨૧૬

હવે અબાધા મળધી સ્થિતિ કર છે --

પરભવાયુ બધ પછીનો આવતા આયુષ્યનો,
 ભાગ પૂરો તે અબાધા બધ તેમ ઉદ્યતણો,

કાળ વચસો એ અળાધા અર્થભેદ નહિ જરી,
સ્થિતિના પ્રમાણે છે અળાધા યુક્તિ કહુ આગળ ખરી.

અર્થ —પરલવનુ આયુ બાધ્યા પછીનો ચાલના આયુષ્યનો
શેષ રહેલો જેટલો કાળ આયુ પૂરુ થના સુધીનો હોય તેને
અળાધા કાળ કહીએ તથા ને ઉદયનો જે વચસો કાળ તે અળાધા
મમજવી એમા કામ અર્થભેદ નવી આ હકીકત આયુકર્મ
માટે મમજવી બીજા માત કર્મોનો તો સ્થિતિના પ્રમાણમા
અળાધા છે તેની યુક્તિ જતાવુ છુ ૨૨૦

કોડને કોડે ગુણુતા હોય કોડાકોડી એ,
માગરોપમની જ સાથે તેહને પણ જોડિયે,
સાગરોપમ કોડાકોડી જેટલી સ્થિતિ જેહની,
તેટલા એ વર્ષની જાણો અળાધા તેહની ૨૨૧

અર્થ —કોડને કોડે ગુણુતા જે સખ્યા આવે તેને કોડા-
કોડી કહીએ માગરોપમની સાથે એ કોડાકોડી રાખ્દને જોડવે.
પછી જે કર્મની જેટલા કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ હોય
તેટલા એ વર્ષની તેની અળાધા જાણવી ૨૨૧

હવે સ્થિતિ ને અળાધા દરેક કર્મને માટે જતાવે છે —
પ્રથમના એ કર્મની ને વેદની અતરાયની,
જાણુ હિંદુ તીસ કોડાકોડી માગરોપમ કાળની,
સિત્તેર કોડાકોડી સાગર જાણિયે સ્થિતિ મોહની,
ના તેટલી સગવીસની સિત્તેર મિથ્યા મોહની. ૨૨૨

વીમ, કોડાકોડી સાગર નામની તિમ ગોત્રની,
 તેત્રીશ માગગની સ્થિતિ પ્રભુએ કહી આયુષ્યની,
 તે ધ્યાન રાખીને અગાધા જાણવી મવિ કર્મની,
 ત્રણ હજાર વરસતાણી જિમ આવ જાનાવણુની ૨૦૩

અર્થ — પ્રથમના બે કર્મ (જાનાવણુ ને જાનાવણ) ની
 અને તેની ત્રણ મતરાયનાં-એ ચાર કર્મની મિતિ
 ઉદ્દેશી ત્રીશ કોડાકોડી સાગરામની જાણવી મોહની કર્મની
 સીતે કોડાકોડી માગગમાં તે જાણવા, એ તે ૨૭ પ્રકૃતિની
 નર્મ, માત્ર એ મિથ્યાત્વ મોહનીની જ જાણવી નામકર્મ ને
 ગોત્ર-કર્મનો વીશ કોડાકોડી માગગમાં તે જાણવી અને આયુ
 કર્મનાં ત્રીશ માગગમાં તે જાણવા આ હજાર ધ્યાનમાં
 રાખીને ત્રણ હજાર વરસની અગાધા જાણવી, જમ પડેલા જાનાવર
 ણુની (તેમ જ નની સાથેના બીજા એ કર્મની) અગાધા ત્રણ
 હજાર વરસની મિથ્યાત્વ મોહનીની કર્મની માત્ર હજાર વરસની
 અને ત્રણ માત્ર તે બે હજાર વરસની અગાધા મમજ
 લેવા આયુની પૂર્વે કહેલી છે ૨૨૨-૨૨૩

હવે શ્વાસોચ્વાસ મળધી સ્પષ્ટતા કરે છે —

આયુ પુદ્ગલ જેટલા બાધ્યા જીવે બધક્ષણે,
 તેટલા જ પ્રમાણના સવિ પુદ્ગલોને અનુભવે,
 તે કાળ શ્વાસોચ્વાસનું નિર્માણ જીવ કરતો નથી,
 તિણ શ્વાસ ઉપર જીવનનો આધાર એ સાચુ નથી ૨૦

અર્થ — આયુકર્મના પુદ્ગલો આયુકર્મનો બધ કરતા
 જેટલા એકે બાધ્યા હોય-અર્થ કર્યા હોય તેટલા પ્રમાણના

બધા પુદ્ગલોને જીવ અનુભવે તે કાળે શ્વાનોસ્વામન નિર્માણ
જીવ કરતો જ નવા, તેવી શ્વાનોસ્વામ ઉપ જીવનનો આધાર
છે એમ જે કહે છે તે માથું નથી ૨૦૪

મેકડો વર્ષોતણા આયુષ્યવાળા જીવડા,
અતર્મુહર્તે મરણ પામે શ્વામ પૂર્ણ કર્યા વિના,
એગિદિ કેઈક જીવડા પર્યાપ્તિ ચોથી ન પૂરતા,
તોયે મરે તેથી જ આયુ શ્વાસ જુદા ભામતા ૨૦૫

અર્થ —મેકડો વર્ષોના આયુષ્યવાળા મવાત તટલુ
આયુષ્ય બાધવા જીવે. અતર્મુહર્તેમા મળા પામે જે નેએ
શ્વાનોસ્વામન પૂર્ણ જગતા નથી રાગી કટવા અપર્યાપ્તિ
એકેદ્રિય જીવે ચોથી શ્વાનોસ્વામ પર્યાપ્તિ જીવ પૂર્ણ કર્યા વિના
જ મરણ પામે છે, તેથી શ્વામને આયુ જનને જુદા જ છે એમ
ભાને છે-મિદ્ધ થાય છે ૨૨૫

જીવનદોરી તૂટવામા હંતુ સામ ઉસાસને,
કીરો પ્રભુએ જાણવા એ નિત્ય મુણ તત્ત્વાર્થને,
મરણ સમયે જેહ લેશ્યા વર્તતી તેવા સ્થળે,
આ જીવ ઉપજે તેહથી લેશ્યા સ્વરૂપ પ્રભુ ઉચ્ચરે ૨૦૬

અર્થ —આ જીવનદોરી તૂટવાના સાત જગણોમા શ્વામ-
ઉસાસને કારણરૂપે પ્રભુએ કહેલ છે તે નિરત તત્ત્વાર્થસૂત્ર
સાબળીને જાણી લેજો

હવે મજામમયે જેવી લેશ્યા વર્તતી હોય તેવી લેશ્યાવાળા
સ્થળે આ જીવ ઉપજે છે તેથી લેશ્યાનુ સ્વરૂપ પ્રભુ કહે છે ૨

આયુના બધણે જેવી મતિ તેવી ગતિ,
 અતસમયે જાણું જેવી ગતિ તેવી મતિ,
 આયુ મધન કાળ પ્રાપ્તિ પર્વતિથિઓ સવિ કહી,
 પર્વતિથિ સકેતનો મુવિચાર કરજે ખૂબ અહીં ૨૨૭

અર્થ — આયુનો બધ કરતા જેવી મતિ હોય તેવી ગતિમા
 છતાં ત્યજે, અને અતસમયે જેવી ગતિમા જવાનું ટાળ
 તેની મતિ યાચ છે એમ સમજજે

હવે આયુમધનો કાળ પ્રાપ્તિ પર્વતિથિઓ હોય છે
 એમ કહેવું છે, તથા પર્વતિથિઓનો પ્રમુખ કહેલો છે એવા
 સકેતનો અહીં મારી ગીત છે છતાં તુ વિચાર કરજે અને
 એના વિચાર કરીને પર્વતિથિઓએ સારી ગીત-વિશેષપણે
 ધર્મકર્મથી જરૂર છે જેથી મારી ગતિનો બધ પડે ૨૨૭

જે અતસમયે જેવી ગતિ ધરાની હોય તેવી મતિ યાચ
 તે ઉપર કૃષ્ણ વાસુદેવનું હુકમ કહે છે —

કૃષ્ણ વાસુદેવને અત્ય ક્ષણે ગતિના સમી,
 લેરયા ચઢ નરકે ગયા અત્ય ત ક્રોધે ધમધમી,
 રાગીર ઉપર ધૂળ ચોટે જેમ ચીકાશે કરી,
 છતાં સાથે ધર્મ ચોટે તેમ લેજ્યાએ કરી ૨૨૮

અર્થ — કૃષ્ણ વાસુદેવને મરણ પાળે ગતિ મમાન મતિ
 થઈ હતી, તેથી જ કૃષ્ણવેશ્યા ધવાથી ક્રોધે ધમધમીને તેઓ
 નરકે ગયા છે રાગીરનો ઉપર જેમ ચીકાસના ચોગે ધૂળ ચોટે છે
 તેમ આત્માની ઉપર લેરયાની ચીકાસને ચોગે ધર્મ ચોટે ૨૨૮

હવે વેશ્યાઓના નામ વિગેરે કહે છે —

કૃષ્ણ નીલ કાપોત તેજે પદ્મ લેશ્યા જાણિયે,
શુદ્ધ લેશ્યા ભેદ પદ લેશ્યાતણા અવધારિયે,
જખૂંછળ ખાનારનુ તિમ ગામને છુટનારનુ,
દષ્ટાત સુણ સક્ષેપમા શ્રુત ઠાણ છે વિસ્તારનુ. ૨૨૯

અર્થ — કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત, તેજે, પદ્મ અને શુદ્ધ-આ
છ લેશ્યાઓના નામો જાણવા તેની ઉપર જ જખૂંછળના કુળ
ખાનાર જાણાનુ ને ગામને છુટવા જનાર જ જાણાનુ દષ્ટાત છે
તે મહી સક્ષેપમા કહ્યું છે વિસ્તારમાં જાણવાનુ સાધન તો
ખીજા અનેક શાસ્ત્રો છે ૨૨૯

હવે તેમથી પ્રથમ જ જખૂંછળના કુળ ખાનારનુ દષ્ટાત કહે છે —

ટોચ ગાખાની નમેલી જેહના પાકા કળો,
જેમા ભરેલા ખૂબ છે તે જ ખૂતરુ સોહે નીલો,
છ પુરુષ જોઈ પકવ જ ખૂ આહતા આરોગવા,
કેમ ખાવા ? એ પ્રસંગે પ્રથમ લાગ્યો બોલવા. ૨૩૦
ઉપર ચઢતા મરણ હોવે મૂળમાથી હેદીને,
ઝાડ નીચે પાડીને તે ખાઈએ કુળ આપણે,
ડાળીઓ મોટી જ છેદો એમ ખીજે નર કહે,
ડાળીઓ નાની જ છેદો એમ ત્રીજે નર કહે. ૨૩૧

સર્વ ગુચ્છા તોડિયે એવુ જ ચોથો નર કહે,
 સર્વ ફળને તોડિયે એવુ જ પચમ નર કહે,
 નીચે પડેવા જાળ ખાઈએ એમ છઠો નર કહે,
 ભાવ હનગ આજ ત્રણના અત્ય ત્રણ ગુણ જિત કહે

અર્થ — ફળના ભારથી જાડી ગાખાઓ નમેલી છે, જેની ઉપર પાંડુ દેવો બંધુ — અંતર એક મોક્ષામણી જ મૂલ્ય છે તેને જોઈને જ પુરુષો તના ફળ ખાવાનો ઇચ્છાવાળા થયા. હવે તે ફળ કેમ ખાવા? તના સગવડમાં એક બોલ્યો કે — ‘વૃક્ષ ઉપર અજાણી તો પડી જાયને તે મન પામવાનો બધ રહે તણ છે તથો દર્શને મળ્યાથી ડેરી નાખી પાડી દઈને પછી તના ફળો ખાઈએ’ ત્યાં જીતે એ ચો ક-તેની મોટી મોટી ગાખાઓ જ છરીએ, રીંગે મો ચો ડ-નાની નાની ગાખાઓ ડેરીએ, ચોથો મો ચો ડ-મોગ મોટા ફળ તા બ-લા ગુચ્છાઓ જ તે તોડીએ, ત્યાં પાચમો મો ચો કે-ફળો જ તોડી તોડીને ખાઈએ કારણ કે વૃક્ષ નમેતુ હોવાથી આપણા હાથ ત્યાં પહોંચે તેમ છે, ત આભાગી છઠો મો ચો કે-અ જમીન ઉપર પુષ્કળ લાણુઓ પડ્યા છે તે જ ખાઈએ-કાઠપણ તોડવાનું શું કામ છે? આ છ મનુષ્યની લેશ્યાઓમાં પહેલી ત્રણ સ્ત્રી-અશુભ છે અને પત્રીની ત્રણ શુભ છે એમ શ્રી જિનેશ્વરેએ મિહાતમા કહ્યું છે ૨૩૦-૨૩૨

હવે આ દૃષ્ટાંત લેશ્યા માથે ડમ ઘટાવવું? તે કહે છે —
 દૃષ્ટાંત એમ મટાડવું જે મૂળથી તરુ હેઠવા,
 ડમ કહે તે કૃષ્ણલેશ્યાવત પુરુષ પિછાણવો,

ડાળ મોટી છેદવાનું જે કહે તે પુરુષને,
નીલલેશ્યાવ ત બણો છેદ નાની ડાળને.

૨૩૩

એમ જે બોલે મનુજ કાપોતલેશ્યાવ ત એ
તોડ ગુચ્છા એમ વહતો પીતલેશ્યાવ ત એ,
તોડ કળને એમ વહતો પન્નલેશ્યાવ ત એ,

પતિત કળ ખાવા કહે જે શુક્લલેશ્યાવ ત એ ૨૩૪

અર્થ — આ દષ્ટાને આ પ્રમાણે વટાવવું મૂળથી
વૃક્ષને છેદવાનું કહેનારને કૃષ્ણલેશ્યાવાળો પુરુષ બાણુનો, મોટી
ડાળ જેવાનું કહેનાર પુરુષને ત્રીલલેશ્યાવાળો બાણુનો, નાની
ડાળ જેવાનું કહેનારને કાપોતલેશ્યાવાળો બાણુનો, ગુચ્છા તોડ
વાનું કહેનારને તેત્તેલેશ્યાવાળો બાણુનો, કળ તોડીને ખાવાનું
કહેનારને પન્નલેશ્યાવાળો બાણુનો અને પડેલા રૂળો ખાનાનું
કહેનારને શુક્લલેશ્યાવાળો બાણુનો ૨૩૩-૨૩૪

કેને ગામ લૂટવા જનાર ૭ ચોરનું બીજું દષ્ટાત કહે છે -

પદ્ ચોર લૂટવા ગામને નિજ નિજ ઘરેથી ત્રીકળે,
માર્ગમાહે એક બોલે સર્વ નર પશુ માગિયે,
બીજે મનુજને મારવા ત્રીજે પુરુષને મારવા,
બોલે જ ચોરો ઇમ અરે હથિયાગ્વાળા મારવા. ૨૩૫
લડનાર નરને મારવા પચમ પુરુષ ઇમ ઉચ્ચરે
માર્ગ વગર ધનને જ લેવું એમ છટ્ટો ઉચ્ચરે,

નના પ્રથમ દૃષ્ટાન્તા જેવી જ અહિંયા જાણવી,
શુદ્ધ લેશ્યા એહ તેને પદ્મ શુક્લા રાખવી ૨૩૬

અર્થ — ૭ ચોર કોઈ ગામ છુટવા માટે જના સાર
પાતપોતાને ઘરથી નીકળીને માર્ગમા જોગા થયા એટલે તેમાંથી
એક બોલે કે—ગામમા પેસના ૧૨૭ કે મનુષ્ય જે મામે નળે
તેને મારી નાખવા ત્યારે બીજે કહે કે—પશુને શામાટે મારના ?
મનુષ્યને જ મારવા તોજે કંઈ કે—સીને શામાટે મારવી ?
પુરુષોને જ મારવા થોથો કહે કે—હવિચાર વિનાનાને શામાટે
મારવા ? હવિચારનાગા હોય તને માગવા ત્યાર પાચમે કહે
કે—અધા હવિચારવાળાને શામાટે મારના ? જે સામા થાય તેને
મારવા ત્યારે જો કહે કે—આ તો મારવાનું શું કામ છે ?
માર્યા વિના દ્રવ્ય જ લૂટી વેલુ આ છ પુરુષ માટે પણ તથ
મના દૃષ્ટાન્ત નમાણે ઘટના ઘટાનરી એ જમા તોજે, પદ્મ ને
શુદ્ધ એ ત્રણ લેશ્યા શુભ લખવી ૨૩૫-૨૩૬

પ્રથમ કૃષ્ણલેશ્યાવાળાનું ૨૩૫ કહ્યું છે —

લેશ્યાતણુ અનુમાન હોવે યોગ્યેષ્ટાએ કરી,
ખર પરુષતિમ અતિચંદુર્મુખવૈર અતિશય દિલધરી
કરુણા ન ગળે દિલમા માની હણે જે અન્યને,
આચારથી તે ભ્રષ્ટ જાગો કૃષ્ણલેશ્યાવ તને ૨૩૭

અર્થ — આ જવને કઈ લેશ્યા વર્તે છે ? તનુ અનુમાન
તેના યોગની એષ્ટાઓવડે વધે ગડે જે ખર-કર્કરા, પરુષ-કઠોર,
ક-કોપી, ચંદુર્મુખ-માઠા મુખવાળો, અતિશય વૈરબુદ્ધિને

42.

જાને અગત્યેવા મુખિ આપે છે-મોગમા પડે.૩

4.

ਸਰੋਤ : ਮੇਰੇ ਅਧਿਐਸ਼ਨ ਨਾਲ ਬੇਰਿਧਾ ਵਧ ਚੰਨ ਸੁੰ

જાણે કે અને અભિવ્યક્તિ એ છે જે

ଏହା ଶୁଦ୍ଧ ଏବଂ ସରଳ ଭାଷାରେ ଲେଖାଯାଇଛି ।

જાન્યુઆરી ૧૯૫૬

૨૩ જાન્યુઆરી ૧૯૬૭ ના રોજ પૂર્વેના પાન

2000

10. 11. 1941

4-10-68

संस्कृत-विश्व-विद्यालयः

11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-1041-1042-1043-1044-10

不登此報者不在此限

此二條

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

1990

一、《说文解字》：

 一、《说文解字》：

 一、《说文解字》：

二、

1950年10月1日

5

1

1

આપે છે અને શુકવેશ્યા મુક્તિ આપે છે—મોક્ષમા પહોંચાડે છે, માટે હે લયો ! તમે અશુભ રાજ્ય લેશ્યા તણુ દર્દને શુભ ત્રણુ લેશ્યાનો આનંદ કરા અને કર્મજાધના કાણુ જે ઉપર બતાવ્યા છ નેની નમજણુ ઉડી રીને અત કરણુમા ગળીને, આયુના ઉપક્રમના નિનિતોગી ગળીને, શુભલેશ્યાઓ ધારણુ કરીને, અમૃતાનુષ્ઠાનવડે જિન ધર્મની માર્ગિક આરાધના કરો વે જ્યાં હે છતાં ! તમે મુક્તિમુખને પામે, કારણુ કે મુક્તિમુખ પાળનાની સાગી આ ધના તજ છે કે જે વિગત માથે ઉપર બતાવેલી છે ૨૪૪-૨૪૬

આકાશનિધિ નવ ઈદુ(૧૯૬૦)વરસે રાજનગરે હોશથી,
કેવળ દિને ગૌતમતણા ગુરુ નેમિસૂરિપસાયથી,
સવેગમાળા વિગ્યતા ઉવજ્જાય પદ્મવિજય ગણિ,
કહે ક્વા શ્રીસવ પામે આત્મ સપત્તિ વણી ૨૪૫

અર્થ — શ્રી રાજનગર(અમલવાદ)મા ન ૧૯૬૦ ના વર્ષમા શ્રી ગૌતમ-વામીના કેવળજ્ઞાનના દિન : (માર્ગિક મુદિ ૧ મે) શ્રી નિજ્યનેમિસૂરિના કૃપાથી ઉપાધ્યાય શ્રી પદ્મવિજય ગણિએ આ સવેગમાળા રચીને શ્રી સઘના કંઠમા સ્થાપન કરી છે કે જેના થોગે ત્રાસદ વેદ એવી આત્મસપત્તિને પ્રાપ્ત કર ૨૪૫

નિશ્રી ઉપાધ્યાયણ (હાલ આચાર્યશ્રી)
વિજયપદ્મમૂરિ વિગ્યિત સવેગમાળા
કાવ્ય-માર્થ સપૂર્ણ

